

SVAMPE

49
2004

De store svampeværkers epoke

Flemming Rune

1925 var et sort år for svampeforeningens bestyrelse. Det år døde tre af bestyrelsens syv ordinære medlemmer. De døde en naturlig død, for dengang blev man hyppigt siddende i bestyrelsen til man gik i graven af alderdom. Skolebestyrer Jørgen Melchior, der var kommet i bestyrelsen i 1910, døde den 3. april 1925 i en alder af 80 år. Suppleanten, den stovte oberst H.C. Salto, trådte straks ind i bestyrelsen og overtog Melchiors kassererhverv. Men bare 8 måneder senere døde han også, 71 år gammel.

I mellemtiden var formanden, Christoffer Mundt, gået bort, 81 år gammel, og det gav anledning til at få et par yngre, dynamiske mykologer med i bestyrelsen: den 27-årige, nyuddannede cand.mag. N.F. Buchwald, og som ny suppleant den 39-årige kommunelærer fra Nykøbing Falster, F.H. Møller. Begge kom i de følgende årtier til at få afgørende betydning for udbredelsen af svampekundskaben i Danmark.

Efter Christoffer Mundts død var der ingen tvivl om, at en af professorerne Carl Ferdinandsen eller Øjvind Winge skulle overtage formandsposten. De havde sammen tegnet foreningens faglige ledelse i hen ved 15 år: de havde ledet de fleste ekskursioner, arrangeret de fleste udstillinger og skrevet det meste af tidsskriftet. Formelt var Winge næstformand, da Mundt døde, så han blev foreningens anden formand.

Niels Fabritius Buchwald

Den unge, initiativrige Buchwald blev kasserer og snart efter også sekretær, og det passede ham glimrende. Han var et udpræget ordensmenneske, der elskede at skrive, at holde styr på svampefund og medlemsregistre, og at udarbejde journaler, tabeller og lange lister. Efter nogle år blev medlemskartoteket overført til små papkort med plads til allehånde oplysninger, og senere blev al korrespondance maskinskrevet med journalnummer og gennemslag. De tusindvis af gennemslag blev med års mellemrum endda indbundet med læderryg og guldsnit.

Niels Fabritius Buchwald var født 1898 i Ålborg som søn af en stationsforstander, og efter gymnasiet valgte han at læse naturhistorie på universitetet i København. I 1924 blev han cand. mag. med botanik som hovedfag, og den følgende sommer fik han arbejde som assistent ved Plantepatologisk Afdeling på Landbohøjskolen. Der blev han hele resten af sin karriere, i årene 1944-1968 som professor. Det eksperimentelle interesserede ikke Buchwald synderligt; han var litterat. Hans mykologiske arbejder var præget af en meget grundig kildebearbejdning, og han forfattede flere store lærebøger og plantepatologiske oversigtsværker. I hele sin levetid nåede han at skrive eller være medforfatter til ikke mindre end 269 publikationer, og det vidner om en helt usædvanlig energi og vedholdenhed.

Flemming Rune, Center for Skov, Landskab & Planlægning, Den Kgl. Veterinær- og Landbohøjskole, Hørsholm Kongevej 11, 2970 Hørsholm; e-mail: flr@kvl.dk

History of the Danish Mycological Society (2) – 1925-1945

The two professors Øjvind Winge (1886-1964) and Carl Ferdinandsen (1879-1944) were elected presidents of the Danish Mycological Society during the years 1925-1944. In that period the Society passed three significant mycological milestones: 1928: completion of the first comprehensive field guide to larger fungi in Danish with keys and illustrations of more than 500 spp., 1932: initiation of the mycological journal *Freisia* (continued until 1987), and 1935-1940: printing of Jakob E. Lange's impressive colour plate work, *Flora Agaricina Danica*, in five volumes with almost 1200 species illustrated. The latter was co-published by the Danish Botanical Society. During the depression in the 1930's the membership declined to only slightly above 300, but during WW II everything changed. An expressed quest of friendly gathering, combined with a few exuberant mushroom seasons and a lot of publicity after two tragic mushroom poisonings, raised the membership to 671 in 1945. Many mushroom forays arranged by the Society had more than 140 participants. In 1944 professor Niels Fabritius Buchwald (1898-1986) replaced Ferdinandsen as president of the Society after having acted as a dynamic secretary for almost 20 years.

I 1928 afholdt foreningen en specialist-ekskursion til Allindelille Fredskov og Kastrup Skov på Midsjælland. Øjvind Winge tog dette foto af deltagerne, der omfattede adskillige af samtidens mykologer. Fra venstre: O. Nielsen, O. Rostrup, C. Ferdinandsen, H.E. Petersen, C.A. Jørgensen, V. Hertz, L. Kolderup Rosenvinge, M.P. Christiansen, N.F. Buchwald og N.Aa. Skovsted. Foto reproduceret efter Meddelelser 4: 46, 1929.

Allerede under studiet var Buchwald fascineret af svampe, især poresvampe, og på opfordring af sin lærer, professor Rosenvinge, gik han en dag i efteråret 1922 til professor Ferdinandsen for at få vejledning. Ferdinandsen var ikke sen til at invitere Buchwald med til foreningens ekskursion den følgende søndag, og så var Buchwalds interesse fanget for altid. Buchwald ventede dog til efter sin eksamen med at melde sig ind, men så var han også fast deltager i alle foreningens arrangementer.

En af Buchwalds første aktiviteter for medlemmerne i svampeforeningen var at arrangere en kæmpe-svampeudstilling den 19.-20. september 1926 i „B.T.-Centralen“ på Rådhuspladsen i København. Et firma havde doneret rummets udsmykning: en mosklædt forhøjning i lokalets midte med plantede nåletræer, plakater på væggene, tavler og dekorative friser. Buchwald drog „pr. lastautomobil til de nordsjællandske skove“ dagen før udstillingen sammen med fire hjælpere, og de fyldte mellem 20 og 30 svampekurve med store portioner af i alt 118 arter storsvampe. På trods af at Berlingske Tidende opkrævede 25 øre i entréafgift, fik udstillingen over 2000 besøgende, og foreningens bestyrelse var henrykt. Medlemstallet var nemlig det

laveste i mange år, og tilsyneladende resulterede udstillingen i mindst en snes nye medlemmer.

Buchwald var en utrolig flittig og samvittighedsfuld person, der med entusiasme kastede sig over enhver ensformig sekretæropgave, som de fleste andre ville gøre alt for at slippe for. Han elskede også at skrive omfattende litteraturbaserede artikler krydret med sine egne iagttagelser, og snart fik han en nøgleposition for foreningens publikationer.

Ferdinandsen og Winge puklede med at få den sidste del af Mykologisk Ekskursionsflora sendt ud som bilag til foreningens tidsskrift, så medlemmerne kunne få de løse bilag indbundet og gjort dem anvendelige som feltflora. Ønsket om en færdig felthåndbog over danske storsvampe var brændende fra alle sider, og forfatterne blev presset med jævne mellemrum. Efter en afsluttende maratonindsats nåede de målet i oktober 1928, men det betød gennem flere år, at de ikke havde megen tid til samtidig at skrive tidsskriftet. I 1926-1929 udkom kun et enkelt hæfte om året, og de nye bestyrelsesmedlemmer F.H. Møller og især Buchwald hjalp efterhånden til som flittige skribenter. Det startede en ny udvikling.

Efterhånden var det faktisk Buchwald, der skrev det meste af tidsskriftet: lange ekskursionsberetninger, notitser, generalforsamlingsreferater og ikke mindst flere artikler, hvoraf nogle havde en størrelse, man ikke tidligere havde trykt. En 44-siders artikel om fyrsvampens biologi og anvendelse indvarslede en ny æra for publicering af artikler i foreningsregi.

På det tidspunkt havde Winge mistet lysten til at fortsætte som formand. I februar 1930 valgte han at overgive formandshvervet til Ferdinandsen. Winge mente, at han havde for meget om ørerne, men alligevel ikke mere, end at han fortsatte som menigt bestyrelsesmedlem og endda to år senere lod sig vælge til formand for Botanisk Forening. Da svampeforeningen samtidig havde fået flere flittige skribenter i sin midte, med Buchwald som den mest aktive, begyndte bestyrelsen i løbet af 1931 – vistnok på Buchwalds initiativ – at diskutere udgivelsen af et helt nyt tidsskrift, der måske kunne fungere som et „centralorgan“ for udforskningen af storsvampe i hele Norden og dermed også kunne motivere andre nordiske mykologer til at bidrage.

Friesia

Den 5. december 1931 udsendte foreningens bestyrelse et brev til 19 danske mykologer, hvori man spurgte om deres holdning til, at man lod de hidtidige „Meddelelser fra Foreningen til Svampeskabets Fremme“ afløse af et nyt fællesnordisk tidsskrift. Da så godt som alle gav tanken deres uforbeholdne tilslutning, spurgte man yderligere syv mykologer fra de øvrige nordiske lande, og med deres støtte udsendtes den 15. februar 1932 et nyt introduktionsbrev med alle 26 mykologers underskrift til ca. 375 mulige interesserede abonnenter og bidragydere i hele Norden, heraf en tredjedel i Sverige, Norge og Finland. Omtrent samtidig udkom det sidste hæfte af „Meddelelserne“ (hæfte 2, 1930) og fuldendte dermed de godt 450 sider, som foreningens første tidsskriftserie kom til at omfatte.

Med en række svenske mykologers velsignelse – og til deres store begejstring – enedes man om at kalde det nye tidsskrift for „Friesia“ til ære for den svenske mykolog Elias Fries (1794-1878). Elias Fries' barnebarn, Robert E. Fries, skrev endda et tydeligt rørt brev til foreningens bestyrelse, hvori han hjerteligt takkede for „den vakra minnesgård som ågnats min farfaders minne“. I løbet af som-

Den unge Niels Fabritius Buchwald fotograferet i 1930 i Ithaca, USA, under et studieophold på Cornell Universitetet. Fotograf ukendt, privateje V. F. Buchwald.

meren 1932 indkom der seks artikler og en række notitser til det nye tidsskrift, heraf godt halvdelen fra Sverige og Norge, og i oktober udkom det første hæfte på 80 sider. Ferdinandsen og Buchwald var redaktører for tidsskriftet. Winge ville ikke være med.

I forordet erklærede redaktørerne: „Friesia vil udelukkende beskæftige sig med Emner af Interesse for Studiet af Nordiske Storsvampe“ – de to sidste ord var endda skrevet med spærret skrift. Dette blev fuldt ud overholdt i hele Ferdinandsens formandsperiode (14 år). Sværere var det at bevæge mykologer fra de andre nordiske lande til løbende at bidrage til tidsskriftet. De første fem år lykkedes det pænt, og Friesia udkom regelmæssigt med ét hæfte om året. Men så nærmede krigen sig, og i perioden 1937-43 udkom kun tre hæfter næsten udelukkende med danske artikler. Efter krigen lykkedes det aldrig rigtigt at få mykologerne i Sverige, Norge og Finland med i forfatterrækken igen – og jeg husker selv en yngre, svensk mykolog, der sidst i 1970'erne udtrykte undren over, at det var danskernes svampetidsskrift, der

havde navn efter Fries. „Han var jo svensk“, lød det uforstående.

Friesias første bind, der udkom i fem hæfter fra 1932 til 1936 var i alt på 350 sider. Det omfattede 20 artikler, 32 kortere notitser, 48 siders foreningsmeddelelser og 64 siders gennemgang af ny svampelitteratur. Den sidste kategori var forfattet af Buchwald, der årligt gennemgik flere hundrede artikler og bøger om storsvampe og skrev korte referater af mange af dem. De fleste ekskursionsberetninger var også skrevet af Buchwald, suppleret af især F.H. Møller og den entusiastiske læge Valdemar Hertz, der sad i bestyrelsen gennem 36 år og blev en af vore bedste „russuloger“ (ekspert i skørhatte). F.H. Møller forfattede også syv artikler og notitser om sjældne fund. Ferdinandsen og Winge skrev til gengæld kun få og korte bidrag.

Efter fire år havde tidsskriftet fået en sådan position, at redaktørerne mente det rimeligt også at medtage beskrivelser og latinske diagnoser af helt nye slægter og arter, således Sørgehat (*Melanophalia* M.P. Christiansen) og Silke-Fladhat (*Collybia pseudoradicata* Lange & Møller). Sidstnævnte opfattes dog i dag som et synonym for Vår-Fnugfod (*Hydropus subalpinus*). Kun én gang tidligere var en ny art blevet beskrevet i foreningens publikationer, nemlig i 1922 hvor Ferdinandsen og Winge beskrev Sol-Skørhat (*Russula solaris*) i de gamle meddelelser.

Økonomien i det nye tidsskrift var ikke så ringe, som flere i bestyrelsen havde frygtet. Ved at skifte trykkeri fra Thiele til Hertz fik bestyrelsen presset prisen pr. trykside en hel del ned, og ved kun at udsende ét hæfte om året mod førhen to lykkedes det at få trykt mere end dobbelt så mange sider til den samme pris. Det sidste hæfte af „Meddelelser“ på 16 sider kostede f.eks. 369 kr. at få trykt hos Thiele i begyndelsen af 1932, mens til sammenligning det andet hæfte af Friesia på 80 sider kostede 867 kr. at få trykt hos Hertz i slutningen af 1933. Hele bind 1 af Friesia blev trykt fra 1932 til 1936 for 4.281 kr., og det var faktisk langt mindre, end man var vant til at betale i bogtrykkerregning i løbet af 5 år, dengang man også skulle trykke Mykologisk Ekskursionsflora som bilag.

Alle var glade, og foreningen havde fået en helt ny mulighed for at trykke vægtige, mykologiske bidrag og sågar publicere nye arter og slægter med latinske diagnoser. Det eneste problem var medlemstallet. I 1933 blev registreret 331

betalende medlemmer, men 60 af disse var nye, udenlandske abonnenter på Friesia, så reelt var medlemstallet det laveste siden de tidsskriftløse pionérår. Formanden forsøgte at skyde skylden for det lave medlemstal på udmeldelser som følge af færdiggørelsen af Mykologisk Ekskursionsflora, men desværre stak problemerne vist dybere end som så. Hele samfundet kørte på vågeblus. Depression og arbejdsløshed. Der var få penge mellem folk, og svampeforeningen blev sparet væk hos mange ellers interesserede svampevenner.

Jakob E. Lange

Omtrent samtidig med forberedelserne til udgivelsen af Friesias første hæfte gav man sig til at drøfte mulighederne for at udgive et plancheværk over Danmarks hatsvampe, der skulle overgå alt, hvad man tidligere havde set – en videreførelse af de stolte traditioner fra „Flora Danica“, der fra 1761 til 1883 med 3240 enestående smukke afbildninger af alle Danmarks vilde karplanter havde bragt dansk botanisk forskning i internationalt centrum.

På Fyn havde en ualmindelig talentfuld skoleforstander gennem en halv menneskealder malt fremragende akvareller af over 1000 arter hatsvampe. De var allerede kendt viden om, mange havde været gengivet i tidsskriftet Dansk Botanisk Arkiv, og som noget helt særligt var mikroskopien med: sporer, cystider, setae og andre anatomiske enkeltheder. Alt var vurderet kritisk, slægterne opdelt på ny, nye arter var opstillet i dusinvis, og det hele var gjort af en og samme mand med konsekvens og ensartethed – Jakob E. Lange.

Jakob E. Lange var født i 1864 i Flensborg, hvor hans far præsten og botanikeren Morten T. Lange i bogstaveligste forstand var på flugt fra tyskerne nordpå. Faderen havde skrevet flere vigtige botaniske værker, og Jakob blev tidligt påvirket af hans botaniske entusiasme, ikke mindst da han som kun 9-årig blev sat på arbejde i et gartneri i Nyborg hver anden eftermiddag. Alt arbejdet var dog ikke lige botanisk udfordrende. Han blev sat til meget rutinearbejde, men lærte ligefrem at more sig „ved ensformigt, kedsommeligt arbejde, f. ex. at sortere gamle kartofler i en mørk, råkold kælder“, som han selv senere skrev i sine erindringer. Denne arbejdsindstilling skulle vise sig at blive særdeles nyttig, da han som voksen kastede sig over studiet af hatsvampe.

Ikke overraskende kom han snart i gartnerlære, og selv om både moderen og faderen døde inden han fyldte 12, lykkedes det ham med familiens hjælp at læse til havebrugskandidat på Landbohøjskolen og få sin eksamen allerede i 1884. På en 2-årig udlandstur bl.a. til Kew Gardens i London fattede han interesse for Henry George's socialpolitiske ideer, og han vendte hjem som inkarneret georgist, overbevist om, at jordreformer og grundskyld kunne skabe en bedre fremtid for de små i samfundet. Det blev kampen for georgismen, der stod hans hjerte allernærmest hele resten af livet.

Da han efter hjemkomsten søgte job på Dalum Landbrugsskole ved Odense, fik han dog mulighed for både at undervise i socialøkonomi og i naturhistorie, samtidig med at han kunne dyrke sin særlige interesse for svampe.

Allerede som 16-årig havde han kontaktet den senere professor Emil Rostrup for at lære svampe at kende, men til at begynde med interesserede han sig mest for de mikrosvampe, der forårsagede sygdomme på landbrugsplanter. På en ekskursion med Dansk Botanisk Forening til Køge i september 1894 mødte han imidlertid flere af Danmarks bedste hatsvampekendere, bl.a. Emil Chr. Hansen, Severin Petersen, Kolderup Rosenvinge og Emil Rostrup, og det resulterede i et totalt interesseskift. Nærmest fra den dag kastede han sig over hatsvampene.

Langes akvareller

Landbrugsskolens ferie fra august til oktober passede perfekt til hatsvampestudier, og da akvarelmaling gennem mange år havde været en slags familiehobby, gav han sig til at male hatsvampe.

Han forfinede hurtigt teknikken, og i modsætning til Christoffer Mundts næsten samtidige akvareller, der var malt med store strøg, gik

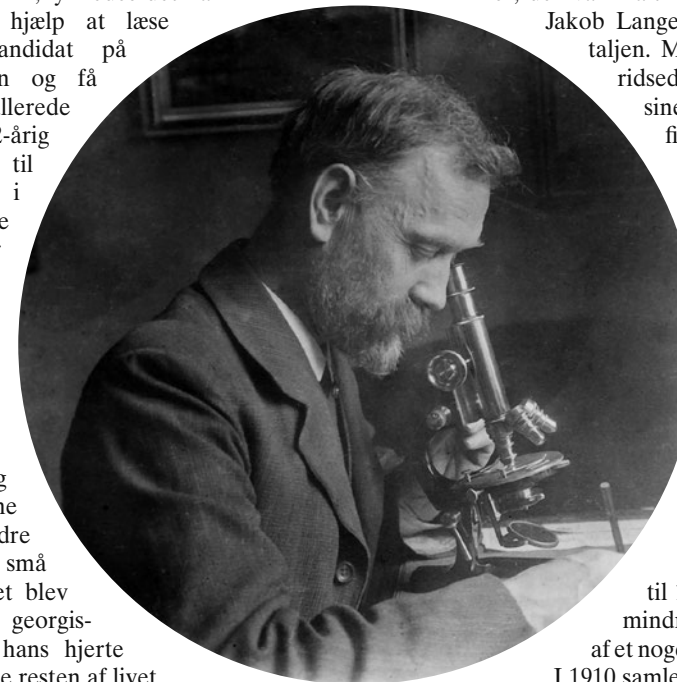
Jakob Lange voldsomt op i detaljen. Med en nål nærmest ridsede han lamellerne på sine akvareller, og man fik indtryk af, at jo mindre arter desto bedre. Med en helt utrolig sirlighed blev de mindste karakterer gengivet, og som resultatet af en enestående utrættelighed og mykologisk nysgerrighed voksede antallet af akvareller hurtigt.

I perioden 1896 til 1909 malte han ikke mindre end 808 akvareller af et noget mindre antal arter.

I 1910 samlede han sine i alt 562

hatsvampeplancher i fem tykke bind med påskriften „Danmarks Agaricaceer“, og til Botanisk Museum i København malte han et helt sæt duplikater. Ferdinandsen var ganske betaget af de smukke akvareller og opfordrede ham kraftigt til at søge at få dem offentliggjort. Svampeforeningen havde dengang endnu ikke mulighed for at bidrage til dette, men Dansk Botanisk Forening påbegyndte i 1913 udgivelsen af en ny monografi-serie med titlen „Dansk Botanisk Arkiv“, og heri gennemgik Lange i 12 hæfter fra 1914 og de næste 25 år udvalgte hatsvampeslægter, illustreret med sine egne akvareller. Serien kaldte han „Studies in the Agarics of Denmark“.

I 1918 blev Lange forstander for Fyns Husmandsskole ved Odense, og i de følgende 16 år blev der ikke tid til mange nye akvareller. Men hans publikationer i Dansk Botanisk Arkiv gjorde ham snart verdenskendt, og på en rejse til USA

Jakob E. Lange fotograferet ved sit mikroskop på Dalum Landbrugsskole i 1914. Ukendt fotograf, Det Kgl. Bibliotek.

Jakob E. Lange omkring 1925, inden han lod fuldsægget falde. Ukendt fotograf, Det Kgl. Bibliotek.

i 1931 viste akvarellerne virkelig deres værd til påvisning af artsforvirring mellem kontinenterne. Flere amerikanske mykologer udtrykte stor begejstring for akvarellerne, og da Lange fortalte om det på en kongres i 1932, hvor 11 danske mykologer mødtes i København, blev spørgsmålet om at udgive et stort plancheværk for alvor bragt op i svampeforeningen. Det var Buchwald, der efter en ekskursion til Rudeskov foreslog Lange at få tavlerne udgivet i sin helhed i Danmark og lovede at tale med Ferdinandsen om det. Ferdinandsen „var straks med på noderne“, som Buchwald senere udtrykte det, og foreslog at inddrage sin gode ven Winge i tankerne. Sammen med Lange arbejdede de videre med idéen indtil en tilsvarende kongres det følgende år i oktober.

På det tidspunkt havde Lange skitseret omfanget af udgivelsen: 5 bind med tilsammen 200 farvetavler i A4-format og flere hundrede siders tekst. Han ville selv gå på pension som forstander for Fyns Husmandsskole som 70-årig i 1934, så tidsmæssigt var det helt ideelt at gå i gang med forberedelserne. Men der ville blive tale om den største og uden sammenligning mest kostbare, mykologiske udgivelse nogensinde i Danmark.

Dengang var farvetryk utrolig kostbart, og overalt fattedes penge. I samfundet var depressionen på sit højeste med næsten en tredjedel af arbejdsstyrken uden arbejde – udbredt forarmelse og meget sorte udsigter. Ikke desto mindre lavede Lange, Ferdinandsen og Winge en 3-mands „udgivelseskomité“, der skulle skaffe midler til trykningen og forestå udgivelsen over en 5-årig periode. Winge var hovedmanden bag de finansielle tiltag, og med hans hjælp kunne både Dansk Botanisk Forening, som han netop var blevet formand for, og svampeforeningen i fællesskab stå bag ansøgningerne.

Flora Agaricina Danica tilblivelse

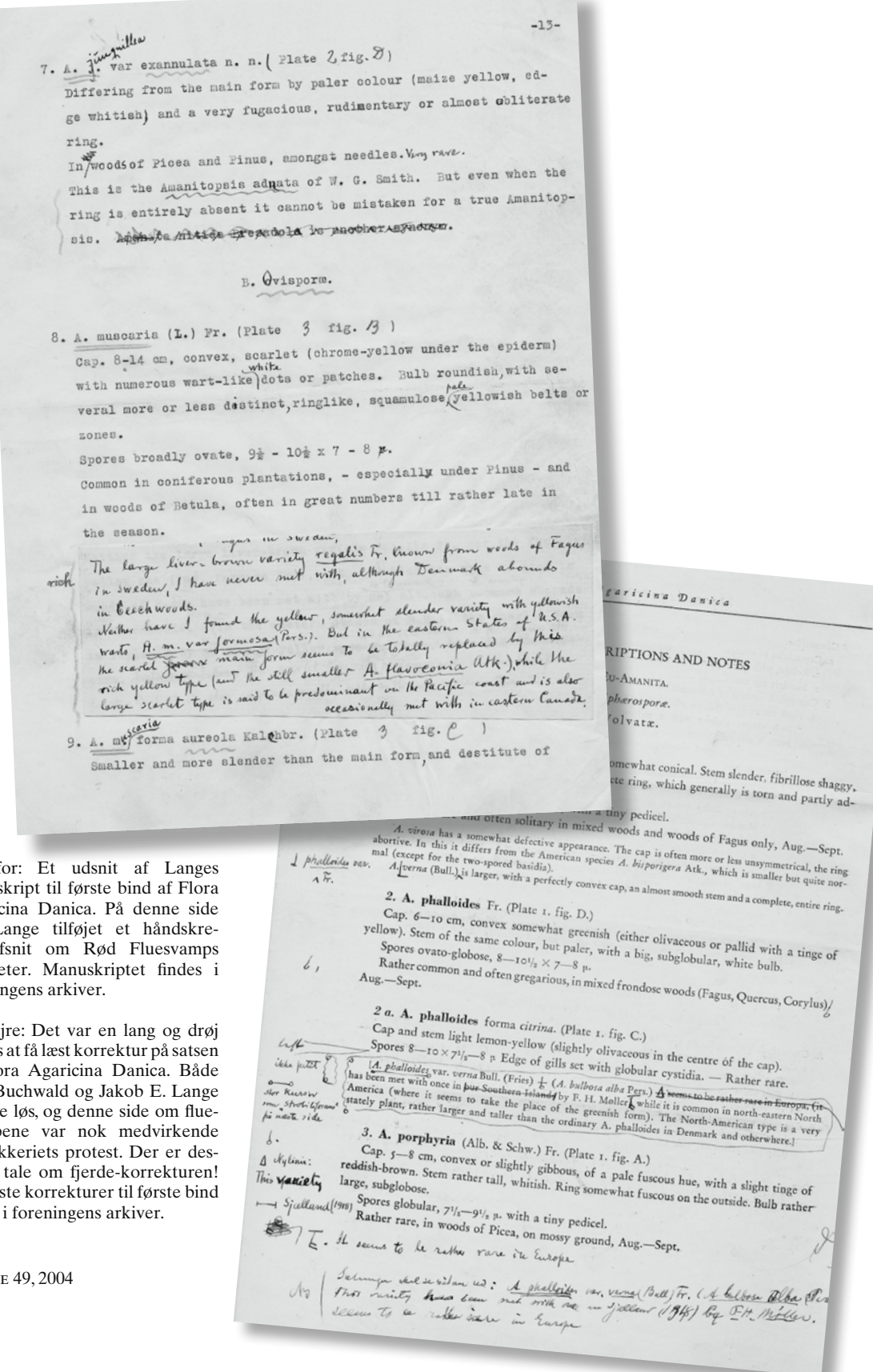
Miraklet lykkedes. Den 10. januar 1935 gav Carlsberg-fondet og Rask-Ørsted Fondet hver tilsagn om 35.000 kr. til udgivelsen af „Flora Agaricina Danica“ – i alt 70.000 kr. – et mægtigt beløb i en tid, hvor en god familieårsindkomst (for en funktionær) lå på omkring 5.000 kr. Det var godt nok penge, der – ganske usædvanligt for den slags bevillinger – skulle tilbagebetales, når værket var solgt og trykningen betalt.

De smukke farvetavler skulle gengives helt præcist i farverne, og den eneste trykmetode, der dengang kunne opfylde det krav, var stentryk, såkaldt chromo-litografi. Det var en meget avanceret teknik, hvor man trykte forskellige dele af hver eneste side med dertil afstemte farver, så hvert papirark skulle adskillige gange gennem trykkemaskinen – gerne syv gange, men ofte op til ti eller mere, alt efter motiverne. Det var altså ikke ligegyldigt for omkostningerne hvilke svampe, der blev afbildet sammen på plancherne.

Kun få trykkerier i København mestrede denne teknik til fuldkommenhed. A/S Recato i Kronprinsessegade var et af dem, og de fik lov at afgive tilbud på trykningen. Allerede i 1934 fremstillede de et prøvetryk af en planche med 6 arter parasolhat (*Lepiota*), for at vise, hvad de magtede. Fem dage før fondsstøtten blev bevilget, afgav trykkeriet et bindende tilbud på 103.000 kr. for fremstilling af 800 eksemplarer af værket over en 5-årig periode. Ud fra prøveplanchen regnede trykkeriet med at bruge syv farver pr. trykkeark à otte plancher, teksten skulle trykkes efter maskinskrevet tekst, man skulle afregne hver gang et bind var trykt og leveret, og betalingen skulle „ydes saa hurtigt, som det efter Omstændighederne lader sig gøre“. Alle disse punkter skulle senere blive genstand for en

Ovenfor: Et udsnit af Langes manuskript til første bind af Flora Agaricina Danica. På denne side har Lange tilføjet et håndskrevet afsnit om Rød Fluesvamps varieteter. Manuskriptet findes i foreningens arkiver.

Til højre: Det var en lang og drøj proces at få læst korrektur på satsen til Flora Agaricina Danica. Både N. F. Buchwald og Jakob E. Lange rettede løs, og denne side om fluesvampene var nok medvirkende til trykkeriets protest. Der er desværre tale om fjerde-korrekturen! De fleste korrekturer til første bind findes i foreningens arkiver.

voldsom strid, der bragte alle involverede i retten.

Jakob E. Lange var allerede ved sin pensionering fra Fyns Husmandsskole gået i gang på fuldtid med at nymale mange svampefigurer og placere dem, som de skulle fremstå i det nye værk. Teksten blev forfattet på engelsk, men gennemlæst og korrigeret af Langes gode ven i England, mykologen A.A. Pearson fra Tunbridge Wells. I 1934 lykkedes det Lange at få ikke mindre end 48 plancher gjort færdige, og selv om størstedelen af planchearbejdet var at kopiere tidligere fremstillede figurer, malte han dog 112 helt nye figurer i de følgende 5 år. Det var i sandhed et fuldtidsarbejde Lange havde påtaget sig, og derfor var der – helt forståeligt – reserveret et hæderligt honorar til ham på 2.000 kr. ved hvert binds færdiggørelse. Herudover fik han udlæg betalt, bl.a. penge til et maskinskrivningsbureau, der for 50 øre pr. side maskinskrev hele Langes håndskrevne manuskript.

Den eneste anden ud over trykkeriet, der fik penge for arbejdet med udgivelsen, var Buchwald, der havde påtaget sig det store administrative ansvar som sekretær, korrekturlæser, kasserer osv. Da han blev tilbudt et honorar, skrev han selv i et brev til Winge: „Jeg har fra første Begyndelse arbejdet med Sagen con amore og ikke et Øjeblik skænket den pekuniære Side nogen Tanke“, men han accepterede dog et honorar på 300 kr. pr. bind.

Buchwald kastede sig med entusiasme ud i redaktionsarbejdet, og det var hans fortjeneste, at der blev udarbejdet latinske beskrivelser (diagnoser) af alle nye arter. I dag er det et krav for alle nye svampenavne publiceret efter 1. januar 1935, at de skal være fulgt af en latinsk diagnose, ellers er de ugyldige!

Allerede undervejs i produktionen af første bind begyndte trykkeren at få kolde fødder. Det viste sig, at der oftest skulle bruges ni eller ti farver pr. trykkeark til plancherne, og hvad angik teksten, var Langes kompromisløshed ved at gå trykkeriet på nerverne. Til hele tekstdelen havde A/S Recato besluttet sig til at bruge Dyva & Jeppesens Bogtrykkeri som underleverandør, og de stillede krav om en klækkelig merbetaling fordi manuskriptet havde „saa mange Haandskrevne Rettelser og

Tilføjelser, at det ikke længere kan kaldes maskinskrevet“ og „at der mellem Korrekturerne er foretaget et Utal af Ændringer fra Forfatterens Side, saaledes at det har foraarsaget delvis NyOpsætning“.

Lange blev voldsomt fortørnet over disse påstande (som jeg også ved selvsyn af Langes manuskript må sige er overdrevne), men det var en kendsgerning, at der måtte hånd sættes seks korrekturer af den første del af bindet og laves tre rentryk, førend tingene var i orden. Det kræver omhu at fremstille en videnskabelig publikation. Efter et møde med trykkeriet, hvor han vist fik at vide, at han da var velkommen til at finde et andet trykkeri, svarede Lange igen ved at få et langt bedre tilbud fra et Odense-trykkeri, der kunne sætte teksten med færre fejl til en meget bedre pris. Udgivelseskomitéen var dog kontraktligt bundet, så Winge fik indgået et kompromis med A/S Recatos temmelig stridbare fabrikant Peter Voegtler, og Lange måtte nødtvungent finde sig i at fortsætte samarbejdet med Dyva & Jeppesen.

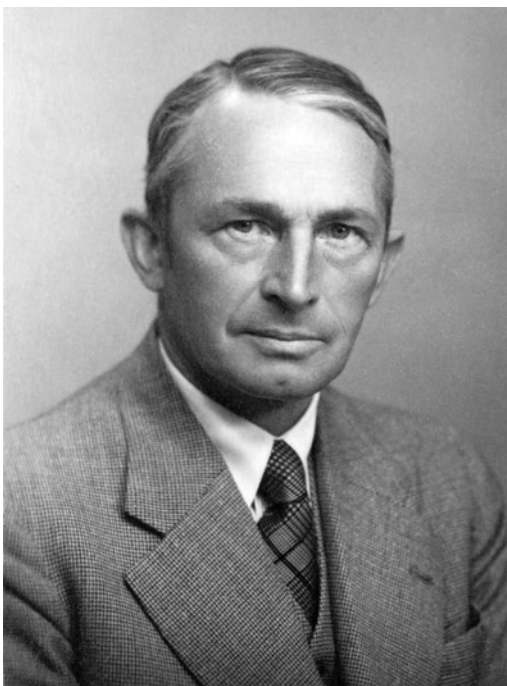
Flora Agaricina Danica's udgivelse og salg

I marts 1936 lå første bind af Flora Agaricina Danica færdigt. Et i sandhed storslået værk, der kunne måle sig med de bedste i verden på den tid. Og nu hvor fodslaget var fundet, gik det rask med de følgende: ét om året med afslutning i september 1940. I alt nåede Lange at male 1184 arter til værket, men han fortsatte også under trykningen med at male nye arter, således 43 arter der ikke nåede med. Mere end 1000 af akvarellerne forestiller svampe fundet på Fyn. Kun omkring 160 akvareller var lavet efter svampe fundet i det øvrige Danmark, og 3 akvareller viste svampe fundet i Örkelljunga i Sverige. Hans søn, Morten Lange, spøjte senere med, at værket udmærket kunne have været kaldt „Flora Agaricina Fionica“.

Det var helt klart akvarelmalingen, der stod Langes hjerte nærmest. Beskrivelserne er kortfattede, ja indimellem nærmest spartanske, men de indeholder naturligvis alle de væsentlige karakterer, som Lange mente nødvendige for identifikationen. De mikroskopiske karakterer var som alt andet beskrevet ud fra Langes originale materiale, og il-

Til brug ved fondsansøgningerne fremstillede trykkeriet en ”Prøvetavle”, som skulle vise værkets skønhed for donorerne. Jakob E. Lange har selv tilføjet svampenes navne med blyant. Prøvetavlen blev siden trykt som planche 10 i første bind af værket. Prøvetavlen ligger i foreningens arkiver.

Øjvind Winge fotograferet i 1939 mens udgivelsen af *Flora Agaricina Danica* stod på, og umiddelbart inden han selv gik gang med revisionen af *Mykologisk Ekskursionsflora*. Fotograf ukendt, Det Kgl. Bibliotek.

lustrationer af sporer og andre mikroskopiske karakterer var tegnet ud fra 400x forstørrelse (40x objektiv og 10x okular) på Langes gamle mikroskop. Kun meget sjældent brugte han olieimmersion for at nå op på 1000x forstørrelse. Blandt andet af den grund fik F.H. Møller lov til at bidrage med tegninger af alle de ornamenterede sporer hos skørhatte (*Russula*) og mælkehatte (*Lactarius*).

Ved udgangen af 1936 var der 155 betalende abonnenter på værket, stigende til godt 200 ved dets afslutning, og med en pris på ca. 70 kroner pr. bind var økonomien ikke så ringe endda, vel at mærke på papiret. Der var desværre opstået to alvorlige forhindringer. For det første var trykpriserne steget voldsomt efter krigens udbrud i 1939 (15% oven i eksisterende kontrakter), og for det andet blev det nærmest umuligt at sende varer til udlandet, i hvert fald hvis man gjorde sig forhåbninger om at modtage penge for dem. Så penge-kassen løb hurtigt tom, og kun med nød og

Carl Ferdinandsen i sit kontor på Landbohøjskolen efter at Sø- og Handelsretten havde frikendt ham, Winge og Lange for økonomisk uansvarlighed under udgivelsen af *Flora Agaricina Danica*. Foto: Erik Høegh Sørensen, Det Kgl. Bibliotek.

næppe undgik de tre udgivere, Lange, Ferdinandsen og Winge at optage store, private banklån for at kunne betale trykkeriet. Ved Winges store behændighed lykkedes det at få de to fonde til i december 1940 at give yderligere 11.000 kr. hver i støtte (lån). Katastrofen var afværget, men problemerne var langt fra ovre.

Især det sidste bind var nemlig vanskeligt at trykke. De fleste plancheark skulle 11 gange igen nem trykmaskinen, papirpriserne var steget dramatisk, og betalingerne til trykkeriet var blevet forhalet af den økonomiske situation. Resultatet blev, at A/S Recato med fabrikant Voegtler som piskesvinger efter værkets afslutning rejste et personligt krav mod Lange, Winge og Ferdinandsen på 4.954 kr., svarende til en hel årsløn! Ifølge en stævning mente trykkeriet, at det var de tre herrers fejl, at trykkeriet var blevet nødt til at trykke med så mange farver. Lange skulle have afleveret akvarellerne i for små portioner, og forhalingen af ind-

betalingerne havde alene kostet trykkeriet 1.319 kr. i renteudgifter. Stævningen blev indgivet den 21. november 1941, og selv om de sagsøgte gjorde hvad de kunne for at overbevise hinanden om, at de ville vinde sagen, aftalte de alligevel på forhånd, at de ville hæfte solidarisk for gælden, hvis de tabte. Det gjorde de ikke. Den 19. marts 1942 afsagde Sø- og Handelsretten sin dom, der var en fuldstændig frifindelse. Desværre nåede Jakob E. Lange ikke at opleve frifindelsen. Han døde pludseligt af en ondartet tarmkræft på tredje juledag i 1941. Det kom ganske uventet, da han havde været rank og dynamisk til det sidste. Men alle glædede sig dog over, at Lange trods alt nåede at se sit livsværk komme på tryk.

Salget af *Flora Agaricina Danica* gik forbausende godt, krigen taget i betragtning. Allerede i februar 1943 kunne man tilbagebetale de to fonde deres efterbevilling på 22.000 kroner og gå i gang med at afdrage hovedbevillingen på 70.000 kr. Winge udtrykte i et brev til fru Lange tvivl om, at hele lånet ville være afdraget før 1955, da der skulle sælges endnu 170 komplette sæt ud af de nødvendige ca. 450, førend udgifterne var dækket, og man jo aldrig kunne vide hvordan krigen ville udvikle sig. Men målet blev faktisk nået allerede i marts 1949. Herefter var salget af restoplaget rent overskud, der ifølge en kontrakt blev fordelt med halvdelen til Jakob E. Langes arvinger og en fjerdedel til hver af de to foreninger, der havde stået for udgivelsen.

Det blev ganske mange penge, der kom til at strømme ind gennem 1950'erne, og begge foreninger valgte at samle deres andel i en velgørende fond, der fremover skulle komme mykologien til gode. Botanisk Forening kaldte deres fond for Jakob E. Langes Fond, Foreningen til Svampekundskabens Fremme kaldte deres fond for *Flora Agaricina Danica* Fonden. Retspræsident Kaj Mundt, der sad i svampeforeningens bestyrelse, skrev fundatsen for *Flora Agaricina Danica* Fonden i januar 1951, men allerede året før var den første legattildeling foretaget: rejsepenge til en sverigestur for F.H. Møller. Siden har over 100 andre tildelinger fundet sted.

De sidste komplette sæt af *Flora Agaricina Danica* blev solgt i 1960. Hermed var begge fondes hovedstol blevet opbygget, og *Flora Agaricina Danica* Fonden er endnu i dag langt den største af svampeforeningens fonde.

Mykologisk Ekskursionsflora

Flora Agaricina Danica var et helt igennem videnskabeligt værk, der i høj grad placerede dansk hatsvampemykologi på verdenskortet, men for størstedelen af svampeforeningens medlemmer var det alt for kostbart at erhverve i de magre år før og under besættelsen. De var i stedet henvist til – og godt tilfredse med – *Mykologisk Ekskursionsflora*. Den var på dansk og lå stadig langt over, hvad man måtte nøjes med af felthåndbøger om svampe i resten af Norden.

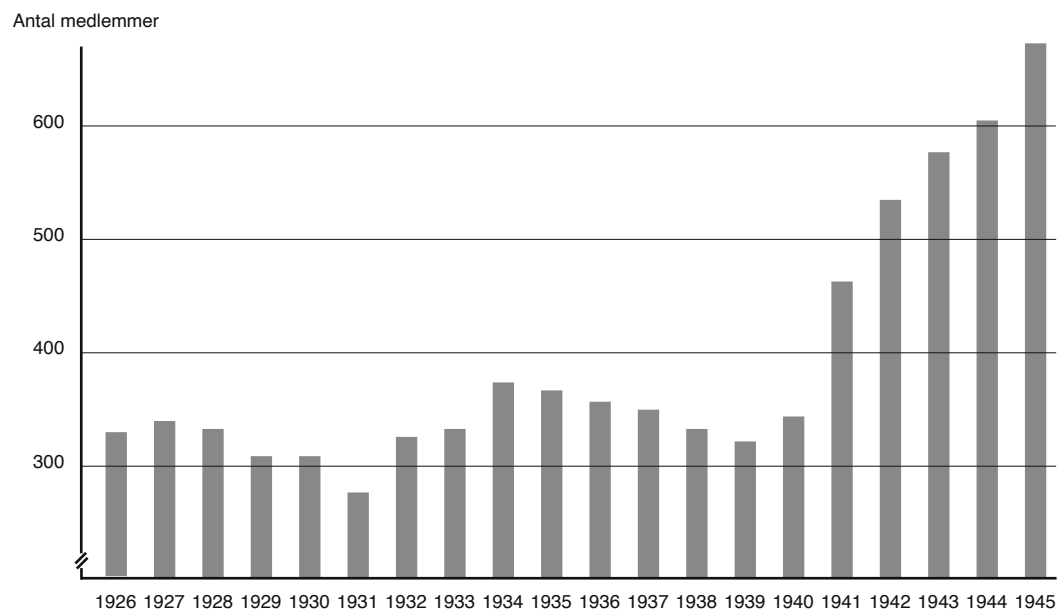
Desværre blev førsteudgaven af *Mykologisk Ekskursionsflora* udsolgt omtrent samtidig med, at sidste bind af *Flora Agaricina Danica* udkom, og det forårsagede en del frustrationer blandt foreningens nye medlemmer. På foranledning af H. Hagerups Forlag, der havde haft førsteudgaven i kommission, gik Ferdinandsen og Winge straks i gang med at forberede en ny udgave. Men med den indsigt forfatterne havde fået i de forløbne år, og med den store viden, *Flora Agaricina Danica* havde bragt for dagen, insisterede de begge på at gennemrevidere og udvide floraen betragteligt. Det tog mere end to år.

Først i foråret 1943 var andenudgaven af *Mykologisk Ekskursionsflora* klar til udsendelse. Den var da vokset fra 539 til 708 arter, og sideantallet var forøget med mere end 100, selv om der var udeladt hen ved 30 sider af den oprindelige tekst (halvdelen af den meget lange indledning og en stor nøgle til bestemmelse af bladhatte efter ydre kendetegn). Ellers lignede floraen sig selv. Typografien var uændret, og Winge havde tegnet godt 175 nye figurer i samme stil som tidligere.

Svampeforeningen havde ikke noget økonomisk udestående ved udsendelsen af den nye udgave. Den blev trykt som en almindelig forlagsudgivelse af H. Hagerups Forlag og i et oplag der holdt en snes år frem i tiden.

Fire magre år og seks fede

Trods påbegyndelsen af *Friesia* og udgivelsen af *Flora Agaricina Danica* vedblev foreningens medlemstal at være lavt frem gennem de magre 1930'ere. De bedste år nåede det op omkring 370, men med udgangen af 1939 var det helt galt: kun 260 danske medlemmer og 60 udenlandske abonnenter på *Friesia*. Alle årene 1936, 1937 og 1938 havde været „slette Svampeaar“, og 1939 blev „ganske elendigt“, som formand Ferdinandsen udtrykte

Foreningens medlemstal 1926-1945 optalt ved gennemgang af foreningens medlemsprotokol 1926-1929 og generalforsamlingsreferater 1931-1946.

det på generalforsamlingen i 1940. Alle planlagte udstillinger gennem de fire år var blevet aflyst, og med de benzin-restriktioner, som blev en følge af krigsudbruddet i 1939, måtte to af det års ture (til Skåne og Jægerspris Nordskov) opgives. Da der ydermere var problemer med at få Friesia trykt – der blev intet udsendt i 1937, 1939 og 1940 – var det naturligt nok vanskeligt at holde på medlemmerne. Og så blev Danmark besat den 9. april 1940.

Netop som udsigterne så allermørkest ud, skete der imidlertid en overraskende forandring. For det første begyndte det at regne. Efteråret 1940 blev varmt og fugtigt, og svampe skød op overalt. Ferdinandsen udtalte, at året formentlig ikke stod meget tilbage for det „legendarisk overdaadige 1905“, der havde givet anledning til foreningens stiftelse. Og 1941 blev endnu bedre! Med ét begyndte svampeinteressen at brede sig igen. Trods besættelsen med dens restriktioner (bil- og benzinmangel) besluttede man at holde en svampeudstilling en weekend i Haveselskabets Have på Frederiksberg for første gang i fem år (den eneste udstilling i hele besættelsestiden). Den blev et gevaldigt tilløbsstykke, selv om det var øsende regnvejrs om søndagen. Ud over

foreningens medlemmer, der havde gratis adgang, kom 1668 betalende gæster og så de store skovpanoramaer med svampeangrebne stammer og træstubbe, der var slæbt ind i udstillingssalen. Lige ved 200 svampearter var udstillet.

Interessen var i høj grad stimuleret af pressens megen omtale af to tragiske svampeforgiftninger, der skete i 1941. De var de første dødsfald forårsaget af svampe i Danmark, siden en polsk pige døde af Grøn Fluesvamp på Assens-egnen i 1916. Først gik det ud over en kunstner, der uforvarende var kommet til at spise fluesvampe, og senere mistede en 62-årig polsk kvinde livet af svampeforgiftning efter at have kæmpet 19 dage på hospitalet under pressens store bevågenhed. Svampenes identitet blev aldrig fastslået med sikkerhed (selv om det formentlig var Grøn Fluesvamp i begge tilfælde), men det pirrede kun befolkningens interesse så meget desto mere.

Så mens krigen udviklede sig i Europa, og besættelsen strammede grebet om Danmark, fandt mange mennesker pludselig sammen om at samle svampe. Alene i 1941 blev foreningens medlemstal forøget med en tredjedel, og udviklingen fortsatte i

de følgende år. I løbet af besættelsesårene steg antallet af danske medlemmer fra 260 til over 600, og med de udenlandske abonnenter på Friesia, nåede man i 1945 op på ikke mindre end 671.

Det fik frem for alt effekt på foreningens ekskursioner. Den 29. september 1940 mødte 100 deltagere op til en ekskursion i Geelskov, hvor man gik fra Virum til Holte. Det var rekord i foreningens historie. Men snart blev tilstrømningen meget større, og nogle ture lignede veritable folkevandringer. I 1944 og 1945 blev der tilsammen afholdt ti svampeekskursioner med et gennemsnitligt deltagerantal på over 125, og helt utrolig var turen til Geelskov og Ørholm den 9. september 1945, hvor 180 forventningsfulde medlemmer dukkede op om formiddagen på Holte Station. De blev inddelt i seks hold og sendt i skoven med hver sin leder, og trods lang forudgående tørke lykkedes det dem at finde 130 arter. Fjorten dage senere deltog 165 svampesamlere i en tur til Ermelunden og Jægersborg Dyrehave, og de fandt næsten 200 arter. Turledere var flere af foreningens dygtigste amatørmykologer, bl.a. Valdemar Hertz, Kaj Bjørnekær og Jens Peter Jensen – sammen med de unge mykologistuderende Anders Munk og Morten Lange.

Et nyt medlems tragiske bortgang

Den store tilgang af medlemmer i besættelsesårene bragte mange naturvenner ind i foreningen, folk der nød at færdes i naturen og var videbegærlige ikke mindst hvad svampe angik. I 1943 meldte 95 sig ind i foreningen. Et af de nye medlemmer var en 18-årig kvinde, frøken Grethe Horstmann, der boede i en lejlighed på Nørrebro. Hun havde ingen forudsætninger, havde kun få gange plukket vilde svampe førhen, og var mest af alt interesseret i at male akvareller af naturscenerier og gå lange ture.

En diset formiddag, søndag den 3. september 1944, tog hun ud til Prinsessestien ved Lyngby Åmose for at tegne skitser. Da hun fik øje på nogle hvide svampe, som hun antog for champignoner, plukkede hun 3-4 eksemplarer, bragte dem med hjem, behandlede dem med saltvand og eddike, ristede dem på panden og spiste dem alle. Klokkeren 1 om natten, 8 timer efter måltidet, vågnede hun op med voldsomme opkastninger, der varede ved til om formiddagen og blev afløst af diaré. Der var ingen smerter, og den tilkaldte læge ordinerede blot 30 gram ricinusolie. Næste nat blev afføringen blodig, og pulsen steg til 132. Om morgenen blev

Et af de sidste billeder af Ferdinandsen, taget umiddelbart før hans pludselige død i 1944. Fotograf ukendt, privateje V. F. Buchwald.

hun indlagt på hospitalet, stadig uden smerter, men med tiltagende diaré. Hospitalsbehandlingen bestod udelukkende af drop og stimulerende midler. På tredjedagen blev hun sløj og mat, hun fik ondt i mellemgulvet, og hun svedte stærkt. En blodprøve viste, at de røde blodlegemer var fuldstændig opløst. Efterhånden blev arme og ben stive, bevægelserne blev usikre, pupillerne blev stærkt udvidede, og pulsen blev uregelmæssig. Klokkeren 3 om natten den 8. september – 4 døgn og 9 timer efter måltidet – sov hun ind.

På det tidspunkt var svampens art identificeret til Snehvid Fluesvamp (*Amanita virosa*). Det var første gang Snehvid Fluesvamp med sikkerhed havde forårsaget et dødsfald i Danmark. Under normale omstændigheder ville pressen have slået hændelsen stort op, men i efteråret 1944 var krigen på sit højeste – 3 måneder efter D-dag med Tyskland omringet af allierede tropper – og en tavs svampeforgiftning på Nørrebro kunne ikke fremtvinge de største overskrifter.

N.F. Buchwald udtalte om den stakkels frøken Horstmann i sin beretning for året 1944 på det følgende års generalforsamling: „Hun havde, saavidt vides, aldrig deltaget i nogen Svampeekskursion, hvilket maa føles som en Lettelse for Foreningen“. Det virker på en måde lidt kynisk eller måske vel ivrigt efter at feje for egen dør. Men reaktionen er jo forståelig. Foreningen kunne ikke stilles til ansvar. Blot det at betale sit kontingent er ingen som helst sikkerhed for at kunne overleve at spise svampe, som man *tror* er spiselige. Man skal *vide* det. Og man skal være klar over, *hvornår* man ved det. De første år skal man søge den nødvendige ekspertise i foreningen. Det gjorde frøken Horstmann ikke – sikkert fordi hun ikke vidste, at det er nødvendigt. Her havde foreningen måske alligevel et ansvar, den ikke levede op til. Gør vi altid det i dag?

I foreningens gamle medlemskartotek står et enkelt papkort for medlem nr. 1007 med den lakoniske tekst: „Frk. Grethe Horstmann, Sjællands-gade 18, N. - Indmeldt 25/8-1943, Kontingent betalt 14/12-1943, Død 8/9-1944 efter at have spist *Amanita virosa*“. – Hun nåede kun at være medlem godt et år, før det gik galt. Det må aldrig gentage sig!

En epoke lakker mod enden

Medlemstallet var stadig stigende. Tidsskriftet Friesia var begyndt at komme regelmæssigt igen og havde endda fra 1943 opnået en årlig økonomisk støtte fra Undervisningsministeriet til trykningen. Ekskursionerne var tilløbsstykker, og fremtiden så lovende ud.

Foreningen var stadig i 1940'erne helt topstyret. Bestyrelsen med formanden i spidsen planlagde og udførte alle arrangementer og tog alle initiativer. Man skal selvsagt være forsigtig med at tildele formandens person alt for stor betydning i en forenings fremgang. Mange andre forhold spiller ind, men når man læser samtidens beretninger, står det klart, at Carl Ferdinandsen var en ualmindelig vellidt og beundret person, der i høj grad havde en samlende og inspirerende virkning på både amatørmykologer og fagmykologer i foreningen. Meget betegnende er det, at der i hele Ferdinandsens 14-årige formandsperiode kun én gang skete en ændring i den syv mand store bestyrelses sammensætning.

Ferdinandsen var ingen skrivebordsprofessor, men et udpræget friluftsmenneske, der elskede at færdes i naturen sammen med andre naturinter-

esserede. Han var frem for alt en begejstret naturelsker. Den 28. marts 1944 – den første lune forårsdag det år – cyklede han om formiddagen ud i solskinnet i det nordlige København, men til alles bestyrtelse kom han aldrig tilbage. Kun 65 år gammel blev han ramt af et hjerteslag. Familien, kolleger og svampeforeningen sørgede. Flere nekrologer udstrålede en dyb respekt for hans personlige egenskaber. „Her i Foreningen vil vi særlig mindes hans store Elskelighed, hans straalende Humør, hans lysende Intelligens, hans jævne, ligefremme Natur og hans charmerende Væsen, der vandt ham Venner overalt, hvor han færdedes“, stod der at læse i en nekrolog i Friesia året efter. Den var skrevet af N.F. Buchwald, foreningens dynamiske sekretær og Ferdinandsens efterfølger – både som professor i plantepatologi på Landbohøjskolen og som formand for svampeforeningen.

Ved besættelsestidens slutning stod Buchwald som formand for en forening, der havde oplevet en voldsom opblomstring gennem 6 år trods vanskelige forhold med rationering og transportbegrænsninger. Medlemstallet var mere end fordoblet, og med en række imponerende publikationer havde foreningen hævet mykologien til et niveau, der ikke stod tilbage for de omgivende landes, og som havde skabt ideelle muligheder for de følgende års studier af danske storsvampe.

Tak

En stor tak for hjælp med fotos og mange interessant oplysninger skal rettes til docent Vagn Fabritius Buchwald, Charlottenlund (N. F. Buchwalds søn), professor Lene Lange, Novozymes (J. E. Langes barnebarn), professor Morten C. Kielland-Brandt, Carlsberglaboratoriet (Ø. Wings efterfølger) og fru Esther Winge, Hundested (Ø. Wings svigerdatter). Desuden tak til personalet på Det Kongelige Biblioteks Kort- og Billedsamling for tålmodig vejledning.

Litteratur og kilder

Artiklen bygger på først og fremmest en række upublicerede materialer i foreningens arkiv:

- 1) Foreningens korrespondance 1926-1945, ca. 50 omslag med brevkopier,
- 2) Regnskabsoversigter 1933-1943 med sammenfattende regnskabsoversigt for Friesia,
- 3) Flora Agaricina Danica korrespondance 1935-1949,
- 4) Manuskript og korrektur til Flora Agaricina Danica

Vol.1,

- 5) Regninger 1936-1945 vedr. Flora Agaricina Danica,
 - 6) Retssagen mod A/S ”Recato”,
 - 7) Udskrift af Dombogen ved Sø- og Handelsretten i København, 19. marts 1942, Nr. 228/1941,
 - 8) Medlemsprotokol for Foreningen til Svampekundskabens Fremme 1926-1929,
 - 9) Medlemskartotek 1931-1945 (medlem nr. 1-1275).
- Herudover er refereret en række trykte kilder, hvortil der af læselighedshensyn ikke er direkte henvisninger i teksten:

- Albertsen, J., H. Knudsen & P.G. Sørensen 1980. Interview med professor N. Fabritius Buchwald. – Svampe 2: 49-51.
- Buchwald, N.F. 1928-1930. Generalforsamling i 1928-1930. – Meddelelser fra Foreningen til Svampekundskabens Fremme 4 (1928/1): 25-26; 4 (1929/1): 43; 4 (1930/1): 97-99.
- 1929. Mykologisk Ekskursion. – Meddelelser fra Foreningen til Svampekundskabens Fremme 4 (1929/1): 45-46.
- 1930. Tønder- eller Fyrsvamp (*Polyporus fomentarius* (L.) Fr.). Dens Naturhistorie, Historie og Anvendelse. – Meddelelser fra Foreningen til Svampekundskabens Fremme 4 (1930/1): 49-92.
- 1933-46. Generalforsamling i 1932-1945 (referater fra 1935-46 er signeret af dirigenten K. Bjørnekær). – Friesia 1 (2): 141-142; 1 (2): 154-156; 1 (3): 200-202; 1 (5): 325-327; 1 (5): 333-334; 2 (1): 130-131; 2 (2-3): 188-189; 2 (2-3): 192-193; 2 (2-3): 199-201; 2 (4-5): 274-276; 2 (4-5): 282-284; 3 (1): 73-75; 3 (2): 150-152; 3 (3): 226-228.
- 1942. Jakob E. Lange 2. April 1864 – 27. December 1941 (nekrolog). – Botanisk Tidsskrift 46 (1): 81-86.
- 1943. Jakob E. Lange 2. April 1864 – 27. December 1941 (nekrolog). – Friesia 2 (4-5): 209-220.
- 1945. Professor, Dr. phil. C. Ferdinandsen. 18. Februar 1879 – 28. Marts 1944 (nekrolog). – Friesia 3 (2): 83-93.
- 1959. Tale ved jubilæumsmiddagen den 2. oktober 1955. – Friesia 6 (3): 131-147.
- 1961. Dr. med. Valdemar Hertz. 11. februar 1869 – 29. juni 1959 (nekrolog). – Friesia 6 (5): 278-282.
- 1970. Robert E. Fries. 11. juli 1876 – 29. januar 1966 (nekrolog). – Friesia 9 (3): 348-350.
- & K. Wilken-Jensen 1946. Det første Dødsfald i Danmark som Følge af Svampeforgiftning ved *Amanita virosa*. – Friesia 3 (3): 197-200.

Christiansen, M.P. 1936. *Melanomphalia* n.gen. Ny Slægt inden for de mørksporede Bladhatte. – Friesia 1 (5): 287-289.

Døssing, L. & H. Knudsen 1987. F.H. Møller 100 år – mennesket og mykologen. – Svampe 15: 1-12.

Ferdinandsen, C. 1930. Til 25-års jubilæet. Træk af vor Forenings Historie i Anledning af den 25-årige Stif-

telsesdag. – Meddelelser fra Foreningen til Svampekundskabens Fremme 4 (1930/2): 105-115.

- 1932. Generalforsamling i 1931. – Friesia 1 (1): 73-74.
- & N.F. Buchwald 1932. Forord. – Friesia 1 (1): 1-2.
- & Ø. Winge 1922. En ny Art af Slægten *Russula*. (*Russula solaris* sp. n.). – Meddelelser fra Foreningen til Svampekundskabens Fremme 3 (1922/1): 7-10.
- & - 1926. Udstilling i 1926. – Meddelelser fra Foreningen til Svampekundskabens Fremme 4 (1926/1): 7.
- & - 1926-1927. Generalforsamling i 1926-27. – Meddelelser fra Foreningen til Svampekundskabens Fremme 4 (1926/1): 5; 4 (1927/1): 18-19.
- & - 1928. Mykologisk Ekskursionsflora. København (2. udg. 1943).
- Holm, M. 1998. Jacob E. Lange: Erindringer fra halvfjerdsindstyve år. – Svampe 38: 20-22.
- Koch, J., D. Müller & V. Smedegaard-Petersen 1987. Niels Fabritius Buchwald 1898-1986 (nekrolog). – Friesia 11 (5): 337-357.
- , V. Smedegaard-Petersen & D. Müller 1986. Niels Fabritius Buchwald (nekrolog). – Svampe 14: 49-51.
- Lange, J.E. 1914-1938. Studies in the Agarics of Denmark, Part 1-12. – Dansk Botanisk Arkiv 1-9.
- 1934. Mycofloristic impressions of a European mycologist in America. – Mycologia 26: 1-12.
- 1935-40: Flora Agaricina Danica. Bd. 1-5. København.
- 1938. Erindringer fra halvfjerdsindstyve Aar. – Odense.
- Lange, M. 1969. Jakob E. Lange and the creation of „Flora Agaricina Danica“. – Friesia 9 (1-2): 121-132.
- Møller, F.H. 1936. En ny *Collybia*-art. *Collybia pseudoradicata* Lange et Møller. Silke-Fladhat. – Friesia 1 (5): 294-296.
- Wilken-Jensen, K. & N.F. Buchwald 1946. Et dødeligt Tilfælde af Svampeforgiftning ved *Amanita virosa*. – Ugeskrift for Læger 108: 916-920.
- Winge, Ø. 1944. Professor, Dr. phil. Carl Ferdinandsen. 18. Februar 1879 – 28. Marts 1944 (nekrolog). – Botanisk Tidsskrift 46 (3): 286-290.

Akvarellerne til Flora Agaricina Danica eksisterer i to sæt, dels kopisættet på Botanisk Museum i København, dels originalsættet, der hidtil har været i Morten Langes eje, men efter hans død i november 2003 ventes at blive overdraget til Arnold Arboretum Library i USA (Harvard Universitys hovedbibliotek for botanik). Inden da er akvarellerne dog indscannet og gjort offentligt tilgængelige på Botanisk Museums hjemmeside www.nathimus.ku.dk/bot.

syv andre velkvalificerede ansøgere (1958). Komiteen lagde i sin begrundelse vægt på, at Morten „i højere grad end de andre ansøgere har arbejdet så resultatrigt med en thallophytgruppe ud fra mange synspunkter“. De mange forskelligartede projekter gav resultat.

De følgende år blev forskningsmæssigt mere stilfærdige på grund af hans politiske arbejde (se nedenfor). Han fortsatte dog med en del af sin undervisning og med at forske i de tidligere spor.

Disputatsarbejdet blev afrundet med en artikel (1953) om *Coprinus ephemerus*-gruppen skrevet sammen med den amerikanske Mr. Mushroom, Alex(ander) H. Smith, under et 8 måneders studieophold hos denne i Michigan i 1947. Moglemose-afhandlingen blev videreført i en række artikler om beslægtede problemstillinger, således om svampeaspekter der lå i kanten af hovedsæsonen. Dertil hører afhandlingen om hatsvampene i juli (1969) og fra en ekstremt sen sæson (1978) samt tre afhandlinger om hatsvampe i græsland efter behandling med forskellige gødningmængder (1982, 1984, 1991). Fra de årlige svampekurser omkring Kristiansminde ved Sorø forelæ et større materiale, som blev til en oversigt over svampene i august i bøgeskov gennem ti år (1978). Siden fulgte han i en årrække hatsvampene på en række store fældede bøgestammer (1992). Hans sidste større videnskabelige arbejde var også fra denne emnekreds, et studie over hatsvampene under 12 træarter i 10 forskellige plantager i Danmark (1993).

De arktiske svampe og især støvboldene stod hans hjerte særligt nær. De blev fulgt til dørs med artikler om især de grønlandske støvbolde. Han reviderede sin første behandling af dem fra 1948 med støvbolde fra Nordøstgrønland (1976), *Bovista* fra Grønland (1987), *Calvatia* fra Grønland (1990) og *Bovista* og *Calvatia* fra Sydgrønland og det nordlige Sibirien (1998). Hans sidste projekt var en revision af *Lycoperdon* i Grønland, men rationel til det sidste var han bange for ikke at kunne afslutte det tilfredsstillende og overgav et par måneder før sin død materialet til en svensk kollega. Til denne serie hører også et par afhandlinger med norske kolleger om subarktiske og arktiske svampe i Nordnorge (1967, med Skifte) og fra Jotunheimen (1971, med Gulden).

Mortens fader havde lært noget om svampe af den berømte Rostrup, og på familiesiden var der botanikere tilbage til J.W. Hornemann (professor i

botanik 1808-41). Det var derfor naturligt, at hans første forelæsning hvert år handlede om mykologiens historie med særligt henblik på Danmark. Som kronvidne til den mangeårige tilblivelse af faderens enestående værk om de danske hatsvampe, Flora Agaricina Danica (1935-40), skrev han om tilblivelsen (1969) og fortsatte det historiske med en moderne tolkning af hatsvampene i Flora Danica (1983).

Mortens bidrag til dansk mykologi blev alsidigt. De store, tidlige værker befæstede hans ry som en fremragende mykolog, men også på mange andre fronter blev han værdifuld for mykologien. Som institutbestyrer for Institut for Sporeplanter 1959-76 og dekan i 1968 og 1971-76 i universitetets vigtige ekspansionsperiode havde han et stort ord at sige ved opbygningen af de nuværende institutter. Som kendt og markant person i offentligheden stillede han ofte op i aviser, radio og tv og promoverede svampene. Som redaktør for Botanisk Tidsskrift og Dansk Botanisk Arkiv 1950-80 drog han omsorg for at en række vigtige mykologiske artikler blev trykt i de to skrifter. Som leder af den mykologiske fraktion i Botanisk Forening var han aktiv i afholdelsen af de årlige danske svampekongresser, og senere organiserede han sammen med kollegerne den første nordiske svampekongres ved Horsens i 1972, ligesom han var vært for den europæiske mykologiske kongres i Danmark i 1970. Også det årlige, meget populære svampekursus for studenterne på Kristiansminde ved Sorø var han ophav til og gerne både fortæller, forskær og forsanger på. Hans formidlende bøger og artikler skabte en stigende interesse for svampe, og de to fonde, som hans fader grundlagde, og hvor han selv havde sæde i en årrække, har ydet tilskud til mangfoldige mykologiske projekter, kongresser o.l.

Der er derfor ikke mange områder i dansk mykologi, hvor han ikke har sat sig spor, men med den arbejdsindsats han lagde uden for universitetet, er det naturligt, at han ikke efterlod sig mange direkte elever. Finanslovsforhandlinger, røde kabinetter, gruppemøder, vigtige afstemninger i Tinget og anden ustadighed kunne ikke kombineres med de daglige krav, som en speciale-studerende har til sin vejleder.

Selv om den daglige arbejdsbyrde var voldsom, satte han en ære i alligevel at blive ved med at producere artikler. Artiklernes størrelse og mængde aftog naturligvis, men de stoppede ikke. Han ud-

valgte sig med omhu emner, som var nye og originale og samtidig tidsmæssigt så overskuelige, at de kunne gøres færdige på den begrænsede tid han havde.

Som forsker drev han det vidt i den relativt korte periode, hvor dét havde den øverste prioritet, men han havde andre talenter, der skulle afprøves.

Formidleren

Efter at være blevet professor tog han fat på en anden side af svampene, som han siden med jævne mellemrum vendte tilbage til resten af sit liv: Formidlingen af svampe til folk uden for universitetsmiljøet. Hans to hovedværker inden for denne genre, Svampelivet og Illustreret Svampeflora, udkom begge i 1961 og er begge blevet klassikere. Svampelivet, i daglig tale „underarmsbogen“ på grund af sit ubekvemme format, var en æstetisk, letlæst og vellykket almen introduktion til svampene og deres betydning forsynet med store og for datiden flotte farvebilleder. Det var dog i højere grad Illustreret Svampeflora, der gav ham en meget stor læserkreds ikke bare i Danmark, men i hele Europa. Med et handy format, letforståelige nøgler og korte, præcise beskrivelser og farvetavler af 600 storsvampe, hvoraf de 400 var udført af J.E. Lange til Flora Agaricina Danica, blev det en stor og fortjent succes over hele (Vest)-Europa. Oversat til engelsk, tysk, fransk, spansk, hollandsk, svensk, norsk og finsk blev den trykt så meget, at matricerne til sidst var slidt op. En del af de royalties bogen og dens ophav Flora Agaricina Danica indbragte, blev placeret i to fonde med svampegavnige formål, som administreres af henholdsvis Foreningen til Svampekundskabens Fremme og Botanisk Forening.

Som ægte svampeelsker spiste Morten de spise-svampe han fandt, og svampeprofessoren fortalte gerne i medier og på ekskursjoner om, hvad der var godt og skidt. Erfaringerne videregav han i „Gode spisevampe“ assisteret af Bodil, hans hustru gennem mere end 50 år, datter af botanikeren K. Simonsen og selv botaniker og tørvemos-specialist. Hun fotograferede og bidrog med opskrifter.

I 1990 sluttede han denne del af sit virke med Nordens Svampe, der med farveillustrationer af 850 arter er den hidtil mest omfattende populærvidenskabelige svampebog i farver, der er udgivet i Danmark.

Mennesket

De fleste, der mødte Morten, glemte det ikke. Han udstrålede i hele sit virke en autoritet og en pondus, der var svær at negligere. Fremtoningen var afslappet, og slips bar han kun når det var krævet ved offentlige seancer, og så satte han en ære i, at det var rødt og strikket. Han yndede også at iføre sig sin lup, endog ved finere middage, hvor han så kunne underholde med trøffel-patéens ægthed ved at kigge efter de karakteristiske årer i trøffelstykkerne. Sproget var fyndigt, folkeligt og klart, ved passende lejligheder tilsat den fynske mundart og lune og ofte til den bramfrie side. Da en student spurgte, hvorfor han var dumpet, fik han at vide, at det han havde præsteret var „noget rævepis“. Det svar var studenten ikke helt tilfreds med, og efter en klage måtte Morten ud med en mere ordrig forklaring. Altid underholdende og festlig og et naturligt midtpunkt i et selskabeligt lag, fyldt med anekdoter, erfaringer, oplevelser og almindelig menneskekundskab. Hans elskede Flora Danica-cigarer forlod ham sjældent og spredte en let genkendelig duft omkring ham. Den anden stærke præference inden for nydelsesmidler var Elefantøl. Andet øl var „vandøl“, og det var ikke tilfældigt, at han optrådte i en reklame for den under mottoet „En øl for de helt tunge drenge“, sammen med andre prominente danskere. Utallige er de kolleger og studenter, der har lært at værdsætte Elefantøl under hans kompetente ledelse.

Han havde i usædvanlig grad sine meningers mod, og med sit overblik og sans for de store linier blev han en efterspurgt og værdsat rådgiver i talrige udvalg, komitéer, bestyrelser og andre steder, hvor der var brug for velovervejet sund fornuft, beslutsomhed og handlekraft. Sine standpunkter forsvarede han, uanset hvor upopulære de var, og hvilke konsekvenser de medførte for ham. Med alt hvad han involverede sig i gennem årene, var det uundgåeligt, at han tid til anden fik modstandere. Til trods for sit medlemskab af Danmarks Kommunistiske Parti tog han klar stilling, da den sovjetiske, af systemet stærkt velsignede forsker Lysenko i 1950'erne udbredte teorier om, at erhvervede egenskaber kunne nedarves: Det var noget rendyrket vås. Konsekvensen var isolation i partiet, og kort efter meldte han sig ud og var med til at starte SF. Meget senere blev han også isoleret her på spørgsmålet om atomkraft versus brugen af fossilt brændsel. Han tog det upopulære standpunkt og

advokerede for, at afbrændingen ville skabe mere CO₂ og medføre en drivhuseffekt. Han anså modstanderne af atomkraft for at lade sig lede af frygt frem for viden og karakteriserede dem som „bar-fodslæger og hjemmefødere“. Da Venstresocialisterne brød ud fra SF, udtalte Morten, at SF nu „var blevet afluset“. Lefleri var ikke hans stærke side, og med sin facon, der trods sin folkelighed ofte var tilsat en del arrogance, kunne han gøre sine modstandere aldeles rasende. Alligevel var der udbredt respekt om hans person også blandt hans modstandere.

I demokratiet efter studenteroprøret kunne afgørelser i kollegiale organer godt trække noget ud, når alle ville høres, også selv om de intet havde at tilføje. Så blev han fjern i blikket, og hans udvandring fra møder, der i hans optik havde været længe nok, var lærerige lektioner i mødeteknik og spildtid. Langsnakkere og tidsrøvere havde han ingen tålmodighed med. Den korteste eksamen jeg har overværet, startede med, at eksaminanden fik en Grønskive (*Chlorociboria*) og spørgsmålet hvorfor den mon var grøn? Studenten plumpede i og svarede, at det nok var pga. grønkornene. Han blev straks høfligt bedt om at komme igen om et halvt år, når han havde lært sig forskellen på svampe og planter.

Allerede som studerende blev Morten valgt ind i bestyrelsen for Foreningen til Svampekundskabens Fremme (1945). Her residerede professor Buchwald, der var medlem af bestyrelsen 1925-1977. Han var en sikker garant for kontinuitet, men knap så meget for udvikling. For at skabe noget dynamik foreslog Morten derfor foreningens næstformand K. Mundt, at denne veg sædet for den yngre mykolog A. Munk. Det ønskede Mundt ikke, og på generalforsamlingen i 1960 udtrådte derfor Munk, Bille Hansen og Morten af bestyrelsen, hvorefter de dannede en mykologisk fraktion i Botanisk Forening. Mundt udtrådte et år senere efter at have siddet i bestyrelsen i 48 år. Bruddet skilte i en årrække svampeforeningen og de professionelle stor-svampemykologer.

Administratoren

Morten var en effektiv administrator og derfor flittigt benyttet i nævn, udvalg og bestyrelser. Med sin fremragende intelligens og overblik kom han hurtigt ind til sagens kerne og kunne

tage en beslutning. Det vil føre for vidt her at komme ind på alle de organer, han har siddet i, men et udpluk omfatter Nordisk Råd, Radiorådet, Energirådet, repræsentantskabet for DONG og Ældre Fonden, Folkeuniversitetet, Planlægningsrådet for de Højere Uddannelser, rektor for Københavns Universitet og formand for rektorkollegiet (1976-79).

Politikeren

Også den politiske side af Mortens virke er så omfattende, at kun nogle få vigtige hverv kort skal nævnes. Han var politisk aktiv fra sin ungdom, senere medlem af Danmarks Kommunistiske Parti, hvorfra han brød ud og var med til at stifte Socialistisk Folkeparti i 1959. Valgt til folketinget 1960-76 for SF, medlem af partiets hovedbestyrelse og forretningsudvalg, gruppeformand 1968-76, medlem af „Det røde Kabinet“ 1967 og medlem af folketingets præsidium 1964-73.

Som afrunding af Mortens kapitel i Lange-dynastiet hører det med, at hans to børn har gjort karriere inden for hver deres del af hans interessesfære, Lene som mykolog og seniorkemiker på Novozymes og Jakob som studiechef på Københavns Universitet. Han blev ansat da Morten var rektor, men efter indstilling fra forgængeren. Alligevel udløste ansættelsen naturnødvendigt anklager om nepotisme, som dog meget hurtigt døde hen i takt med Jakobs håndtering af hvervet.

Ved sin pensionering i 1989 blev Morten beæret med et festskrift med bidrag fra 16 lande.

På det 6. Internationale Symposium for Arktisk-Alpine Svampe i det nordlige Sibirien i 1996 deltog han for sidste gang, og jeg havde fornøjelsen at hylde ham for hans 50-årige indsats i arbejdet med de arktiske svampe. I 2001 blev han udnævnt til æresmedlem af svampeforeningen på baggrund af sit omfattende virke inden for dansk mykologi.

Med Morten Langes død har dansk mykologi mistet en af sine mest markante og betydningsfulde skikkelser. Hans virke faldt i en gylden periode for europæisk mykologi, og han satte selv sit markante præg på den med sin viden, handlekraft og personlighed. I 1996 udgav han sine erindringer skrevet i hans typiske knappe stil med en hel del skrevet mellem linierne. Den kan anbefales til alle, der vil læse mere om et langt og fuldt levet, stærkt og aktivt liv.

Henning Knudsen

Et østrigsk svampemuseum

Flemming Rune

I udkanten af den lille by Winklarn, syv kilometer nord for Villach i det allersydligste Østrig, ligger et af Europas større populærvidenskabelige svampemuseer. Museet har ligget der i tretten år og er blevet så berømt, at det står med navns nævnelse på de topografiske kort.

Manden bag museet hedder Karl-Heinz Zindler. Han var oprindeligt embedsmand i den lokale administration og fungerede blandt andet som en af de offentligt ansatte svampekontrollører, man har i Østrig – en slags svampeturvejleder, der holder åbent hus og bestemmer de lokale borgeres svampefund. I Mellemeuropa betaler det offentlige for meget af det arbe-

jde, vi har vænnet os til at gøre ganske ulønnet her i foreningen.

Hr. Zindler var en entusiastisk svampekontrollør, der ikke nøjedes med at dele folks svampe op i spiselige og uspiselige arter. Han ville også udvide folks svampekundskab, men manglede ustandselig nærtstående arter, som han kunne demonstrere skillekarakterer på. Et forsøg på at skaffe vellignende svampemodeller mislykkedes. Svampe er svære at modellere uden at de bliver til tegneserielignende karikaturer, og frysetørrede svampe bliver blege og indfaldne og er for skøre til udstillingsbrug.

Men hr. Zindler gav ikke op. Han forsøgte

Flemming Rune, Center for Skov, Landskab & Planlægning, Den Kgl. Veterinær- og Landbohøjskole, Hørsholm Kongevej 11, 2970 Hørsholm; e-mail: flr@kvl.dk

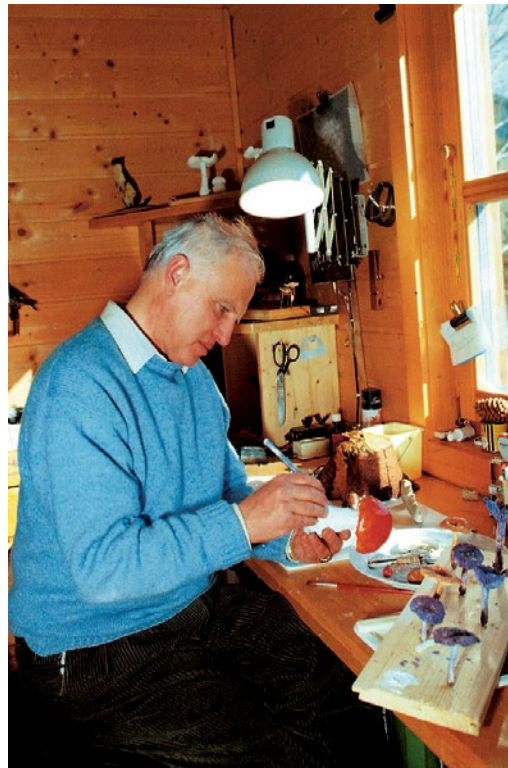
A fungus museum in Austria

selv at modellere svampe og erkendte snart, at han måtte udvikle et helt nyt modelleringsstof, der kunne formes som voks, men som blev hårdt ved tørring og alligevel elastisk nok til at kunne slibes ud i de fineste former. De tog fem år og utallige forsøg, før han fandt formelen på en anvendelig cement, og så brugte han yderligere tolv år med at fremstille over tusind modeller, alt imens han forfinede teknikken.

I 1991 åbnede han sammen med sin kone Astrid svampemuseet i et mere end 500 kvadratmeter stort, egnstypisk landhus af den slags, man ser overalt i Kärnten, med stejlt sadeltag, stort tagudhæng, gavlspidser af træ og så i øvrigt alt interiør af træ i store dimensioner. På førstesalen blev svampemodellerne typisk arrangeret i små landskaber, hvor også udstoppede dyr fra skoven, ræve, mårer, fugle og småkryb var med til at gøre synsindtrykket levende. I stueetagen blev svampenes mikrostrukturer gengivet i kæmpeformat. En lille rød bægersvamp så stor som et kæmpekagefad havde strikkepindelignende sporesække. En rørhat fik rør så tykke som en haveslange, og en samling sporer fik størrelse som tykke auberginer beklædt med centimeterstore pigge.

Svampemodellerne er uden sammenligning de bedste, jeg har set. Der er ca. 160 forskellige arter, og ikke en eneste kneb det med at identi-

Karl-Heinz Zindler på arbejde. Billedet reproduceret efter et postkort.

ficere uden at kigge på navneskiltet. Lamellerne på samtlige bladhatte er fantastisk naturtro lavet. Der er tætte og fjerne, der er tynde og tykke.

På en lille videofilm kan man se, hvordan Karl-Heinz Zindler har fræset lamelmellemrummene ud med en supertynd slibeskive monteret på et tandlægebor, hvordan han har modelleret efter friske eller dybfrosne indsamlinger, og hvordan han har anstrengt sig for at male modellerne i akkurat den rigtige farve og glans. Jeg ville afgjort kunne narres til at plukke de fleste af Zindlers modeller på en rigtig svampetur og først opdage fadæsen, når jeg stod med dem i hånden.

Karl-Heinz Zindler er i dag 62 år og er gået på pension. Han laver ikke flere svampemodeller, og det er hans kone Astrid, der nu driver museet. Hun er særdeles hjælpsom og entusiastisk, når hun på syngende østrigsk guider rundt på museet: ind i afdelingen med den mørke trolde-skov, hvor laver hænger ned fra krogede grene, mens ugleøjne følger én. Lyset bliver slukket, et UV-rør bliver tændt, og pludselig ser man de fluorescerende laver helt anderledes. Jeg fik lov at fotografere så meget, jeg ønskede – undtagen i stueetagen, hvor de overdimensionerede mikrostrukturer er udstillet. Astrid forklarede mig med lille stemme, at nogle fagmykologer én gang havde latterliggjort den del af udstillingen på tryk, så stueetagen ville hun helst ikke have udstillet i fagpressen igen.

Jeg tror godt, at jeg ved, hvad det er, nogle mykologer er faldet over. De store „aubergine-sporer“ har øjne, næse og mund, og på basidiesporerne er skrevet + eller -, selv om der ikke findes egentlige „plus-sporer“ og „minus-sporer“.

Det er altså bare næsten umuligt at forklare, at svampe har „parringstyper“ og nogle gange tetrapolær heterothalli med multiple alleler – i hvert fald så en almindelig svampeplukker kan forstå det og huske det. Svampesex er ikke helt enkelt. Rundt omkring i monterne er der endvidere små trolde, karikaturtegninger af svampe, der bogstaveligt talt står og taler med hinanden, små svampeopskrifter og alle mulige facetter af mellemeuropæisk svampeforherligelse og -overtro.

Men hvis ens børn skal stå distancen, mens de voksne går rundt og „er kedelige“, og hvis lægmand, der aldrig har kigget i et mikroskop eller åbnet en bog om svampebiologi, skal forstå og kunne huske bare nogle af de allermest basale forhold i svampenes biologi, så er det måske netop den slags pædagogik, der skal til. Jeg kunne da godt ønske mig en del af det mest tuttenuttede ud af museet, og få præsenteret de smukke svampemodeller på en lidt mere tør og sober måde. Men det ville næppe trække flere gæster til museet, snarere tværtimod.

Museet har mange tusind besøgende om året. Der kommer sikkert flest familier med børn, men da jeg besøgte museet en dag i september sidste år, ankom en hel busfuld midaldrende par på rundtur i Kärnten. Kig indenfor næste gang du er på Grossglockner-egnen. Det er en oplevelse for alle svampeglade børn og voksne fra 3 til 99 år. Og nu hvor museet med egnsudviklingsstøtte er blevet udvidet, så det også omfatter udstilling af bjergkrystaller, urtidsskovmiljøer, svampekortfilm og forevisning af fru Astrids egne, sublime insektfotos i en lille biograf, så er entréen på 4,50 Euro såmænd helt rimelig. Der er lidt for enhver smag.

Diplomtagere 2003

Følgende personer har bestået diplomprøven i svampekundskab 2003:

Gitte G. Knudsen, København
Leo de Jong, Fakse
Ida Mallings, Fakse
Esben Buch, Gistrup
Susanne Weiss, Viborg

Foreningen ønsker diplomtagerne tillykke!

Grådige svampeædere

Pia Boisen Hansen

De Iberiske Skovsnegle gør grådigt indhug i et frugtlegete af Kæmpe-Støvbold (*Langermannia gigantea*). Parken ved Palsgård Slot 11.7.2002. Foto Pia Boisen Hansen.

Vi kender det alle sammen når vi er på svampe-tur – nogle har spist af vore lækre spisesvampe, og ofte er det snegle. At svampe også er et af fødeemnerne for vore landsnegle, kan vi ikke komme udenom. For nogle svampeslægter som f.eks. skørhatte er det oftere reglen end undtagelsen at de frugtlegete man finder, allerede er blevet gnavet i (eller rettere raspet) af en eller flere snegletunger. Også kantareller kan der være spist af inden vi plukker dem til middagen, og en enkelt morkel kan let være gemmest for mindst 10 snegle (både dem med og dem uden hus).

Normalt er sneglenes tilstedeværelse dog ikke et problem for os svampesamlere. Men med den Spanske Skovsnegls / Iberiske Skovsnegls (*Arion lusitanicus*) indvandring til landet kan sneglene til tider opleves som særdeles grådige svampeædere. Sneglene kan på visse lokaliteter, i uheldige perioder vise sig at være store konkurrenter til svampeplukkeren.

Min værste oplevelse med Iberiske Skovsnegle på en svampetur var i juli 2002 på en sen eftermiddagstur til slotsparken ved Palsgård Slot på Juelsmindehalvøen. Vi var taget af sted

for at lede efter skørhatte og rørhatte i håb om at finde nogle halvsjældne arter under bøgetræerne. Ud over et par eksemplarer af en kamfluesvamp så vi desværre kun skyggen af mykorrhizadannerne i form af små huller i græsset med klart snegleslim henover. Svampene havde været der, men sneglene var kommet før os.

I den mere fugtige del af parken tæt ved voldgraven stod der dog stadig nogle frugtlegete som sneglene endnu ikke havde kunnet konsumere. Det var Kæmpe-Støvbold (*Langermannia gigantea*). Men snegle gjorde et ihærdigt forsøg på også at udrydde disse. Det var et fascinerende syn

med de mængder af hungrende snegle. Det blev dog hurtigt ulækkert da vi skulle fotografere herlighederne, for her måtte man lægge sig ned på alle de snegle der krøb rundt i græsset!

Om de Iberiske Skovsnegle kommer til at reducere den årlige mængde af svampe vi svampesamlere ser og plukker, tror jeg dog næppe. Vi kan dog godt være uheldige at nogle år er så gunstige for sneglene at vore favoritlokaliteter bliver ramt, men så må vi ud og finde nye jagtmarker. Det er noget andet med køkkenhaver, jeg er i hvert fald glad for at jeg slipper for at kæmpe om salaten med de bæster.

Østershatte i sommervarmen

Den varme formiddag den 19. juli startede min kone og jeg årets svampejagt i et bestemt hjørne af „Det danske Schweiz“ – en visse steder stærkt kuperet lille skov umiddelbart nord for Lundtofte ved København. Inden for få hundrede meter er der her usædvanligt tidligt på sommeren erfaringsmæssigt gode chancer for pæne eksemplarer af især Punkt- eller Netstokket Indigo-Rørhat, foruden Karl Johan og kantarel. Stedet har desuden den fordel at være placeret kun 10 minutters kørsel fra vores bopæl i Vangede, så her starter vi gerne jagtsæsonen.

Det gik da også helt fint, idet vi på en times tid fandt to pæne indigo'er, en enkelt mellemstor Karl Johan, nogle små, friske Brunstokket Rørhat, et par rimeligt friske Rødmende Fluesvamp, en god håndfuld kantareller og en hel del friske eksemplarer af Broget Skørhat. Hvilket tilsammen ville fylde pænt i den frokostomelet, vi samlede ind til. Intet kan måle sig med smagen af årets første svampehøst, så vi var ganske tilfredse, da vi begav os på tilbagevejen.

Som det kan forstås, interesserer vi os mere for den kulinariske end den videnskabelige side af mykologien, men alligevel gjorde vi nu et fund, der må have en vis interesse for videnskaben.

Min kone observerede nemlig på pæn afstand en gammel bøgekægle, der lå op ad en solbeskinnethed sydvestt skrænt – og som på ca. en meter var tæt besat med flotte østershatte på den fugtige underside!

Hov-hov, siger alle svampebøgerne nu i kor, østershatte finder man da aldrig midt om sommeren, i hvert fald kun i et supermarked, ikke i naturen – og da slet ikke i en periode med op mod 30 grader i skyggen. Østershatte hører til i kolde, frostfrie perioder fra oktober til december eller deromkring, foruden i marts-april.

Det vidste vi naturligvis godt, men det kunne ikke være andet, så vi plukkede de par kilo, der var. Og gik hjem og slog for en ordens skyld østershattens kendetegn og forvekslingsmuligheder efter i bøgerne. Alt passede fint – når man lige ser bort fra det dér med tidspunktet.

Resultatet af årets første svampetur blev således både en flot svampeomelet til frokosten og herlig garniture til aftensmåltidet! I kan derfor godt revidere lærebøgerne: Friske østershatte finder man sommetider i skoven midt i den varmeste juli !

Erik Lyngsø-Petersen

Mange svampebøger angiver at østershattsæsonen varer fra sent på efteråret til tidligt på foråret. Ofte angives det tillige at en lysere form forekommer i sommermånederne. Der er en vis uenighed om det blot drejer om den sædvanlige art, eller om det er en selvstændig art, *Pleurotus pulmonarius*, som på dansk kaldes Sommer-Østershat.

Redaktionen

Pia Boisen Hansen, Langelinie 37 st.tv., 7100 Vejle; e-mail: myco@vip.cybercity.dk

Greedy mushroom eaters

– at trøfler i nogle tilfælde kan være deres vægt værd i guld, adskillige gange endda. Ved en auktion på et gammelt slot i Barberino di Mugello 25 km nord for Firenze lørdag den 1. november 2003 blev et kæmpe-frugtlegeme af den hvide Piemonter-Trøffel (*Tuber magnatum*) budt til salg for højtbydende. Frugtlegemet vejede 410 gram, og selv om verdensrekorden for Piemonterstrøfler er væsentlig større, kan der gå år imellem, at så stor en trøffel udbydes til salg. Auktionen blev i samarbejde med Sotheby's transmitteret via satellit til USA, hvor et festklædt publikum deltog og fulgte med i auktionen på storskærme i et par af USA's fineste italienske restauranter, „Le Cirque“ i New York og „Valentino“ i Los Angeles. Blandt publikum så man bl.a. skuespillerne Sharon Stone og Joan Collins, og ikke mindst den aldrende politiker Henry Kissinger. Frugtlegemet fik hammerslag ved 35.000 US\$, der på det tidspunkt svarede til 224.650 kroner – eller omtrent seks gange vægtens værdi i guld. Køber var en kreds af glade trøffellentusiaster, deriblandt flere prominente restauratører. Auktionen omfattede yderligere en snes Piemonterstrøfler og indbragte i alt 102.000 US\$, over 650.000 kroner, der alle gik til velgørende formål. Tre børnehospitaler i hhv. Firenze, New York og Los Angeles fik lov at dele beløbet sammen med en gruppe missionærer, der hjælper fattige i Argentina (www.novascoop.com/article.php3?id_article=3794 & <http://it.news.yahoo.com/031102/2/2iehu.html>, november 2003).

– at der hvert år forsvinder svampeplukkere sporløst i de endeløse russiske skove. Sensommeren 2003 var usædvanlig svamperig omkring Skt. Petersborg, og tusindvis af svampeplukkere drog ud i skovene for at fylde kurven. Svampeplukning er virkelig en folkesag i Rusland. Men på halvanden måned lykkedes det 121 personer at fare vild i en grad, så de måtte eftersøges af Nødhjælpsministeriet i Skt. Petersborg. De fleste blev fundet i løbet af 24-48 timer, men i midten af september manglede man endnu 11. Hvor mange, der årligt forvinder helt, falder om, bliver spist af bjørne etc. har man ikke sikre tal på, men der er i hvert fald mange, som mister livet. Indtil mid-

ten af september havde man nemlig i 2003 i hele Rusland konstateret 457 tilfælde af svampeforgiftning, hvoraf 34 fik dødelig udgang. Svampeplukning i Rusland er ikke en ufarlig sport... (BBC News, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/3122248.stm>, september 2003).

– at en af Europas sjældneste svampehabitater, „kelotræerne“, er ved et forsvinde. Kelotræer lyder eksotisk, men er såmænd blot meget gamle, døde Skovfyr (*Pinus sylvestris*). Når Skovfyr får lov at blive stående til naturligt forfald, kan de blive op mod 500 år gamle, og i områder med stærk vinterkulde kan rester af dem, døde og uden bark, bestå næsten lige så længe. Det nordligste Finland og urskoven ved Bialowieza i Polen er nogle af de få steder i Europa, hvor sådanne, døde, barkløse kelotræer har fået lov at blive stående, og en nylig undersøgelse af disse særprægede træruiner har udpeget 28 arter af bark- og poresvampe, der udelukkende eller næsten udelukkende findes dér. Nu opfordres der kraftigt til at etablere en fælleseuropæisk beskyttelse af kelotræerne, for at sikre både dem og de tilknyttede svampe for eftertiden (T. Niemelä m.fl.: Polish Botanical Journal 47: 91-101, 2002, ref. Mycological Research 107 (8): 898, august 2003).

– at visse levermosser får tilført næringsstoffer fra birketræer ved hjælp af basidiesvampe af slægten *Tulasnella*. Man har længe vidst, at mange levermosser lever i symbiose med forskellige svampe, der har mykorrhiza med blomsterplanter og træer. Men nu er der for første gang blevet sat navn på en slægt af de involverede basidiesvampe. De to levermosser Nerveføls (*Aneura pinguis*) og Rådmoss (*Cryptothallus mirabilis*), har ved molekylærbiologiske undersøgelser vist sig at have samliv med en eller flere arter af *Tulasnella*, der er beslægtet med bæversvampene. Vi har over 20 arter af *Tulasnella* i Norden med frugtlegemer som tynde, voksagtige betræk på grene og bark, nogle dog næsten usynlige. Rådmoss lever i mørke under andre mosser i sumpe og kær, og da den ikke selv har grønkorn, er den helt afhængig af den næring, den kan få fra svampen (M. L. Bidartondo m.fl.:

Proceedings of the Royal Society of London B, 270: 835-842, 2003; I. Kottke m.fl.: Mycological Research 107 (8): 957-968, august 2003).

– at nogle abearter er særdeles flittige svampe-spisere. I alt 22 arter aber vides at spise svampe, nogle mere end andre. De amerikanske zoologer Amy Hanson og Leila Porter fra State University of New York opdagede for nylig, at den lille, sydamerikanske Goeldis egnabe bruger op til 63 % af sin fourageringstid på at spise svampe i Amazonas-junglen. Det drejer sig dels om en eller to arter af Judasøre (*Auricularia* spp.), dels om to sydamerikanske kødkernesvampe (*Ascopolyporus* spp.). Nogle aber spiser så meget som 6,1 kg svampe om året, og det er mere end 12 gange deres legemsvægt. Det ville for mennesker svare til at spise et ton svampe om året. Årsagen til abernes svampelidenskab er muligvis ikke særlig opmuntrende. Med deres ringe størrelse taber de nemlig ifølge Porter ofte kampen med andre dyr om skovens attraktive frugter, og så må de tage til takke med svampene (A. M. Hanson m.fl.: Mycologist 17 (1): 6-10, februar 2003).

– at verdens dyreste svampebog er et bind med 117 små svampeakvareller malt 1865-1867 af den østrigske amatørkunstner ved Wiens Akademie der bildenden Künste, Anton Ritter von Pergers. Ham har selv de mest velorienterede danske mykologer eller svampeentusiaster næppe hørt om før. Han var nemlig ikke selv en særlig kendt mykolog, men professor i anatomi og levede 1809-1876. Samme år han døde, blev hans akvareller brugt som forlæg til et smukt, stentrykt plancheværk over de vigtigste østrigske spise- og giftsvampe, et værk der ikke er synderlig kendt i resten af Europa. Anton Ritter von Pergers originale akvareller blev i 1991 solgt på en tysk bogauktion for 2.800 DM, og den 7. maj 2003 blev de udbudt igen hos Sotheby's i London, hvor vurderingen var sat til 6.000-8.000 pund. Da budene startede, viste det sig imidlertid hurtigt, at to bydere begge havde sat sig i hovedet, at de ville have akvarelsamlingen, koste hvad den ville. Den ene byder var til stede ved selve auktionen, den anden var en oliesheik fra Emiraterne, der afgav sine bud pr. telefon. En måbende samling bogeksperter i auktionssalen oplevede hvordan budene nåede vanvittige højder, og til sidst måtte

oliesheiken give fortabt. Den euforiske byder i salen fik værket for 480.000 pund, med salær og øvrige omkostninger 543.200 pund – svarende til 5,7 millioner kroner (C. Volbracht: Südwestdeutsche Pilzrundschau 39 (2): 64, juli 2003).

– at en velorganiseret bande af hundetyve i Sydfrankrig i foråret 2002 systematisk har opsøgt professionelle trøffeljægere og stjålet deres veltrænede og kostbare trøffelhunde. Gennem de senere år har hunde i høj grad erstattet svin til at finde trøfler, da hunde langt lettere kan lære ikke at spise trøflerne, når de finder dem. I løbet af bare 4 måneder oplevede mere end ti trøffeljægere, at deres hunde forsvandt, en enkelt blev endda bortført i fuldt dagslys. I slutningen af marts så Michel Tournayre, en aktiv trøffelbonde i Perigord-distriktet, at en bil kørte op til hundekennelen, hvor hans bedste trøffelhund, Julie, stod bundet. Inden han nåede derhen, speedede bilen op og forsvandt sammen med Julie. Han startede en omfattende jagt på tyvene med politi og alle egnens trøffelbønder, men uden resultat. Julie havde tilnavnet „la pelleuse“ (graveren), var trænet gennem mere end 2 år og var omkring 20.000 kroner værd. Banden er så vidt vides endnu ikke afsløret (P. Jacobson: www.telegraph.co.uk/news/main.jhtml?xml=/news/2002/05/12/wtruf12.xml, maj 2002).

– at verdens største, underjordiske svampegartneri ligger i Worthington, Pennsylvania, USA. Her er et gammelt kalkstensbrud med en labyrint af næsten 200 km forladte minegange blevet indrettet til et højproduktivt gartneri, Creekside Mushrooms Ltd., hvor der dyrkes hen ved 12.000 tons svampe årligt, væsentligt mere end hele den danske produktion. Der dyrkes østershatte, shiitake, enoki-svampe, Tue-Poresvamp og først og fremmest champignoner. De sælges under det (ifølge gartneriet selv) verdensberømte varemærke „Moonlight Mushrooms“, selv om månelys har mere end svært ved at nå ned i gangene, godt 100 meter under jorden. Omkring 500 lokale landarbejdere er beskæftiget i minegangene, og nogle arbejder 12-14 timer dagligt med pandelampe og gummihandsker. En garvet svampeplukker kan på en time plukke 25-30 kg champignon og dermed oppebære en timeløn på 130-170 kr. (M. Trimble: www.life-stories.com/mushrooms.html & www.creeksidemushrooms.com, december 2003).

Kantareller finder man da når jordbærrene modnes

Jens H. Petersen

Rørhatte, champignoner, morkler, trøfler og kantareller er de kendteste spisesvampe – dem man drømmer om som nybagt svampejæger. Først finder man rørhattene, de lette men måske ikke altid lige delikate (se „Mine første oplevelser med Lærke-Rørhat“ i Svampe 26). Dernæst champignonerne, de hvide, på kirkegårde og i parker. Ikke altid lige smagfulde

– med mindre man har en Ager-Champignon (som måske er giftig i større mængder på grund af sit høje cadmiumindhold . . .). Morkler og trøfler er for specialister, så dem finder man ikke. Tilbage står de lokkende kantareller, de nok mest velsmagende af vore almindelige spisesvampe. Umiskendelige og smukke – en svampesamlers guld!

Jens H. Petersen, Nøruplundvej 2, Tirstrup, 8400 Ebeltoft; e-mail: jens.h.petersen@biology.au.dk

Cantharelles are found when the strawberries ripen

That “Cantharelles are found on poor ground under deciduous and coniferous trees and best in august or september” seems to be the common wisdom of the average Danish mushroom books. Contrary to this, *Cantharellus cibarius* is best gathered in late june or early july in old, coastal dunes with Calluna and Pinus.

Svampebøgernes gode råd

Hvordan starter man da med kantareller? Hvor skal man lede og hvornår? Tidens svampebøger siger:

- Sur bund, morbund, forblæste steder, juni til november (Politikens svampebog).
- Fattig bund med mos, bunke og lyng (Nordens svampe).
- Sur bund i nåletræsplantager og morbund i bakkede løvskove (Danmarks bedste spisesvampe).
- Sur (mor)bund i bøgeskov, egeskov og gran-skov, i løvskov fra juni, senere i nåleskov og helt til oktober (Politikens visuelle svampebog).
- Løv og nåleskov, juni-november (Spiselige svampe og deres giftige dobbeltgængere).
- Løv- og nåleskov på sur eller forblæst jordbund, af og til store mængder i sandede jyske

plantager, juni-oktober (Gyldendals guide til danske svampe).

Virkeligheden

OK, vi tester. Ud i slutningen af august på de forblæste morbundsskrænter med bøg langs den østjyske kyst eller i en vestjysk nåletræsplantage. Hvad finder vi? Kantareller? Måske – men næppe mange!

Hvad er der galt? Først og fremmest skal man vide, at der er flere forskellige kantareller. Den vi leder efter er Almindelig Kantarel (*Cantharellus cibarius*), som er den man kan finde i de største mængder. Løvskovsarten Bleg Kantarel (*C. pallens*) findes mere spredt. Desuden er det vigtigt at vide at alle kantareller laver svamperod (mykorrhiza) med træer. De er simpelthen nødt til at have forbindelse med trærod-

Kantarellandskab med tilgroede klitter, fyr og lyng.

Kantarellerne vokser i store flokke i vejkanter, kanter af vindbrud og andre steder hvor vegetationen skifter. Somme tider må man løfte lynggrenene for at finde dem. Ellers står de tit dybt i tuer af mos eller rensdyrlav. Lige meget hvor du graver dem frem, så husk at efterlade landskabet i ordentlig stand – og husk at mos og lav tager meget lang tid om at gendanne, hvis du rykker det op.

der for at kunne lave frugtlegemer (det er derfor at de ikke kan dyrkes). De kan leve sammen med mange forskellige løv- og nåletræer, men er nok hyppigst med Bøg, Eg, Gran og Fyr.

Leder man længe nok i de danske skove, finder man nok før eller siden enten Bleg eller Almindelig Kantarel, men næppe i store mængder. Vil du finde mange kantareller, skal der en bedre målsøgning til.

Hvor det virkelig rykker

De sidste 10 år har jeg tilbragt noget af sommerferien i et område, hvor der er masser af

kantareller. Variable mængder, bevares, fra nogle få liter til så mange som man orker at plukke. Men altid nok til at kunne tilfredsstille den mest påtrængende trang til at få startet spisesvampeåret. Disse sommer-kantarelfrier har typisk ligget i sidste uge af juni eller første uge af juli – altså tidligere end den almindelige visdom siger. Lad mig bare afsløre at mine svampemarker ligger i et område med sand. Gamle tilgroede klitter, for at være helt præcis. Klitter med birk og fyr. Og her er det nok fyrrene, der er interessante. Så snart de bliver fældet at ivrige naturplejere bliver landskabets former godt nok

Se! Her er flere!

Resumé fra svampebøgerne:

Sur, forblæst (mor)bund under nåle- og løvtræer; juni – november, topper i august-september.

smukkere – men kantarellerne er væk.

Bøgernes beskrivelse af forblæste lokaliteter kan for så vidt være rigtige nok: Mine kantarelmarker ligger tæt ved havet (der er nemlig tale om en klitplantage), men det kan næppe have indflydelse på kantarellernes vækst. Dels kan kantarelmycelierne i jorden umuligt vide noget

om blæsten, dels står de fremvoksende kantarelfrugtlegemer oftest i læ dybt under rensdyrlaver, mostuer og ikke mindst småbuske af Hedelyng, og man finder ofte kantarellerne ved at kikke under lynggrenene eller som små orange pletter dybt i mosset. Blæsten kan højst have den uheldige indflydelse at området udtørrer så

De heldige med dagens fangst.

kantarellerne indstiller væksten.

Når jeg besøger mine sommerkantareller, har jeg masser af tid og få muligheder for svinkeærinder. Det foregår nemlig på en ø. Derfor har jeg haft tid til at dyrke kantareljægeriet grundigt. Sidste år (2003) var måske det bedste år jeg endnu har oplevet. Jeg benyttede lejligheden til at afprøve min kantarelradar. På en rundtur i bil, hvor jeg undgik de steder hvor jeg allerede havde fundet svampene, stoppede jeg hver gang det så „rigtigt“ ud. Resultat: 5 af 6 stop gav kantareller!

At lure det rigtige udseende er derfor en meget stor del af tricket. Bakker og åbent sand

iblandet partier med mos og rensdyrlav og med spredte fyrretræer over er sagen. Så kikker man fx i kanterne af mosset eller inde under kanternes lyngbuske. Flad bund dur i reglen ikke. Ej heller for tæt skov eller et ensartet mostæppe.

Dit kantarelsted

Mit kantarelsted er kendt som en superlokalitet. Om sommeren stiller de lokale friskplukkede kantareller frem til salg i vejkanterne sammen med de friskplukkede jordbær og nyopgravede kartofler. Og lad mig bare afsløre det: Det drejer sig om Klitplantagen på Læsø. Men det kunne have været en hvilken som helst plantage med

tilvoksede klitter på fx den jyske vestkyst eller på Nordsjælland. Find det rigtige tidspunkt (efter foråret men inden sommertørken sætter ind) det rigtige landskab og den rigtige vegetation, og det vil lykkes ligeså godt der. Så har du har dit eget kantarelsted!

Nyd dem flødestuede på ristet brød og med friske jordbær som dessert – i gode år er der både nok til dig, de lokale og de tyske turister!.

God jagt!

Ahorn er et træ, der sjældent prises af biologer. Det hører ikke oprindelig hjemme i Danmark, det formerer sig effektivt og spreder sig hurtigt, og det kvæler anden opvækst hvor det trives. Ydermere er det et af de ret få store danske skovtræer, der ikke danner mykorrhiza, så man kan hverken finde kantareller, rørhatte eller andre lækre sager under det. Hvad er der da af svampeoplevelser med Ahorn? Jo, Ahorn-Rynkeplet går man i hvert fald aldrig galt af ...

Ahorn-Rynkeplet (*Rhytisma acerina*) er en sæksvamp, der parasiterer ahorn-blade. Man ser den hele året rundt, først som sorte pletter på de grønne blade, dernæst på det nedfaldne efterårsløv og sidst på henrædnende blade ved løvspring.

Det man ser sommer, efterår og vinter, er ikke de færdige frugtlegemer, men derimod et stroma. Et stroma kunne man på dansk kalde et fælleskød. Det er en struktur, der oftest huser mange små frugtlegemer, og som er dannet af svampemyceliet inden frugtlegemerne dannedes. De mest velkendte stromaer er nok dem man ser hos de store kernesvampe, fx hos Kølle-Stødsvamp (*Xylaria polymorpha*) og dens nære slægtning Slank Stødsvamp (*X. longipes*) (der i øvrigt er almindelig på døde pinde af Ahorn). Stromaet beskytter frugtlegemerne, og i stødsvampenes tilfælde hæver de også frugtlegemerne op, så de får en bedre sporespredning.

Sommer, efterår og vinter er der ingen frugtlegemer i Ahorn-Rynkeplets

Ahorn-Rynkeplet stroma med frugtlegemer i maj måned. De grå sprækker er svampens sporebærende lag. Overfor ses et december-billede af et dødt blad med flade stromaer uden frugtlegemer. Fotos Jens H. Petersen.

centimeter-store, flade stromaer. Men sent om foråret, når ahornen springer ud, og det er på tide for svampen at sprede sine sporer til de nye blade, bryder et mønster af forgrenede sprækker frem på overfladen af de sorte pletter. Dette er svampens frugtlegemer – så smart indrettede at de lukker sig i tørt vejr og kun åbner, når der er høj fugtighed og optimale spiringsforhold for svampesporer. Det er derfor lettest at finde åbne frugtlegemer dybt nede i våde bladbunker, hvor der altid er fugtigt.

Ahorn-Rynkeplet er en skivesvamp, der står i ordenen Rhytismatales. Ud over den specielle vækstmåde er slægten Rynkeplet karakteriseret ved lange trådformede sporer – hos Ahorn-Rynkeplet hele 55-85 x 1,5-3 µm store.

Der findes 3-4 arter af Rynkeplet i Danmark: en på Pil (Pile-Rynkeplet), en på Rosmarinlyng (Lyng-Rynkeplet) samt måske en dobbeltgænger på Ahorn (*R. punctatum*). Denne sidste kendes på de lidt længere sporer (75-95 x 2-2,5 µm) samt på at den danner mindre, 1-4 mm brede stromaer samlet i flokke inden for større, cirkelformede pletter.

Angreb af Rynkeplet er ikke særlig skadelige for træerne, så det er ikke her vi kan finde et biologisk kontrolsystem imod Ahorn-invasionen. Til gengæld er Ahorn-Rynkeplet efter sigende påvirkelig af sur regn. Den skulle således være sjældnere i forurenede byområder end på landet. Om den ligefrem kan bruges som indikator på mængden af svovldioxid i luften, er dog uvist.

15 minutter med elm – eller var det tre dage?

Thomas Læssøe

Døde elme i Strødam-reservatet. Foto Ulrik Søchting.

Under et besøg d. 15. november 2003 på Strødam-reservatet i sydenden af Gribskov blev der på 15 minutter indsamlet materiale fra døde elmestammer – faldet efter elmesygens hærgen. Det undersøgte elmestykke ligger ud til jordvejen, der går fra alléen mod Rankeskov, og afdelingen har nr. 31. Stammerne er stort set omkuldvæltede, og barken er i de fleste tilfælde faldet helt af eller er meget løs og rådden. Bestemmelse af de større ting blev dels foretaget i felten, dels checket tilbage i laboratoriet, hvor også de mindre ting blev taget under behand-

ling. Mange arter blev først fundet ved screening af ved- og barkprøver under 25-50 ganges forstørrelse. Alt i alt tog laboratoriearbejdet ca. 3 dage. Indsamlingen blev foretaget af én person efter en relativt lang mild og fugtig periode, der fulgte en periode med relativt hård frost og småt med nedbør.

En del ubestemte anamorfe sæksvampe – vel ca. 10 arter – blev ikke yderligere behandlet og er ikke medtaget i listen. Weekenden før blev der på elmestammerne også konstateret *Nemania serpens*, *Durella melanochlora* (TL-11185), *Gloeocystidiel-*

Thomas Læssøe, Botanisk Institut, Øster Farimagsgade 2D, 1342 København K; e-mail: thomasL@bot.ku.dk

15 minutes with elm, or was it three days

15 minutes were spent by one person investigating a fallen stand of rather exposed elm (death caused by Dutch elm disease) in a nature reserve situated in the northern part of Sjælland, Denmark. The investigation took place in November following a cold and frosty October. Fruit bodies were identified and/or collected and random samples of wood and bark were collected. Three days were used by the same person to scan and determine the material in the lab. The result was a list of 21 more or less determined Basidiomycota and 27 Ascomycota (incl. anamorphic states). Most species encountered are regarded as generalists on dead hardwood but a few would appear to be partial to elm including *Hypochnicium vellereum*.

En liste over de 48 fundne arter:

Basidiesvampe:

Auricularia auricula-judae (Alm. Judasøre)
Bjerkandera adusta (Sveden Sodporesvamp)
Botryobasidium aureum (som anamorf)
Dacryomyces sp. (Tåresvamp sp.)
Datronia mollis (Blød Begporesvamp)
Coprinus domesticus agg. (Ozonium-stadium)
(Hus-Blækhat-komplekset)
Exidia glandulosa (Alm. Bævretop)
Exidiopsis calcea (TL-11205, mere brun end normalt)
Flammulina velutipes (Alm. Fløjlsfod)
Fomes fomentarius (Tøndersvamp)
Fomitopsis pinicola (Randbæltet Hovporesvamp)
Hyphoderma argillaceum
Hyphodontia sambuci (Hyldehinde)
Hypochnicium vellereum
Merismodes anomalus (Alm. Læderskål)
Oxyporus populinus (Poppelporesvamp)
Peniophora cinerea (Grå Voksskind)
Phlegomena faginea (Pudderkølle) (TL-11199)
Resupinatus applicatus (Lysfiltet / Mørkfiltet Barkhat)
Scopuloides rimosa
Trametes gibbosa (Puklet Læderporesvamp)
I alt: 21 arter

Sæksvampe (inkl. anamorfer):

Allophylaria macrospora (TL-11207)
Bisporella citrina (Alm. Gulskive)
Calosphaeria ? sp. (TL-11202)
Capronia pulcherrima (TL-11212)
Ceratostomella sp. (TL-11206)
Chaetosphaerella phaeostroma
Chaetosphaeria aff. *crustacea* (TL-11201)
Cryptodiscus rhopaloides
Glonium lineare (TL-11203)
Hyaloscypha intacta (TL-11210)
Hypoxylon macrocarpum
Lachnum virgineum (Jomfru-Frynseskive)
Lasiosphaeria canescens
Melanomma pulvis-pyrius
Melanomma (cf.) *fuscidulum* (TL-11204 & 11209)
Melanospora lagenaria på *Bjerkandera adusta*
Diatrype flavovirens
Menispora ciliata
Mollisia ? *cinerea* (cf. Alm. Gråskive)
Mollisia sp. (Gråskive sp.)
Orbilbia inflatula
Papulospora ?
Polydesmia pruinosa (Dunskive)
Protoungicularia barbata (TL-11200)
Thelocarpon epibolum (formodentlig likeniseret)
Ungicularia millepunctata
Xylaria hypoxylon (Grenet Stødsvamp)
I alt: 27 arter

lum porosum, *Filobasidiella lutea* på *Hypochnicium vellereum*, Rødlig Okkerporesvamp (*Hapalopilus rutilans*) og diverse svampedyr inkl. *Metatrichia vesparium* og *Brefeldia maxima*.

Den totale svampediversitet på Strødam elme-stammer er naturligvis langt højere end dette øjebliksbillede antyder, ikke mindst blandt bladhat-tene, der næsten manglede helt grundet den hårde frost fra midten af oktober. De fleste registrerede arter er typiske generalister på dødt løvvod, dog er *Hypochnicium vellereum* en typisk elmespecialist blandt basidiesvampene.

Denne lille undersøgelse viser dels hvor stort svampeartsantallet er på dødt (elme)ved og dels, at der også er masser af svampe at finde uden for den såkaldte hovedsæson. Problemet med at bestemme mange af arterne er også tydeligt, og en

egentlig færdigbestemmelse af alt det fundne havde formodentlig taget uger om ikke måneder, og hvem ved, måske skulle helt nye arter være beskrevet på basis af nogle af indsamlingerne. Det er min plan at besøge den samme bevoksning igen på en anden årstid for om muligt at komme nærmere det rigtige antal arter, der er involveret i omsætningen af de døde elme. Andre opfordres til at kikke lidt nærmere på lokale „bevoksninger“ med død elm. Det er jo ikke bare morkler, der gemmer sig sådanne steder. Der er stadig kun ét fund af Håret Judasøre (*Auricularia mesenterica*) fra Danmark (se Svampe 45), og der er andre elmespecialister som vi stadig mangler at finde, fx den spektakulære hatsvamp Ferskenpote (*Rhodotus palmatus*) og overbevisende fund af Trag-Østershat (*Pleurotus cornucopiae*) – begge kendt fra alle vore nabolande.

Ny skivesvamp fundet i Danmark – Sol-Gråskive (*Dennisiodiscus prasinus*)

På foreningens skivesvampe-workshop i pinsen 2003 blev der fundet noget så usædvanligt som en yderst smuk og let genkendelig art tilhørende gråskivefamilien, som tilmed var ny art og slægt for landet. Ikke nok med at den makroskopisk er karakteristisk med sit olivengrønne hymenium og sine orange hår, den er også yderst karakteristisk i mikroskopet.

Nogle af workshopens deltagere havde om aftenen på den første feltdag talt om denne gråskive som er omtalt og afbildet med en tegning i sæksvampe-folkets bibel British Ascomycetes (Dennis 1981). Det er en sommerart der findes på rådne græsser og halvgræsser, bl.a. Sødgræs (*Glyceria*) og Star (*Carex*).

Da vi på tredje feltdag tog til Krenkerup Haveskov, dykkede Christian Lange ned i noget fugtigt liggende Høj Sødgræs og hev stængler med *D. prasinus* op af dyndet. Det var til stor fortrydelse for Thomas Læssøe som netop havde travet igennem selv samme bevoksning dog uden at se sødgræsset. Men de fik begge samlet den i rigelige mængder så vi andre kunne beun-

dre deres fund.

Her følger en beskrivelse.

Frugtleger siddende, 0,2-2 mm brede, først skålformede, siden helt udbredte og evt. lappede; ydersiden håret med hvide eller orange hår, rand hvid til gråhvid og hymenium mat-grønt, grågult eller sort.

Sporer aflangt bådformede, 10-22 x 2-3 µm, encellede, hyaline eller brune; sække cylindriske, 52-65 x 5-7 µm, 4-, 6- eller 8-sporede; parafyser cylindriske med afrundet top, 2-3 µm brede; vævet består af runde, grå celler, 4-21 µm brede; rand med opsvulmede, kølleformede, grå endeceller; hår lange, 3-4 µm brede, brune og med orange klatter.

Som det fremgår af navnet, er slægten navngivet efter R.W.G. Dennis af hans ven Svrcek (1976). Slægtsnavnet blev introduceret som erstatning for navnet *Trichodiscus* Kirschst, der ikke kan anvendes fordi en algeslægt på et tidligere tidspunkt har fået samme navn. *D. prasinus* er typeart for slægten, og andre arter som har været placeret i slægten, hører antagelig hjemme andetsteds, især i slægten *Venturiocistella*.

Dennisiodiscus prasinus er kendt i landene

Pia Boisen Hansen, Langelinie 37 st.tv., 7100 Vejle; e-mail: myco@vip.cybercity.dk

Jacob Heilmann-Clausen, Skælskørvej 22, 4180 Sorø; e-mail: jhc@kvl.dk

Leo de Jong, Egedevej 64, 4640 Fakse; e-mail: lasail@post.tele.dk

Thomas Læssøe, Botanisk Institut, Øster Farimagsgade 2D, 1342 København K; e-mail: thomasL@bot.ku.dk

Svend Olsen, Philip Schousvej 1, 2000 Frederiksberg

Notes on rare fungi collected in Denmark

Dennisiodiscus prasinus is reported as new to Denmark based on a collection from leaf litter of *Glyceria maxima*. *Sarawakus britannicus* is reported from Denmark for the first time based on a collection on decayed conifer wood in a recently planted forest west of Copenhagen.

Sarcodontia crocea is reported on old apple trees from Denmark for the first time. The status as extinct on the Danish red list was a case of misidentification of M.P. Christiansen's 1956 records of *?Mycoacia squalina*. The Danish site is a southern, small locality with many old trees (ancient woodland), including many presumed wild apples, and grazed with cattle. The locality holds a number of other interesting terricolous and lignicolous species. The European distribution is reviewed. In the north the fungus is now known from Finland, Sweden, Denmark, Poland, Germany, The Netherlands and England, but it is considered threatened in all these countries. In Estonia it is listed as extinct.

Marasmius minutus (syn. *M. capillipes*) is reported as new to Denmark based on two collections from *Salix* leaves.

Phyllotopsis nidulans is reported for the first time since 1977. The species has an eastern occurrence in Denmark and the new site fits this pattern.

Udvoksede eksemplarer af Sol-Gråskive (*Dennisiodiscus prasinus*) på Høj Sødgræs i Krenkerup Haveskov. Foto Jens H. Petersen.

omkring os, bl.a. i England (Dennis 1981), Tyskland (Lüderitz 2001) og Sverige (S.-Å. Hanson, pers. medd.).

MATERIALE: LOLLAND: Krenkerup Haveskov, kanten af voldgraven, på fugtigt liggende Høj Sødgræs (*Glyceria maxima*), 8.6.2003, C. Lange (JHP-03.085) (C).

Pia Boisen Hansen

Sarawakus britannicus – en ny og spændende dansk kernesvamp

Den næsten nyplantede Vestskov ved København har på trods af sin unge alder allerede produceret adskillige spændende svampe, af hvilke den her behandlede svamp måske er den sjoveste til dato. Svampen blev fundet på noget frønnat nåletræsved sammen med en frynsehinde (*Tomentella* sp.) og fremtræder i tør tilstand som en meget mørkegrøn pude, 1,5-2 mm bred og ca. 0,8 mm tyk og indsnøret ved basis. Overfladen er meget vortet pga. frembrydende periteciemundinger. Kødet i fællesstromaet er

Helt unge eksemplarer af Sol-Gråskive (*Dennisiodiscus prasinus*). Foto Jens H. Petersen.

grøn-hvidt marmoreret og meget skørt og hårdt på de tørrede eksemplarer. De indsænkede peritecier er meget små og runde, maksimalt 0,3 mm i diameter. Asci er tyndvæggede, cylindriske med en smalt hætteformet struktur øverst, 8-sporede; sporerne ligger i en række og er mørkegrønne og cylindriske til kileformede med afstudsede ender, af og til lidt krummede men som regel rette, med meget tydelige vorter selv set ved lav forstørrelse, 10,9-14,6 x 3,6-5,0 µm (gnsn. 12,6 x 4,3 µm; n = 10). Parafyser ikke til stede.

Sarawakus britannicus (Rifai & Webster) Samuels & Rossman blev oprindeligt beskrevet baseret på engelsk materiale på egeved af Rifai & Webster (1965) som *Thuemenella britannica*. Siden rapporterede og illustrerede Maas Geesteranus (1968) svampen fra Tyskland på poppelved. Det danske fund er sandsynligvis det første på nåletræsved, men måske er der tale om en jordsvamp, som blot bruger veddet til at understøtte dannelsen af fællesstromata. I monografien (Samuels & Rossman 1992) er der ikke angivet yderligere fund, og svampen står ikke opført på den svenske kernesvampecheckliste. Rifai & Webster (1965) rapporterede en Trichoderma-agtig anamorf fremdyrket fra sæksporene, hvilket bekræfter at arten bør stå i kødkernesvampene (Hypocreales, Hypocreaceae). Arten har skiftet slægt, fordi typearten for *Thuemenella* har en helt anden anamorf og anses for hørende til en anden kernesvamporden. Der kendes i alt 10 arter af *Sarawakus* – langt hovedparten tropiske. *Sarawak* er en bornesisk delstat i Malaysia.

MATERIALE: NØ-SJÆLL.: Vestskoven, Trippendalsvej, på nåletræsved, S. Olsen (C)

Thomas Læssøe & Svend Olsen

Æblepig (*Sarcodontia crocea*) – nu fundet i Danmark

Den resupinate, men alligevel meget spektakulære Æblepig står opført på den danske rødliste som uddød baseret på to fynske fund gjort af M.P. Christiansen i 1956. Christiansen (1960) publicerede fundene som *?Mycoacia squalina* (Fr.) M.P. Christ., og på trods af beskrivelse og tegning blev fundene tilsyneladende af J. Eriksson

(i brev til Hauerslev) ombestemt til *Sarcodontia setosa* – et synonym til *Sarcodontia crocea*. De to kollektioner er ikke p.t. lokaliseret, men baseret på den originale beskrivelse og nogle upublicerede Hauerslev-noter er det klart, at det ikke kan dreje sig om Æblepig – ikke mindst pga. de helt forkerte sporer og de for korte og forkert farvede pigge på frugtlegerne. Fundene blev i øvrigt formodentlig gjort på pil, et substrat der ikke kendes for Æblepig.

Den 21. september besøgte jeg den lille men fremragende lokalitet Bøndernes Egehoved (eller blot Egehoved) nær Roneklint syd for Præstø Fjord – et kvægaftgræsset område med både vokshattegræsland, løvfrødamme, krat-skov og en smuk naturskovsbræmme på en lille skråning ud mod strandengen og fuglereservatet Maderne. Naturskoven består af en del gamle bøge, ege, navr, avnbøge, tjørn og æble. Under fotografering af en flot forekomst af Knippe-Svovlhat spottede jeg en gullig svamp under en afbarket gren på skovbunden. Da jeg vendte grenen om, var jeg straks klar over, at jeg stod med den sortlistede Æblepig, da jeg tidligere har set frisk materiale af denne art i England. Frugtlegeret var ikke stort, men blev behørigt fotograferet, og et lille stykke blev taget med til museet. Grenen kunne være faldet af dels en nærtstående tjørn og dels et stort gammelt æbletræ. Valget faldt på sidstnævnte. Ved afsøgning af en anden del af lokaliteten stod jeg pludselig over for et kæmpefrugtlegeret af Æblepig på en tyk, væltet og hvidmuldet æblestamme. Svampen brød frem dels på siden og dels fra enden af ruinen. Det store midterstykke var ca. 30 cm langt og 20 cm dybt med (3-)5-12 mm lange, gullige pigge (yderst ca. 1A4 til 2B4; Kornerup & Wanscher 1974), der med alderen bruner noget til 6D8, og enten intet kød eller med ret fast, hvidt kød op til 3 mm's tykkelse. På nogle eksemplarer var piggene anbragt i et ensartet lag, mens de på andre var anbragt på små uregelmæssige fremspring. Carleton Rea (1922) beskriver meget rammende frugtlegeret som „stalactite-like“. Ingen dele reagerede med KOH (10 %). Lugten var gennemtrængende, lidt hen ad sure sokker (af andre beskrevet som sødligt anisagtig, som isoamylalkohol (Kreisel 1991) eller som buthanol (Cavet 1996)). Nogle eksemplarer havde noget lysere pigge.

Æblepig (*Sarcodontia crocea*) på æble (*Malus*) på Bøndernes Egehoved syd for Præstø Fjord. Foto Thomas Læssøe.

Mikroskopisk var fundet karakteriseret ved noget tykvæggede, næsten kugleformede til ægformede, ikke amyloide, 4,2-6(-7,3) x 3,4-4,1(-4,9) µm store sporer (TL-11122), mere eller mindre tykvæggede hyfer med øskner og såkaldte sklerocyster i kødet. Sidstnævnte strukturer er til stede i alskens bizarre former, fra sækformede til grenede, men altid med meget tykke vægge. Denne karakter er ikke tegnet eller kommenteret i Eriksson m.fl. 1981, men fremhævet i fx Josserand (1969) og Jahn (1969). Førstnævnte fremhæver dog de tykvæggede hyfer i det basale kød.

Der blev set flere æblestammer med tydeligt råd, så det ville ikke undre mig, hvis svampen har flere end de to fundne mycelier på lokaliteten. Om det drejer sig om Skovæble (*Malus sylvestris*) eller forvildede dyrkede æbler, er jeg p.t. ikke klar over, men Skovæble angives fra området af Gravesen (1976).

Æblepig kendes let makroskopisk på de meget lange, grove pigge, den gullige farve og den mærkelige lugt, og mikroskopisk på de svagt

tykvæggede, ægformede sporer. Ved adskillelsen mod andre slægter bruges også sklerocysterne og de meget tykvæggede hyfer i det basale kød, de manglende cystider og den negative KOH-reaktion (fx Eriksson & al. 1981). Også i renkultur er svampen gul og med sødlig lugt (Schlecht 1986). Det skal bemærkes at Kotlaba (1953) med 50 % NaOH & KOH så en reaktion fra mørk ravgul over rødbrun til karminsort i kødet. På det gullige randmycelium fik han en grøn reaktion.

Arten skal naturligvis ændre sin status på den danske rødliste fra den fejlagtige „sortlistekategori“ til udryddelsestruet.

I Sverige er Æblepig kendt fra et gammelt gotlandsk fund og i nyere tid fra en enkelt lokalitet på Öland (Strid 1983, Larsson 1997). I Finland er den kendt fra en enkelt sydlig og nyopdaget lokalitet (Kotiranta & Niemelä 1996), mens den er opført som uddød på den estiske rødliste (http://www.zbi.ee/punane/liigid/seened_e.html). Arten er i Europa mest kendt i det mellemeuropæiske (fx Sydtyskland og Tjekkiet) og var i hvert fald

Dværg-Bruskhat (*Marasmius minutus*) på et pileblad ved Maribo Sønderlø. Foto Jens H. Petersen.

på et tidspunkt ret almindelig i fx Tjekkiet (Kotlaba 1954), hvor den blev anset for en alvorlig skadevolder på gamle æbletræer, ikke mindst vejkantstræer. Arten blev kortlagt i Europa af Lange (1974). Hun antydede at arten måske havde en kontinental udbredelse. Æblepig når op til det sydvestlige England, hvor den er sjælden (Lange 1974), og angives som meget sjælden i Holland (Arnolds m.fl. 1995). Der er ingen fund nær den danske grænse ifølge udbredelseskort i Krieglsteiner (1991) og Kreisel m.fl. (1980), men siden har Kreisel (1991) rapporteret to nye nordtyske fund, hvoraf det ene er helt oppe ved Østersøkysten. Kreisel antyder at arten måske er under spredning nordover. Tidligere var det nærmeste fund i Mecklenburg ved Neubrandenburg (Doll 1981) med de næstnordligste

omkring Berlin. Den er desuden kendt fra det sydlige Polen (Wojewoda 1973). Ifølge Krieglsteiner (2000) er den gået kraftigt tilbage i det sydlige Tyskland (Baden-Württemberg). Der findes farvefotografier i fx Fungi of Switzerland 1 (nr. 179), i Grosspilze Baden-Württembergs 1 (s. 310) og Moser & Jülich's Farbatlas der Basidiomyceten (V, Sarcodontia 1). I førstnævnte værk angives den som sjælden og i tilbagegang baseret på fund fra tre distrikter – alle på æbletræer, især i opgivne frugthaver. Phillips (1991) afbilder arten fra Nordamerika, hvor han angiver den som ret ualmindelig, men vidt udbredt og igen især på æbletræer. Der findes dog også fund på pære, røn, tjørn, ask og løn, men jeg har ikke set nye angivelser fra disse værtstræer.

MATERIALE: S-SJÆLL.: Roneklint, (Bøndernes) Egehoved, på nedfalden æblegren og på væltet æblestamme, TL-11121 & 11122 (C).

Thomas Læssøe

Dværg-Bruskhat (*Marasmius minutus* Peck) med to fund fra Danmark

(syn.: *Marasmius capillipes* Sacc.)

Denne yderst uanseelige bladhat er klart en af de mest forventede nyttilkomne på listen over danske svampe, da den er velkendt fra landene lige syd for os og i øvrigt er udbredt over hele den nordlige halvkugle (Antonín & Noordeloos 1993). Mærkeligt nok er den tilsyneladende ikke rapporteret fra de øvrige nordiske lande og ej heller fra Storbritannien. Jacob fandt svampen første gang i 1992 i Suserup skov, og det er årsagen til, at arten er opført på den danske rødliste, hvor den nok ikke hører hjemme. I begyndelsen af juni måned i år genfandt Thomas svampen på gamle, halv rådne pileblade dybt i græs og urter under nogle enligtstående pilebuske ved Maribo Sønderlø.

Her nogle noter vedrørende dette fund: Hat rødbrun, ca. 9F8 (K&W), lidt radiært furet, utydeligt kornet og typisk ca. 0,5 mm i diameter, men op til 1,2 mm. Lameller var der meget få af, 3-7, mest ca. 4, smalt tilhæftede eller frie, hvidlige. Stokken ekstremt tynd, helt ned til 0,05 mm og 5-15 mm lang, lys øverst og af hattens farve nedefter, glat, uden filt ved basis. Frugtlegemerne kunne ikke holde sig oprejst efter kort

Okkerblad (*Phyllotopsis nidulans*) på en brændeknude af bøg ved Vemmetofte Dyrehave. Foto Leo de Jong.

tids eksponering, faktisk blot efter at græsset var skubbet til side. Basidier 4-sporede, sporer dråbeformede 5,2-5,9 x 2,5-3 µm (kun få målt), ægcystider kølformede med tynd hals (rostrate), op til 24 µm lange, af og til med et lille utydeligt hoved øverst eller nærmest kegleformede uden hals, fladecystider tilsvarende, hatthud med 'pindsvine'-celler og enkelte cystider med hals. Stokoverfladens hyfer med små, simple udvækster, egentlige stokcystider ikke set, men disse kan være til stede øverst ifølge Antonín & Noordeloos. Hyfer med øskner.

I Nordeuropa er den nok især fundet på Poppe og Pil, men er i øvrigt kendt fra en række arter af løvtræer. Den er afbildet i Breitenbach & Kränzlin (1991: 280), og Ludwig (2001: t. 103, 47.21) har en tegning i sit Pilzkompendium.

Det er i øvrigt ikke muligt at nøgle svampen ud i Antonín og Noordeloos, da det kræver at to typer af ægcystider er blevet fundet, hvoraf den ikke fundne er af pindsvinetyper. Ifølge Antonín & Noordeloos har andre haft det samme problem med at finde cystiderne med de små

udvækster, se fx Breitenbach & Kränzlin (1991). Der nøgles i stedet ud i *M. buxi*, der dog gror på Buksbom (*Buxus*), har tykvæggede stokcystider, cheilocystider med et tydeligt hoved, større sporer etc.

MATERIALE: S-SJÆLL.: Suserup Skov, 12.IX.1992, på blade af Pil (*Salix*) på fugtig bund mellem højstauder, JHC92-200; Lolland: Maribo Sønderlø, v. Naturskolen, 6.VI.2003, på gamle pileblade (*Salix* sp.) dybt i vegetationen, TL-11013 (JHP-03.056) (C).

Thomas Læssøe & Jacob Heilmann-Clausen

Okkerblad (*Phyllotopsis nidulans*) genfundet, nu i Vemmetofte Dyrehave

Den 5. oktober 2003 fandt jeg på en stor brændeknude (ca. 45 cm i diameter, 30 cm høj) en smuk samling af Okkerblad. Brændeknuden stammer efter alt at dømme fra et firestammet bøgetræ. Tilbage står to af stammerne med en diameter på 2,5-3 m i 1 meters højde – en seværdighed! Der er masser af Tøndersvamp på stammerne,

og to af stammerne er der stadig liv i. De andre to er knækket af, og det er herfra brændeknuden stammer. Brændeknuden har også Tønder-svamp. Den var i nedbrydningsklasse ca. 3 (se tabel i Svampe 41) og var sunket ca. 10 cm ned i bladmuldet.

Okkerbladmyceliet har produceret ca. 20 frugtleger i sæsonen med en størrelse fra 1 x 1,5 til 4 x 6 cm. Den 31. oktober var der stadig friske frugtleger, dog var mange små anlæg væk, sandsynligvis på grund af frosten. Lokaliteten befinder sig ca. 85 m sydsydvest for kirkegården og 17 m øst for Ryesmosevej. Bevoksningen er gammel løvskov fra 1812 med Eg og Bøg – også en del yngre Bøg. Okkerblad er ikke set i Danmark siden 1977 (Møns Klinte-skov), så det var et meget glædeligt gensyn. Der findes ingen tidligere fund fra lokaliteten.

Materialet opbevares på Botanisk Museum (C).

Leo de Jong

Litteratur

- Antonín, V. & M.E. Noordeloos 1993. A monograph of Marasmius, Collybia and related genera in Europe. – Libri Botanici 8, 229 s. IHW-Verlag.
- Arnolds, E., T.W. Kuyper & M.E. Noordeloos (red.) 1995. Overzicht van de paddestoelen in Nederland. Wijster: Nederlandse Mycologische Vereniging.
- Breitenbach, J. & F. Kränzlin 1991. Fungi of Switzerland 3. Lucerne, 361 s.
- Cavet, J. 1996. Une belle corticiée devenue rare: *Sarcodontia setosa*. – Bull. Féd. Mycol. Dauph.-Savoie 142: 31-33.
- Christiansen, M.P. 1960. Danish resupinate fungi, part II. – Dansk Bot. Ark. 19(2): 57-388.
- Dennis, R.W.G. 1981. British Ascomycetes. – Vaduz.
- Doll, R. 1981. Mykologische Notizen aus Mecklenburg V. – Myk. Mitt.-bl. 25(3): 55-63.
- Eriksson, J., K. Hjortstam & L. Ryvarden 1981. The Corticiaceae of North Europe 6: 1051-1276. Fungiflora.
- Gravesen, P. 1976. Foreløbig oversigt over botaniske lokaliteter. 1. Sjælland. Fredningsstyrelsen, 377 s.
- Jahn, H. 1969. Einige resupinate und halbresupinate "Stachelpilze" in Deutschland. – Westf. Pilzbr. 7(7/8): 113-144.
- Josserand, M. 1969. *Sarcodontia setosa* (Pers.) Donk, hydnacée à sclérocystes. – Bull. Mens. Soc. Linn. Lyon 38(6): 202-209.
- Kotiranta, H. & T. Niemelä 1996. Uhanalaiset käävät Suomessa [Threatened polypores in Finland], 2.

- rev. ed. Edita, Helsinki, 184 s.
- Kotlaba, F. 1953. Nebezpečný parazit jabloní – *Sarcodontia crocea* (Schweinitz) c.n. – Ceska Mykol. 7(3): 117-123.
- Kotlaba, F. 1954. Hrotnatka zápacná – *Sarcodontia crocea* (Schw.) Kotl., nebezpečný nitel nacich jabloní [S.c., a dangerous destroyer of our apple-trees]. – Preslia 26: 183-192.
- Kornerup, A. & J.H. Wanscher 1974. Farver i farver. København, 248 s.
- Kreisel, H. 1991. Breitet sich *Sarcodontia crocea* nach Norden aus? – Boletus 15(1): 19-20.
- Kreisel, H., H. Dörfelt & D. Benkert 1980. Karten zur Pflanzenverbreitung in der DDR. 3. Ser. Ausgewählte Makromyzeten. – Hercynia 17: 233-291.
- Kriegelsteiner, G.J. 1991. Verbreitungsatlas der Grosspilze Deutschlands (West). 1 A. Nichtblätterpilze. Verlag Eugen Ulmer, 416 s.
- Kriegelsteiner, G.J. (red.) 2000. Die Grosspilze Baden-Württembergs 1. Ulmer, 629 s.
- Lange, L. 1974. Distribution of macromycetes in Europe. – Bot. Ark. 30(1): 7-105.
- Larsson, K.H. (red.) 1997. Rödlistade svampar i Sverige – Artfakta. ArtDatabanken, SLU, Uppsala.
- Lüderitz, M. 2001. Die Grosspilze Schleswig-Holsteins – Rote Liste. Band 1. Grundlagen und Schlauchpilze (Ascomycetes). – Landesamt für Natur und Umwelt des Landes Schleswig-Holstein.
- Ludwig, E. 2001. Pilzkompendium 1. Eching, 758s, 188 tavler.
- Maas Geesteranus, R.A. (1968). Ein zweiter Fundort von *Thuemenella britannica*. – Westf. Pilzbr. 7(1): 1-3.
- Rea, C. 1922. British Basidiomycetae. A handbook to the larger British fungi. – Cambridge, 799 s.
- Phillips, R. 1991. Mushrooms of North America. – Boston, Toronto, London. Little, Brown & Co., 319 s.
- Rifai, M.A. & J. Webster 1965. An undescribed British species of *Thuemenella*. Trans. Br. mycol. Soc. 48(3): 409-413.
- Samuels, G.J. & A.Y. Rossman 1992. *Thuemenella* and *Sarawakus*. Mycologia 84(1):
- Schlechte, G. 1986. Holz bewohnende Pilze. – Jahn & Ernst Verlag, 213 s.
- Strid, Å. 1983. Svenska taggsvampar. – Jordstjärnan 4(1): 16-28.
- Svrcek, M. 1976. New or less known discomycetes III. – Ceska Mykol. 30: 8-16.
- Vesterholt, J. & H. Knudsen 1990. Truede storsvampe i Danmark – en rødliste. – Foreningen til Svampekundskabens Fremme. 64 s.
- Wojewoda, W. 1973. *Sarcodontia setosa* (Pers.) Donk w Polsce – *Sarcodontia setosa* (Pers.) Donk in Poland. – Frag. Flor. Geobot. 19: 469-473.

På jagt efter urskovssvampe

Jacob Heilmann-Clausen & Morten Christensen

Vores søgen efter de bedste områder for vedboende svampe i Europas bøgeskove førte os i starten af oktober 2003 til det østligste hjørne af Slovakiet. Vi mødtes i Bratislava med Ruben Walley fra Belgien og Slavomír Adamčík og Viktor Kucera fra Slovakiet. Efter 10 timers kørsel ad snoede veje ankom vi til vores endestation i den østligste udkant af Slovakietets østligste landsby Nova Semlica. Her ligger en lille feltstation som dannede udgangspunkt for vores udforskning af områdets skove. Fra feltstationen fører en smal, mudret skovvej videre op i de skovklædte bjerge. Vejen ender et par kilometer længere fremme, hvor grænsepolitiet har en skurvogn. Herfra fortsætter en sti opad gennem bøgeskove med forekomst af spredte ædelgraner og af andre løvtræer.

Der er tydelige spor af skovdrift, og det er tydeligt at dele af området har været ryddet i forbindelse med store renafdrifter. Andre steder ses rester af tidligere hø-enge og græsningsarealer. De fleste af disse er i dag opgivet og tilgroet med Birk, Poppel, Avnbøg og Hassel.

En god times rask gang fra feltstationen begynder mængden af dødt ved at tiltage i skovbunden, og lidt senere markerer et skilt indgangen til den første af de urskove som var vores mål. Reservatet Stuzica er på ikke mindre end 740 ha, hvoraf langt den største del er urskov, som aldrig har været

afdrejet eller udnyttet til skovdrift. Til sammenligning er vores bedste areal med bøgenaturskov i Danmark, Suserup, knap 20 ha stort. Stuzica dækker Slovakietets nordøstlige hjørne og danner grænse til Polen og Ukraine. Skoven er domineret af Bøg, men i visse områder forekommer meget Ædelgran. Meget spredt kan man også støde på enkelte Ahorn. Stuzica udgør perlen i Poloniny nationalparken, der dækker et areal på knap 30.000 ha. Området består af lave skovklædte bjerge gennemskåret af dale, der udnyttes til landbrug. Undergrunden består af blødt skiferagtigt såkaldt flysch, som let forvitrer. Landskabsformerne er derfor bløde med mange dybt nedskårne bjergbække, men meget få og udratiske klippepartier. Det meste af nationalparken udgøres af forstligt drevet skov, men der findes flere urørte urskovsrester. Stuzica er det største sammenhængende område. Desuden besøgte vi de meget spændende områder Havesová, Rozok og Udava.

Urskovssvampe

Slovakietets bøgeskove har en ca. 5000 år lang historie, hvor bøgen efter istidens afslutning indvandrede fra de refugier i Sydeuropa, hvor arten holdt stand gennem den sidste istid. I Danmark indvandrede bøgen først ca. 2500 år senere, og ingen danske bøgeskove har undgået massiv men-

Jacob Heilmann-Clausen, Skælskørvej 22, 4180 Sorø; e-mail: jhc@kvl.dk

Morten Christensen, Den Kgl. Veterinær og Landbohøjskole, Rolighedsvej 23, 1958 Frederiksberg C; e-mail: moc@kvl.dk

Hunting for virgin forest fungi

In October 2003 the authors visited the Poloniny National Park in the eastern-most part of Slovakia together with the Slovakian mycologists Slavomír Adamčík and Viktor Kucera and Ruben Walley from Belgium. The aim was to visit virgin beech forest remains and study the associated mycota. A high number of rare and interesting fungi were encountered, including *Steccherinum murashkinskyi*, which was recorded as new to Slovakia and *Ionomidotis irregularis*, which had not been seen in the country for more than 15 years. Several rare species were found in abundance, including *Dentipellis fragilis*, *Hericium coralloides*, *Ischnoderma resinosum*, *Ceriporiopsis gilvescens*, *Ceriporiopsis pannocincta*, *Hohenbuehelia auriscalpium*, *Ossicaulis lignatilis*, *Phlebia nothofagi* and *Trametes cervina* and they appear to be typical virgin forest fungi in this region. Surprisingly, even the „taiga-species“ *Phlebia centrifuga* was abundant in pure beech forests. At slightly higher altitudes Silver-fir occurs abundantly. This tree species hosted a very different wood-inhabiting mycota including *Bondarwezia montana*, *Cyphella digitalis*, *Hericium flagellum*, *Panellus violaceofulvus* and *Sparassis nemeci*, which were all encountered during our visit.

Based on our experiences from Slovakia and other European beech forest reserves, a revised, but still preliminary indicator system for habitat quality in European beech-forests is presented. Compared to the earlier Danish system (Heilmann-Clausen & Christensen 2000) several species have been omitted for different reasons, while four new species have been included in order to make the system more appropriate for use in other regions of Europe.

Dybt nedskårne bjergbække var typiske for landskabet i Poloniny nationalparken. I urskovsreservaterne var de ofte meget rige på faldne stammer, som ofte var fuldstændig dækket af Køllestokket Honningsvamp (*Armillaria lutea*). Billedet her er fra Rozok. Foto Jacob Heilmann-Clausen.

Den hatdannende skønpig *Steccherinum murashkinskyi* viste sig at være ny for Slovakiet. Rozok, 6/10 2003 (JHC03-027). Foto Jacob Heilmann-Clausen.

Cyphella digitalis danner frugtlegerer der ligner fingerbøl i alfestørrelse. Her fotograferet på ret friske grene af en stor ædelgran i Stuzica, 5/10 2003 (MC03-231). Foto Morten Christensen.

Panellus violaceofulvus vokser på nåletræ og forekommer især i Mellemeuropas ædelgranbælte. Her fotograferet på Ædelgran i Stuzica, 5/10 2003 (JHC03-012). Foto Jacob Heilmann-Clausen.

neskelig påvirkning, der i større eller mindre grad har brudt skovkontinuiteten. Vi havde derfor store forventninger til svamperigdommen i de slovakiske bøgeskove og blev ikke skuffet. Svampearter som vi kun har set med års mellemrum i Danmark, eller som kun er kendt fra ganske få lokaliteter, var vidt udbredt i Stuzica og de bøgeurskove vi besøgte de følgende dage. Koralpigsvamp (*Hericium coralloides*), Pighud (*Dentipellis fragilis*), Vedtragthat (*Ossicaulis lignatilis*), Løv-Tjæreporesvamp (*Ischnoderma resinosum*), Rosa Kødporesvamp (*Ceriporiopsis gilvescens*) og Spatel-Barkhat (*Hohenbuehelia auriscalpium*) var blandt de arter vi så hver dag og på mange stammer. I reservatet Rozok på 60 ha med ren bøgeskov havde vi fornøjelsen at se Kæmpepigsvamp (*Climacodon septentrionalis*) på hele tre faldne stammer. Arten regnes som uddød i Danmark efter at den sidst blev set i Store Bøgeskov på Midsjælland i 1982. Det samme gælder for Grøngul Kødporesvamp (*Ceriporiopsis pannocincta*), som var almindelig i alle de reservater vi besøgte. Endnu mere spændende var det dog at se svampe som vi end ikke vidste eksisterede før vi forlod Danmark. På vores tur til Stuzica fandt vi en meget mærkelig, stor, sort, læderagtig skivesvamp. Slavomir havde fortalt at netop Stuzica husede en meget sjælden skivesvamp, som dog ikke var set her eller andre steder i Slovakiet i mere end 15 år. Det viste sig at der var bingo! Svampen var den uhyre sjældne *Ionomidotis irregularis*, som kun er kendt fra ganske få steder i Europa. Arten minder mest om en forvokset, læderagtig Afsmittende Topsvamp (*Bulgaria inquinans*). I Rozok stødte vi på en art der kom til at volde os større problemer. Svampen som dækkede det meste af en ret stor bøgestamme, lignede umiddelbart en lædersvamp ovenfra, men nedenunder havde den lange brune pigge. Svampen havde desuden en gennemtrængende sødlig lugt, så det var ikke karakterer den manglede. Ingen af de europæiske standardværker havde dog arter der bare lignede svampen, og heller ikke en gennemgang af nordamerikansk og japansk litteratur gav resultat. På svampedagen i februar havde Morten dog købt en ældre russisk bog om pigsvampe, og her havde vi endelig heldet med os. Svampen viste sig at være *Steccherinum murashkinskyi*, som er beskrevet fra Sibirien og ikke kendt uden for det gamle Sovjet. Arten er således ny for Slovakiet, men kendt fra Ukraine i øst. En anden vellugtende art, som var ny for os, var *Phlebia nothofagi*. Arten danner vidt ud-

bredte tandede frugtleger og har i modsætning til Citrongul Vokspig (*Phlebia uda*) og nærtbeslægtede arter der er almindelige i Danmark, uregelmæssige, tandformede pigge der ikke er tilspidsede nedadtil. *Phlebia nothofagi* er kendt fra England og det centrale Tyskland, og det er uvist om det er klimatiske eller skovhistoriske forhold der gør at den ikke er fundet i Danmark.

Interessant var det også at se barksvampen *Phlebia centrifuga* på talrige bøgestammer. Arten er ikke kendt fra Danmark, men forekommer ret almindeligt i gamle nåleskove i landene nord og øst for os, hvor den er foreslået som en god indikator for naturskove. Det var på den baggrund spændende at se arten i ren bøgeskov. Endelig kunne vi stifte bekendtskab med den sydlige læderporesvamp *Trametes cervina*, som vi i lang tid forvekslede med Hat-Tandsvamp (*Irpex lacteus*). Arten vokser ofte i store blegbrune klynger og kendes på det karakteristiske labyrintiske porelag og hattens karakteristiske, nærmest trådede overflade. Den er for nylig fundet som ny i Holland, og det er muligt den også kunne dukke op i Danmark.

Ædle svampe på Ædelgran

Et vigtigt element i mange af skovene i det østlige Slovakiet er Ædelgran, som er knyttet til skove i mere end 700 meters højde. Selvom hovedmålet for vores undersøgelser var bøgestammerne, fandt vi også adskillige særprægede og sjældne arter på ædelgran. Kridthat (*Pleurocybella porrigens*), som blev illustreret på forsiden af svampe 47, var ikke sjælden i urskovene, hvor den flere steder lyste op i store hvide klynger, og også den meget flotte Koralpigsvamp (*Hericium flagellum*) havde vi fornøjelsen af; se billedet i Svampe 44 (Christensen 2001). På grenene af en meget stor, nylig væltet Ædelgran fandt vi to små sjove arter. Dels *Cyphella digitalis*, som er en meget usædvanlig basidiesvamp som hverken har stok eller lameller, men danner små fingerbølformede frugtleger, dels den meget smukke rosa til sart vinrøde epaulethat *Panellus violaceofulvus*. Ved basis af en meget stor ædelgran i Udava så vi blomkålssvampen *Sparassis nemeci*, som ligner vores hjemlige Blomkålsvamp (*Sparassis crispa*) men er lysere med bredere og knap så krusede „blade“. I det samme reservat så vi også den mærkelige poresvamp *Bondarwezia montana*, der ligner Kæmpeporesvamp (*Meripilus giganteus*) uhyre meget indtil man ser nærmere på sporerne.

Disse har amyloide vorter, som man finder det hos skørhatte og mælkehatte, der faktisk har vist sig at være relativt nære slægtninge. Unge eksemplarer af arten siges at udskille mælkesaft, men det havde vi ikke fornøjelsen at se på de ret gamle eksemplarer vi så.

Gode og dårlige stammer

Vores undersøgelser i danske naturskove har efterhånden lært os at der findes gode og dårlige stammer for sjældne svampe. En falden stamme med forekomst af én rødlistet art viser sig ofte at være vært for andre sjældne arter, mens man på mange andre stammer kun finder almindelige arter. Det har dog været svært helt at forstå disse mønstre fordi der selv i de mest værdifulde danske naturskove er et ret begrænset antal stammer at studere. I Slovakiet så vi i løbet af tre dage mange hundreder faldne bøgestammer, og det gav os et godt indblik i forskellige stammetyper i området. Mange stammer var helt domineret af Køllestokket Honningsvamp (*Armillaria lutea*) og var sjældent vært for spændende arter. Typisk var der tale om rodvæltede træer, som formodentlig har været ret sunde da de væltede for storm. Vi antager at Køllestokket Honningsvamp herefter har inficeret dem fra skovbunden ved hjælp af sine kraftige, sorte myceliestreng. Honningsvamp er i stand til at opretholde et meget højt vandindhold i inficeret ved, og det hjælper formodentlig arten til at holde konkurrenter ude (Boddy 2000). Fandt vi derimod en stamme med Koralpigsvamp eller Grøngul Kødporesvamp, var det næsten altid muligt at finde andre spændende svampe. For eksempel var det karakteristisk at Vedtragthat meget ofte voksede sammen med Koralpigsvamp. Træer med de nævnte arter var som regel knækket et stykke oppe ad stammen eller var såkaldte tørstandere, dvs. stående døde træer, der først efter en årrække var faldet. I begge tilfælde er der typisk tale om træer der er døde efter svampeangreb, og vi er overbeviste om at der er en klar sammenhæng mellem dødsårsag og svampesamfundenes senere udvikling på bøgestammer. De gode stammer er med andre ord døde på en særlig måde, typisk efter angreb af særlige svampearter, og forklaringen på den meget høje andel af spændende stammer i Slovakiet sammenlignet med Danmark kan meget vel være at der her er en mere naturlig balance mellem forskellige svampearter der angriber og svækker levende træer, mens det i de fleste danske bøgeskove er Tønders-

vamp (*Fomes fomentarius*) der er den altdominerende kernerådsdanner.

Indikatorer

Et af hovedformålene med vores tur var at videreudvikle det indikatorsystem som vi lancerede til værdisætning af danske bøgeskove i Svampe 42 (Heilmann-Clausen & Christensen 2000). Systemet, der omfattede 42 arter, har siden været forsøgt anvendt bl.a. i Holland og Belgien (Verkamp 2003, Walley & Vanderkerkhove 2003), men det har vist sig at en række af arterne ikke er hensigtsmæssige i et europæisk perspektiv. Det seneste års tid har vi arbejdet på at ændre systemet til brug på europæisk skala. Turen til Slovakiet var den foreløbige kulmination på dette arbejde. Resultatet er et betydeligt enklere system med kun 21 indikatorarter, hvoraf de fleste er gengangere fra det danske system. Vi har dog også tilføjet fire nye arter, især for at sikre en bedre repræsentation af arter med en mere sydlig eller østlig udbredelse i Europa. Kun én af de nye indikatorer er dog ikke kendt fra Danmark. Samtidig har vi bestræbt os på kun at medtage iøjnefaldende arter der er nemme at bestemme i felten, og de fleste har langlivede frugtleger. Vi regner med at videreudvikle indikatorsystemet det næste års tid med henblik på en mere videnskabelig lancering. Derfor er vi meget interesserede i kommentarer omkring udvalget af arter.

Det nye indikatorsystem placerer de mest værdifulde danske lokaliteter for vedboende svampe en anelse under de bedste områder i Slovakiet, Tjekkiet og det navnkundige naturskovsreservat La Tillaie i Fontainebleau-skovene syd for Paris. Set i lyset af disse områders enestående kontinuitet og geografiske udstrækning forekommer dette resultat at være helt rimeligt. Vi vurderer dog stadig de tre bedste danske lokaliteter ifølge vores system, dvs. Suserup Skov, Strødam reservatet og Jægersborg Dyrehave, til at være af international betydning for bevarelse af vedboende svampe i Europa. Således synes ingen områder i det nordlige Tyskland eller Sydsverige at have helt samme klasse som de bedste danske lokaliteter. Samtidig ser arter som Rosa Fedtporesvamp (*Aurantioporus alborubescens*), Kobberrød Lakporesvamp (*Ganoderma pfeifferi*) og Knudret Kulsnegl (*Camarops tubulina*) ud til at være særlig hyppige i de danske bøgeskovsreservater. De to førstnævnte arter så vi slet ikke i Slovakiet, mens det blev til et enkelt fund af Kulsneglen.

Trametes cervina ligner med sit labyrintagtige porelag ikke andre læderporesvampe. Stuzica 5/10 2003 (MC03-230). Foto Morten Christensen.

Den besynderlige skivesvamp *Ionomidotis irregularis* fotograferet på en rådden bøgestamme i Stuzica, 5/10 2003 (MC03-232). Foto Morten Christensen.

Den groft tandede barksvamp *Phlebia nothofagi* dækkede ofte hele stammepartier og kunne lugtes på flere meters afstand. Fotografiet er dog fra La Tillaie i Fontainebleau-skovene nær Paris, 27/11 2003. Foto Morten Christensen.

Den hvidlige Spatel-Barkhat (*Hohenbuehelia auriscalpium*) kendes fra en håndfuld danske lokaliteter men var ganske almindelig i de bøgeurskove vi besøgte i Slovakiet. Fotografiet er dog fra La Tillaie i Fontainebleau-skovene nær Paris, 27/11 2003 (JHC03-055). Foto Jacob Heilmann-Clausen.

Forslag til europæiske indikatorarter for særligt værdifulde bøgeskove

Et europæisk indikatorsystem for habitatkvalitet i bøgeskove foreslået i Christensen m.fl. (i trykken) og de ti mest værdifulde europæiske skove ifølge systemet (fund efter 1980).

An indicator system for habitat quality in European beech-forests, as suggested by Christensen et. al. (in press), and the ten most valuable sites according to the system (records after 1980).

	Stuzica NR, Slovakiet	Rozok NR, Slovakiet	Fontainebleau, Frankrig	Zofin NR, Tjekkiet	Jægersborg Dyrehave, DK	Havesová NR, Slovakiet	Suserup Skov, DK	Strødam NR, DK	Rajhenav Rog, Slovenien	Óserdó NR, Ungarn
Koralpigsvamp (<i>Hericium coralloides</i>)	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Vedtragthat (<i>Ossicaulis lignatilis</i>)	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Skygge-Skærmhat (<i>Pluteus umbrosus</i>)	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Rosa Kødporesvamp (<i>Ceriporiopsis gilvescens</i>)	1	1	1	1	1	1	1		1	1
Kroghåret Spejlporesvamp (<i>Inonotus cuticularis</i>)	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
Løv-Tjæreporesvamp (<i>Ischnoderma resinosum</i>)	1	1		1	1	1	1		1	1
Knudret Kulsnegl (<i>Camarops tubulina</i>)	1	1		1			1	1	1	1
Grøngul Pastelporesvamp (<i>Ceriporiopsis pannocincta</i>)	1	1	1	1		1			1	1
Pighud (<i>Dentipellis fragilis</i>)	1	1	1	1		1			1	1
Vellugtende Skælhat (<i>Pholiota squarrosoides</i>)	1	1	1	1	1	1			1	
Kæmpepigsvamp (<i>Climacodon septentrionalis</i>)	1	1	1	1		1		1		
Gylden Grynskælhat (<i>Flammulaster limulatus</i>)		1		1			1	1	1	1
Pigget Grynskælhat (<i>Flammulaster muricatus</i>)	1	1			1	1	1	1		
Spatel-Barkhat (<i>Hohenbuehelia auriscalpium</i>)	1	1	1	1		1		1		
Labyrint-Kødporesvamp (<i>Spongipellis delectans</i>)	1		1		1	1	1			1
Rosa Fedtporesvamp (<i>Aurantioporus alborubescens</i>)			1	1	1		1	1		
Kobberrød Lakporesvamp (<i>Ganoderma pfeifferi</i>)					1		1	1		1
Pindsvinepigsvamp (<i>Hericium erinaceum</i>)	1	1	1		1					
Randribbet Savbladhat (<i>Lentinellus vulpinus</i>)				1	1			1		
Phlebia nothofagi	1	1	1							
Lentinellus ursinus			1		1					
Antal indikatorarter	16	16	15	15	14	13	12	12	11	11

Litteratur

- Boddy, L. 2000. Interspecific combative interactions between wood-decaying basidiomycetes. – FEMS Microbiology Ecology 31: 185-194.
- Christensen, M., J. Heilmann-Clausen, R. Walley & S. Adamcik 2004. Wood-inhabiting fungi as indicators of nature value in European beech forests. – EFI-proceedings, i trykken.
- Heilmann-Clausen, J. & M. Christensen 2000. Svampe

på bøgestammer – indikatorer for værdifulde løvskovslokalteter. – Svampe 42: 35-47.

Walley, R. & K. Vanderkerkhove, 2003. Diversiteit, ecologie en indicatorwaarde van paddestoelen op groot dood beukenhout in het bosreservaat Kersselaerspleyn (Zoniënwood). Rapport IBW Bb R 2002.009. Instituut voor Bosbouw en Wildbeheer.

Veerkamp M. 2003. Het belang van groot dood beukenhout voor paddestoelen. Nederlands Bosbouw-tijdschrift 75(5):10-14.

Anmeldelser

Thomas Læssøe & Jens H. Petersen: MycoKey 1.0. Pris hos Svampetryk kr. 300 (medlemmer af foreningen).

MycoKey er et meget omfattende og gennearbejdet computerprogram til bestemmelse af svampe til slægtsniveau og er derved en stor nyskabelse – ikke bare på det danske marked, men også internationalt set. Netbaserede prototyper har ganske vist været tilgængelige i flere år, men først i efteråret kom den første og længe ventede version 1.0 på CD-rom. MycoKey 1.0 omfatter ikke mindre end 528 basidiesvampefamilier. Rust, brand og andre basidiesvampe der ikke danner frugtlegermer (fx *Exobasidium*) er ikke omfattede, men ellers har ambitionen været at medtage alle slægter af basidiesvampe der forekommer i Nordeuropa, selv obskure bævre- og barksvampe. Slægtsopfattelsen er meget moderne, og flere velkendte slægter er splittet op, ikke mindst inspireret af moderne molekylære studier. Navlehattene er således fordelt på ikke mindre end fem slægter af hvilke to, *Cantharellopsis* og *Phaeotellus*, er nye for anmelderen.

Enhver der har forsøgt at bestemme svampe ved hjælp af „Danske Storsvampe“, „Nordic Macromycetes“ eller et andet nøgleværk, kender til problemer med vanskelige nøglepunkter. Det kan være svært at afgøre om stokken er tyndere eller tykkere end 5 mm, om lugten er sødligt aromatisk eller ubehageligt uparfumeret, eller om hattens kødlag er ret tykt eller snarelyt tyndt. Er der usikkerhed om flere nøglepunkter, kan

man hurtigt have meget store problemer med at komme frem til en bestemmelse man stoler på, og man får hurtigt lyst til at kyle svampen i skraldespanden af bar frustration.

Her tilbyder nøglerne i MycoKey et meget inspirerende alternativ. Traditionelle bestemmelsesnøgler er dichotome, dvs. „tve-grenede“. Spørgsmålene kommer i en bestemt rækkefølge, og hvert spørgsmål har to svarmuligheder, hvor svaret afgør hvor man bliver sendt hen i nøglen til næste spørgsmål. På et vist tidspunkt, efter ét eller ethundrede spørgsmål, vil det korrekte svar på et spørgsmål så føre en til en forhåbentlig korrekt bestemmelse. Nøglerne i MycoKey fungerer på en helt anden måde. De er synoptiske eller „overskuelige“, dvs. at de for hver aktuel karakter præsenterer en række svarmuligheder. Synoptiske nøgler findes i trykt form i flere svampebøger, men bliver hurtigt uoverskuelige, hvis de indeholder mange karakterer eller svarmuligheder. Til gengæld er de som skabt for computermediet.

De synoptiske nøgler i MycoKey er meget pædagogisk opbygget og kombinerer på fineste vis tekst (fx i beskrivelsen af lugte), stregtegninger (fx i angivelsen af forskellige frugtlegermeformer) og fotos (fx til illustration af overfladestrukturer). Programmet er bygget op omkring en grundmenu som giver mulighed for at vælge mellem 11 forskellige grundlæggende frugtlegermetyper, fx kølesvampe, hatsvampe eller bugsvampe, der behandles i selvstændige delnøgler. Er man usikker på frugtlegermetypen, er der dog hjælp at hente i form af en selvstændig delnøgle som giver mere

udførlige valgmuligheder (20 frugtlegetyper) samt mulighed for besvarelse af andre typer af spørgsmål, hvis man stadig skulle være i tvivl om kategorien. Hver delnøgle er bygget op af en række opslag der giver en række valgmuligheder, som kan krydses af med musen. Antallet af opslag varierer fra fem i nøglerne for rørhatte og stilkede pigsvampe til 17 i bladhatte. Hvert opslag behandler en karakter eller et sæt af nærtbeslægtede karakterer. Fx er der for lamelsvampe et opslag der behandler hatfarve og hatoverflade, et andet der tager sig af økologien, mens et tredje omhandler smag og lugt (med ikke mindre end 58 valgmuligheder, herunder våde høns og billig pærepærfe!). Også de mikroskopiske karakterer har egne opslag, syv hos lamelsvampene og hele ni hos barksvampene. Så der er ingen undskyldninger for at lade mikroskopet stå.

Systemet er som helhed uhyre brugervenligt, når man først har forstået logikken. Man navigerer ved hjælp af klik på ikoner som i de fleste andre computerprogrammer. Hvert opslag med bestemmelses-karakterer har sit eget generelt letforståeligt ikon. Man kan selv vælge i hvilken rækkefølge man vil se de forskellige opslag og svare på deres spørgsmål. Det kan være meget praktisk hvis man sidder ved mikroskopet med en tørret indsamlings, hvor man glemte at lave en god beskrivelse af de friske frugtleger. Alternativt kan man vælge en af forfatterne fastlagt rækkefølge, der går fra makroskopiske karakterer over de økologiske til de mikroskopiske. Denne rækkefølge er oplagt hvis man sidder med sine friske svampe foran computeren.

Efterhånden som man svarer på spørgsmålene i de forskellige opslag, viser en tæller hvor mange slægter der opfylder de kriterier man har afkrydset. Man kan til enhver tid vælge at se en liste over disse og klikke sig videre til fotos og slægtsbeskrivelser der kan hjælpe en videre når man ikke har flere sikre svar. Langt de fleste slægter er illustreret med ét til adskillige farvefotos, oftest af høj kvalitet. Det betyder at MycoKey formodentlig er den mest komplette samling af makroskopiske illustrationer af svampeslægter der kan opdrives nogetsteds. I alt er næsten 2000 arter illustreret. Især blandt barksvampene er der dog endnu huller, og man må lede forgæves efter fotos af mærkværdigheder som *Limonomycetes* og *Serendipita*, mens man til gengæld kan finde en udmærket illustration af *Digitatispora marina*, der er noget så usædvanligt som en marin barksvamp. For hver slægt kan man desuden se en litteraturliste med fremhævelse af gode bestemmelsesnøgler. Disse lister er af noget forskelligt omfang. Der er således hele 12 referencer under bruskøre (*Campanella*), hvoraf kun én art er kendt fra Nordeuropa, men kun 13 under Ridderhat (*Tricholoma*), der er repræsenteret med næsten 50 arter. Bl.a. mangler der her en henvisning til bind 4 i „Flora Agaricina Neerlandica“ hvor den mest opdaterede behandling af slægten i Nordeuropa kan findes. Formodentlig er der tale om en svipser, og generelt ser litteraturlisterne fornuftige ud. Under flere af de større

slægter er der angivet mere end 50 referencer – det er flot!

Virker det så? Tjah – mine erfaringer er lidt blandede. Hvis man udelukkende bruger makroskopiske karakterer, er det svært i bladhatte at komme under 5-10 mulige slægter, og selv efter at have forholdt sig til sporeform og -størrelse har man ofte en lille håndfuld alternativer tilbage. Man kommer således i mange tilfælde ikke uden om cystidemorfologi og/eller hathudstype før man er nede på én slægt. Svagheden ved synoptiske nøgler er netop at man ikke tvinges til at tage stilling til de afgørende slægtskarakterer, hvor subtile de end måtte være, og man kan nemt sidde i en situation hvor det kan være svært at afgøre hvad det er for en karakter man skal fokusere på for at komme videre med bestemmelsen af en vanskelig indsamlings. Det er dog nok et temperamentsspørgsmål om man bliver mest irriteret over denne svaghed ved synoptiske nøgler, eller om de dichotome nøglers insisteren på definitive valg er mest frustrerende. I barksvamp-nøglen oplever man det modsatte problem. Forfatterne skriver i MycoKeys noter at ikke alle artsgrupper er lige grundigt kodede. Det mærker man tydeligt i barksvamp-nøglen. Man kommer hurtigt ned på kun én slægt – og ikke nødvendigvis den rigtige. F.eks. kan man ikke bestemme Mønster-Lædersvamp (*Xylobolus frustulatus*) hvis man angiver at frugtlegetet er hårdt og sprækkende, hvilket ellers er artens bedste feltkendetegn! Der er således endnu en del mangler i systemet, som forhåbentligt må betegnes som begyndervanskeligheder.

Man kan selv vælge om man vil køre MycoKey på dansk eller engelsk. Den danske version er lavet delvis ved hjælp af et automatisk oversættelsesprogram, og det er man sluppet rimeligt fra, selv om sproget næppe vil gøre en dansklærer glad. I enkelte tilfælde mangler den danske oversættelse af uransaglige årsager, f.eks. hos fluesvampene. MycoKey kan køre både på Mac og Windows, hvis man ikke har for gammel en version af styresystemet.

På trods af mindre skønhedsfejl kan jeg på det varmeste anbefale alle computerejere at anskaffe sig MycoKey 1.0. Det er guld værd som billedværk, som litteraturoversigt og som eksempel på computermediets potentiale som bestemmelsesværktøj. Først og fremmest vil jeg dog opfordre folk til at tage svampe med hjem foran computeren og bruge nøglerne i praksis. Finder man fejl, er det bare om at melde tilbage til forfatterne, så næste udgave kan blive et endnu mere brugbart værktøj. MycoKey 2 er under forberedelse og planlægges at skulle omfatte skivesvampe og visse grupper af kernesvampe. I den forbindelse vil jeg opfordre forfatterne til at inkludere tegninger eller fotos af typiske mikroskopiske karakterer for de slægter hvor det er relevant. I barksvampedelen kan man se det ene foto efter det andet af „hvid maling“, der sjældent er til større hjælp i bestemmelsesarbejdet. Derimod må

man læse sig til den konkrete udformning af cystider og sporer mv., som ellers er altafgørende for bestemmelsesarbejdet i denne gruppe. Blandt skivesvampene findes tilsvarende et utal af forskellige typer af hår, som ofte bruges i definitionen af slægter. Lav dog for hver af disse slægter et ekstra mikro-opslag! Det vil gøre MycoKey 2 til et helt uundværligt værktøj for mykologer verden over og for alvor føre svampebestemmelse ind i computeralderen.

MycoKey 1.0 er „share-ware“. Det vil sige at det er tilladt at afprøve en gratis kopi af programmet. Hvis man vil bruge programmet mere permanent, skal man betale en registreringsafgift på 40 € (ca. 300 kr.), hvorefter man får et personligt registreringsnummer. Programmet kan bestilles på MycoKeys net-sted www.mycokey.com, hvorfra man også kan hente opdateringer, som forfatterne lover vil komme løbende.

Jacob Heilmann-Clausen

Henning Knudsen og Jens H. Petersen: Politikens Svampebog. Fotos: Jens H. Petersen m.fl. - Politikens Forlag i samarbejde med Danmarks Naturfredningsforening og Foreningen til Svampekundskabens Fremme. 2003. 5. udgave 1. oplag. 313 sider. 236 farvefotos af svampe. Pris hos Svampetryk 155 Kr.

Første udgave af denne bog udkom i 1983. Den nu udsendte, nyskrevne og stærkt udvidede 5. udgave er en noget anden bog at bladere i. Udvalget af svampe er udvidet fra 156 arter til 230. Bogen har udførlige beskrivelser af de 230 forskellige svampe og deres forvekslingsmuligheder. Den visuelle bestemmelsesnøgle, som er fremragende, letter identifikationen af de enkelte svampe, og den fyldige indledning giver den forudsætningsløse læser – og kommende svampejæger – den nødvendige baggrundsviden.

Inddelingen af stoffet i denne udgave er også en klar forbedring. Bogens første 27 sider omfatter almene oplysninger om indsamlings, opbevaring og anvendelse af svampe samt ikke mindst et afsnit om de giftigste svampe.

De 230 arter er opdelt i 12 grupper, henholdsvis bæger- og skivesvampe, kernesvampe, bæversvampe, bark- og poresvampe, køllesvampe, pigsvampe og kantareller, bugsvampe, rørhatte, skør- og mælkehatte, hvidsporede bladhatte, rødsporede bladhatte, mørksporede bladhatte og brunsporede bladhatte. Som indledning til hver gruppe er der en udførlig tekst med beskrivelse af særlige kendetegn, slægtskab, forekomsttidspunkt, betydning i naturen og for mennesket. Sammen med den visuelle bestemmelsesnøgle gør det bogen lettilgængelig for begyndere.

Hver art har fået sin side med beskrivelse, økologi, anvendelse og forvekslingsmuligheder. Ved de fleste arter er der indsat små forstørrede farvefotos med specielle karakterer, f.eks. af lameller, poreflade eller

hatrand. Det er en rigtig god ide, synes jeg. Endvidere er der hist og her en boks med almene oplysninger om svampe.

Hovedvægten i bogen ligger, som tidligere, på de bedste spisesvampe, de farligste giftsvampe og de mest almindelige svampe i naturen. Endvidere er der tilføjet en del smukke, sjældne svampe, som det vil være spændende at gå på jagt efter.

En ordforklaring over de almindeligste fagudtryk ledsaget af enkle stregtegninger er en god ting for de nye i faget.

Da jeg åbnede bogen første gang, var det som at være på et visuelt trip. Så smukke, skarpe og vellignende fotos har jeg aldrig set i et opslagsværk af denne art. Sammenfattende mener jeg, at denne svampeklassiker i ny udgave bør være dansk svampelitteraturs ABC. Sådan opfattede jeg også 1. udgaven fra 1983, men hvor ville jeg ønske, det havde været denne flotte bog, der havde været min ABC.

Alt i alt er der tale om en enestående god bog, og jeg kan kun anbefale den, samtidig er prisen meget rimelig. Annegrete Eriksen

Peter-Jan Keizer: Paddestoelvriendelijk natuurgeheer. KNNV Uitgeverij, Utrecht, 2003, 88 s. ISBN: 90 50111726. Pris: € 19,95.

PJK har skrevet denne bog om svampevenlig naturpleje som en opfølgning på mange års studier af dette emne i det ret forarmede landskab, der kendetegner Holland. Da denne forarmelse jo minder meget om den, der har fundet sted i Danmark, har forfatteren ønsket at få bogen anmeldt her i vores blad. Det skal dog straks siges, at det kræver i det mindste en begrænset forståelse af hollandsk for at få det fulde udbytte af bogens tekst. Dog findes der et mindre engelsk samendrag, hvor bogens opbygning gennemgås: Først en generel tekst om svampenes rolle i økosystemet, så en gennemgang af naturtyper med mange sjældne og truede svampearter. Derefter følger en sektion, hvor der gives råd angående pleje med henblik på bevarelse af disse svampearter, fx er det vigtigt at slå vegetationen på overdrevslignende lokaliteter og samtidig vigtigt at fjerne det sårede for at mindske den negative effekt fra kvælstofdepositionen fra luften; man skal sørge for, at der ikke ophober sig døde blade og grene under gamle allétræer, da det vil påvirke forekomsten af sjældne mykorrhizasvampe negativt osv. Alle disse foranstaltninger er opstillet i overskuelig skemaform, hvor der er også et knyttet indikatorarter til hver natur- eller kulturtype. Der er desuden mange instruktive illustrationer i bogen, både af relevante naturtyper, plejemetoder og individuelle svampe. To naturpleje-eksempler gennemgås i detaljer. Bogen kan anbefales for alle med interesse i naturplejeproblematik. Bogen kan bestilles via info@knnvuitgeverij.nl

Thomas Læssøe

Efter det usædvanligt dårlige svampeår 2002 så man frem til bedre tider, men desværre blev 2003 nøjagtigt lige så ringe som året før. Ved årets udgang var antallet af indrapporterede fund af sjældne arter og overvågningsarter kun 775 altså stort set det samme som de rekordlave 771 fra 2002. Der udkom 53 elektroniske nyhedsbreve i 2003, hvilket er normalt, og antallet af abonnenter steg igen, denne gang fra 157 til 177.

Lige som året før var det overdrevssvampene, de store mykorrhizadannere og muldbundssvampene der udeblev. De store rørhatte var tilbage på nogenlunde normalt niveau, men knoldslørhatte var der stadig ikke mange af, bortset fra ganske få steder.

De første indrapporteringer

Den første morkel som dukkede op, var som så ofte før Rynket Klokkemorkel (*Verpa bohemica*) der blev fundet på sin velkendte lokalitet ved Vestvolden ved København den 24. marts af Svend Olsen. Det var et par uger senere end normalt. Også de første eksemplarer af Spiselig Stenmorkel (*Gyromitra esculenta*) kom ualmindelig sent. De blev fundet af Benny Christensen i Stråsp Plantage i Vestjylland den 11. april.

Vårmusseron (*Calocybe gambosa*) blev fundet ved Sønderborg den 21. april af Anker Hansen. To dage efter blev Spiselig Morkel (*Morchella esculenta*) fundet nær Vejle af rubrikbestyreren den 23. april. Det er også lidt senere end normalt for det første fund i landet. Den følgende uge fulgte indrapporteringer fra de andre landsdele, og selv om alle ikke fortæller alt om de morkler de måtte finde, tegner der sig et klart billede af et ganske godt morkelår.

I begyndelsen af april blev Glat Klokkemorkel (*Verpa conica*) rapporteret fra fire steder i Hovedstadsområdet, men ikke fra andre dele af landet.

Den første mykorrhizadanner blandt hatssvampene var Sommer-Slørhat (*Cortinarius erythrinus*) der blev fundet af Aksel V. Jørgensen den 11. maj på Søllerød Kirkegård, og det var også Aksel der fire dage efter kunne be-

rette om den første rørhat, Brun Birke-Rørhat (*Leccinum scabrum*), fra en have i Holte. Den 24. maj fandt Karin Balslev Spiselig Rørhat (*Boletus edulis*) i Hoverdal Plantage, og samme dag fandt både Betty Klug-Andersen og Bjørn Petersen Punktstokket Indigo-Rørhat (*Boletus luridiformis*) to forskellige steder i Hovedstadsområdet. Spiselig Rørhat i maj er lidt af et særsyn. Dagen efter kunne Aksel Jørgensen som den første indrapportere en skørhat, nemlig Falmende Skørhat (*Russula depallens*) fra Søllerød. For alle disse mykorrhizadanners vedkommende var det ret tidlige fund, og på den måde var sæsonen kommet godt i gang.

Overvågningsarterne

Den oftest indrapporterede af de 10 overvågningsarter som var omtalt i Svampe 33, var igen Grå Slimslør (*Gomphidius glutinosus*), denne gang på 30 lokaliteter, efterfulgt af Cinnoberskællet Slørhat (*Cortinarius bolaris*) på 23 lokaliteter og Brunrød Slimslør (*Chroogomphus rutilus*) på 15. For de to førstnævnte var det en smule færre end året forinden, mens niveauet for sidstnævnte var normalt efter at have været nede på kun seks observationer i 2002. Frost-Sneglehat (*Hygrophorus hypothejus*) blev kun rapporteret fra ni steder mod 28 i 2002. Om det så skyldes tilbagegang eller mindre målrettet eftersøgning i november, eller om det var novemberfrosten, vides ikke, men de ni observationer er det laveste antal siden 1995.

De mindst rapporterede overvågningsarter var ligesom i 2002 Safrankødet Slørhat (*Cortinarius traganus*) og Brunskællet Slørhat (*Cortinarius pholideus*), i 2003 kun med én lokalitet hver.

De sjældne svampe

Den oftest indrapporterede rødlisteart blev for andet år i træk Kastanje-Rørhat (*Gyroporus castaneus*), denne gang med 10 fund, et mindre end i 2002. Herefter kom Rosa Fedtporesvamp (*Aurantioporus alborubescens*), Satans Rørhat (*Boletus satanas*) og Bæltet Korkpigsvamp (*Hydnel-*

Fundoplysninger inddateret i databasen over forekomst af sjældne svampe

	Akut truet (E)	Sårbar (V)	Sjælden (R)	Opmærksomhedskrævende (X)	Overvågningsarter
1997	60	179	190	223	75
1998	131	270	170	598	140
1999	89	280	204	448	147
2000	113	299	240	584	179
2001	196	440	261	821	199
2002	65	167	129	274	130
2003	62	169	143	250	110

Akut truet, sårbar og sjælden er såkaldte rødlistekategorier, opmærksomhedskrævende er en såkaldt gullistekategori, mens overvågningsarter er de 10 arter som blev omtalt særligt i Svampe 33. Genfund af arter der i rødlisten står anført som forsvundne, er her indregnet under kategorien „akut truet“.

lum concrenscens) på hver syv lokaliteter.

Den gullistede Tueporesvamp (*Grifola frondosa*), der i 2002 blev fundet hele 23 steder, blev kun rapporteret fra to lokaliteter i 2003. Den mest almindelige gullisteart i 2003 blev meget betegnende Kobberrød Lakporesvamp (*Ganoderma pfeifferi*), en poresvamp der danner flerårige frugtlegemer. Den blev registreret fra 14 lokaliteter. Det er fire mere end i 2002 og 11 færre end i 2001, men det skal man nok ikke lægge så meget i. Den er trods alt nok en del mere konstant end de som overvåger den.

Traditionen tro kårede Mykonys abonnenter årets svampfund. Vinderen i 2003 blev Thomas Læssøes fund af Æblepig (*Sarcodon-tia crocea*) fra Roneklint i Sydsjælland, en art som vi troede var uddød i Danmark, men som i virkeligheden blev fundet som ny for landet. Dette lyder kryptisk, men en forklaring findes andetsteds i bladet, hvor der også er et foto og en mere detaljeret omtale af fundet. Nogle af de nærmeste efterfølgere til denne hæderfulde pris er også omtalt her i bladet, nemlig Leo de Jongs fund af Okkerblad (*Phyllotopsis nidulans*) fra Vemmetofte Dyrehave i Sydsjælland, Christian Langes fund af Sol-Gråskive (*Dennisiodiscus prasinus*) fra Krenkerup Haveskov på Lolland og Svend Olsens fund fra Vestskoven ved København af kødkernesvampen med det eksotiske navn *Sarawakus britannicus*.

Der blev også gjort andre interessante fund i 2003, f.eks. fandt Morten Strandberg og Carsten Brandt hver en ny midtjysk lokalitet for den meget sjældne Sneglehat *Hygrophorus nemo-reus*, Steen Elborne gjorde det andet danske fund af Flammeporesvamp (*Pycnoporellus fulgens*) i Rågård Mose ved Hillerød, og Farvebold (*Pisolithus arrhizus*) blev fundet som ny for Jylland flere steder ved Søby Brunkulslejer. Desuden blev der fundet mange nye skivesvampe for landet, og flere nye barksvampe. Nok lidt flere end normalt.

Omvendt var der også mange arter der skuffede ved at være sjældne syn i 2003, og den ellers ret udbredte Knaldrød Vokshat (*Hygrocybe splendidissima*) valgte at stå helt over for andet år i træk. Antallet af fund af sjældne arter har været under normalt niveau i de seneste to år. Det fremgår af tabellen der viser det samlede antal indrapporterede fund siden Mykonyt startede i 1997.

Hvordan bliver 2004?

Hvis nogen skulle få lyst til at komme på Mykonys postliste, sker det ved at sende en e-mail til adressen myco@vip.cybercity.dk. Sidste år skrev jeg på dette sted at der var god grund til at forvente at 2003 blev en mere spændende svampesæson end 2002. Det blev den ikke, men man kan jo altid håbe på at 2004 bliver det!

Dødt ved i Jægersborg Dyrehave – liv eller undergang?

Foreningen til Svampekundskabens Fremmes Fredningsudvalg

I en kronik i Politiken den 18/6 2003 gav Anders Erik Billeschou (AEB) og Nils Groes (NG) deres bud på hvordan Jægersborg Dyrehave bør forvaltes. Kronikken er siden bragt i en udvidet udgave i bladet AKF nyt nr. 4, 2003. AKF står for Amternes og Kommunernes Forskningsinstitut, og bladet kan i sin helhed hentes ned som pdf-fil fra www.akf.dk.

Artiklen/kronikken giver på en række områder detaljerede forslag til ændringer af den nuværende drift af Dyrehaven, der hører under Jægersborg Statsskovdistrikt. Flere af de synspunkter, der fremføres i artiklen, er vi enige i, f.eks. at hegnede bevoksninger, træer på række og havredyrkning bør begrænses mest muligt. Sådanne ændringer i driftspraksis vil på en gang gavne Dyrehavens æstetiske kvaliteter, publikums bevægelsesfrihed og de enestående biologiske kvaliteter inden for dyrehavehegnet. AEB og NG går dog videre og vil have ryddet op i hvad de betegner som „elefantkirkegården“ af døde træer og grene. Her hører enigheden op – og det eftertrykkeligt!

„Hvis ikke der tænkes i mere rekreative baner, kommer Dyrehaven til at fremstå som forfald, død og undergang“ skriver de i deres indledning. Længere nede i teksten tilføjer de: „Og hvorfor ligner store dele af Dyrehaven en elefantkirkegård eller et hospice for døende træer? Det er der nogle forklaringer på, men de er ikke gode.“ AEB og NG mener således a) at døde træer først og fremmest signalerer forfald og undergang og b) at der ikke er nogen gode argumenter for fortsat at bevare et stort antal træer til naturligt forfald i Dyrehaven.

For at starte med det sidste argument er det et faktum at Jægersborg Dyrehave er en enestående lokalitet for vedboende svampe, ikke bare i

Danmark, men i hele det nordvesteuropæiske lavland. I Dyrehaven findes hele 60 vedboende svampe som er truede og opført på den nationale rødliste (se Christensen & Heilmann-Clausen 2003), og adskillige internationalt sjældne arter har her, som det eneste sted i Danmark, stabile populationer. Man skal formodentlig helt til Fontainebleau-skovene syd for Paris for at finde skove der for alvor kan måle sig med de værdier Dyrehaven repræsenterer i denne henseende (Heilmann-Clausen & Christensen 2004). En „ordentlig oprydning her og nu“, som AEB og NG anbefaler det, vil med andre ord ødelægge et af de ganske få levesteder i Europa for en lang række svampearter og vil i alvorligt grad undergrave Danmarks internationale forpligtigelser for beskyttelse af biodiversitet. Det er således en aldeles uunderbygget påstand at der ikke er gode argumenter for at bevare Dyrehavens rigdom af døde træer. Skal vi fortsat leve op til vores internationale forpligtigelser på biodiversitetsområdet, er det, som omtalt i sidste nummer af Svampe (Christensen & Heilmann-Clausen 2003), tvært imod vigtigt med en langsigtet strategi der kan sikre at der også i fremtiden er masser af dødt ved i Dyrehaven.

AEB og NG påpeger at „Dyrehaven er et kulturprodukt og meget langt fra naturtilstand“ hvorfor krav om at opretholde naturværdier afvejes som „malplacerede“. Vi finder denne argumentation besynderlig. Alle danske skove er kulturpåvirkede, men det betyder ikke at de er uden naturværdier. De fleste besøgende i Jægersborg Dyrehave kommer for at få en naturoplevelse snarere end en kulturoplevelse! Selv det vi betegner som „urørte naturskove“, er præget af en stærk forstlig påvirkning gennem de sidste 200 år. Det har skabt mørke, ensartede bevoksninger

Foto: Jens H. Petersen

af ranke træer. Her er Dyrehaven enestående ved at jagtmæssige og æstetiske interesser har styret driften og skabt eller snarere bevaret et slette-landskab med større og mindre grupper af bredkronede træer der får lov til at vokse sig store og gamle. Ifølge visse vegetationsforskere er dette skovbillede langt mere naturligt end den forstligt prægede mørke skov, idet en mangfoldighed af store græssende dyr i forhistorisk tid opretholdt en dynamisk balance mellem åbent land og skov. Senere var Danmark i mere end 3000 år præget af en helt anden skovudnyttelse end den vi kender i dag. Skov, eng og overdrev var ikke veladskilte naturtyper, men indgik i en dynamisk mosaik af åbne trægrupper, sluttet skov, krat og slette. Ved indfredningen af skovene omkring år 1800 blev kvæg og andre store græssere forvist fra skovene, mens træer i det åbne land blev fældet. Kun Jægersborg Dyrehave og ganske få andre skove vedblev at være græsningsskove. Det er denne enestående kontinuitet der er grundlaget for de nuværende biologiske værdier som det ville være absurd ikke at værne om. Det kan naturligvis diskuteres om døde træer har en positiv eller negativ symbolværdi. Det er et spørgsmål om natursyn. AEB og NG citerer Baggesen for at „Livet er rundt og Døden er kantet. Vi komme runde og bugtende til verden – vore ligkister derimod ere firkantede“. Det er jo et flot citat og et godt argument mod træer på række, hegn og anden „død“. Men de overser at træernes død er livfuld. De sjældne svampe der findes i så rigt mål på de døde træer i Jægersborg Dyrehave,

er sammen med insekter og andre smådyr med til at tegne og fuldende en livfuld cirkelbevægelse – det økologiske kredsløb. Fjernes de døde træer fra Dyrehaven bliver cirklen kantet – til fordel for hvad? Motorsavens knurren? Snorlige, firkantede brændestakke? Tømmertransporter? Frygten for elefantkirkegården?

Man kan vælge at se det døde træ som symbol på død og undergang som AEB og NG, eller som symbol på livets kredsløb. Vi finder klart den sidste tolkning mest livfuld og meningsfuld – også for de „københavnere og andre mennesker“ der med stor glæde besøger Dyrehaven. Det kan være der er behov for en vis formidlingsmæssig indsats, at fortælle skovens gæster at Dyrehaven er andet end grønne bøgeblade, børnelatter og kronhjorte. Det er dog værd at bemærke at besøgstallet i Dyrehaven i de seneste 25 år er mere end fordoblet (Jensen 2003) på trods af den øgede mængde af døde træer, og uden at der er rejst et folkekrav om oprydning. Det er et åbent spørgsmål om ikke netop den „uorden“, som de døde og døende kæmper ifølge AEB og NG repræsenterer, er et trækplaster for mange besøgende?

Litteratur

- Christensen, M. & J. Heilmann-Clausen 2003. Vedboende svampe i Jægersborg Dyrehave. – Svampe 48: 23-40.
- Jensen, F.S. 2003. Friluftsliv i 592 skove og andre naturområder. – Skovbrugsserien 32.
- Heilmann-Clausen, J. & M. Christensen 2004. På jagt efter urskovssvampe. – Svampe 49: 45-52.

Jacob Heilmann-Clausen, Skælskørvej 22, 4180 Sorø; e-mail: jhc@kvl.dk
Morten Christensen, Den Kgl. Veterinær og Landbohøjskole, Rolighedsvej 23, 1958 Frederiksberg C; e-mail: moc@kvl.dk
Thomas Læssøe, Botanisk Institut, Øster Farimagsgade 2D, DK-1342 København K; e-mail: thomasL@bot.ku.dk
Jens H. Petersen, Afd. f. Systematisk Botanik, Nordlandsvej 68, 8240 Risskov; e-mail: jens.h.petersen@biology.au.dk
Erik Rald, Viborggade 15, 2100 København Ø; e-mail: erik_rald@hotmail.com
Jan Vesterholt, Langelinie 37 st.tv., 7100 Vejle; e-mail: myco@vip.cybercity.dk

Dead wood in Jægersborg Deer Park – life or decay?

De „alternative“ spisesvampe

Poul Printz

Stegte kantareller med æg, en god flødestuvning af Karl Johan-rørhatte på ristet brød, gode vilde champignoner og for den sags skyld panerede hatte af Stor Parasolhat, det er lækkerier, som rigeligt belønner en lang dag i skoven.

Men kantareller er blevet meget sjældne på disse breddegrader, og de fleste andre gode arter optræder sporadisk eller som Karl Johan i så ultra-korte perioder, at man sjældent når at få kurven ned fra hylden, før end de ligger som udsplattede klatter i skovbunden.

Er man alvorligt angrebet af samlermani og findertrang, behøver man dog ikke fortvivle. Enhver svampebog opregner i snesevis af „alternative spisesvampe“, der snart beskrives som „bland-svampe“ eller noget uspecifikt som „anvendelig“, hvis de ikke blot hævdes at være „spiselige“ med tilhørende gaffelsymbol.

For nogle af arterne er der dog det særlige raffinement, at de først anbefales efter „afkogning“ eller „stærk opvarmning“. Det tilføjer et ekstra pift af vovemod og pionerånd. Blandt de „alternative“ findes der nogle af landets almindeligste svampe, så man behøver sjældent at vende tomkurvet tilbage, hvis man inddrager dem som jagtbart vildt. Ved gennembladning af et par nyere svampebøger og nogle årgange af Svampe er jeg stødt på følgende arter, der anbefales mere eller mindre, og som man afgjort må betegne som „alternative“.

Grovporet Rørhat: almindelig i sandet fyrreskov, uden nogen smag, men med en interessant konsistens, omtrent som vingummibamser.

Almindelig Tragthat: med spændende lugt af blåsyre og en konsistens som viskelæder.

Purpur-Væbnerhat: almindelig på træstubbe. Med en pikant duft af frisk savsmuld og smag som en blanding af roer og fodsved.

Pælerodshat: kan findes selv i de værste tørkeperioder. De lange stokke skal kunne få en konsistens som ukogt makaroni.

Okkergul Skørhat: kan så godt som altid findes i store mængder. Den typiske „blandsvamp“, som

man desværre sjældent har noget at blande med.

Peber-Mælkehat: må afkoges på grund af den særdeles skarpe mælkesaft. Efter afkogningen får den en besynderlig, bitter smag.

Violet Ametysthat og Rød Ametysthat: findes overalt. Giver en stuvning med en interessant farve, omtrent som fortyndet rødgrød rørt op med krafts-ky. Indeholder betydelige mængder arsen, som skal kunne give en sund og kraftig hårvækst.

Man kan selv føje flere til listen ud fra enhver svampebog, så fyldte kurve vil være så godt som sikkert. Straks ved hjemkomsten gennemgås kurvene omhyggeligt, så man er helt sikker på bestemmelsen. Den ægte samlerentusiast noterer vægten af hver art i en dertil indviet bog. Derpå renses svampene omhyggeligt.

Så er der tilberedningen.

Her følger på baggrund af 40 års erfaringer en beskrivelse af den absolut bedste anvendelse af „alternative“ arter.

Man køber to gode bøffer og en flaske god rødvin. Svampene skæres i passende stykker. Arter, der beskrives som betinget spiselige, afkoges fem gange, og kogevandet gemmes i en emaljeret gryde. Derpå kan man efter temperament stege hver art for sig eller alle på én gang. Men man må også selv afgøre, om man vil nøjes med en enkel pandestegning eller vil ty til en af de mere raffinerede metoder, som kogebøgerne anbefaler.

Når svampene er færdige, og man har nydt de forskellige dufte og sære kulører, hældes de hurtigt ud på kompostbunken. Panden skylles med afkogningsvandet, der derpå hældes bagefter. Så tørres panden af, og rødvines trækkes op. Man kan selv finde på tilbehør, men efter min mening er der intet, der overgår bløde løg og hvide, smørdampede kartofler. Mens man nyder sin bøj, kan man glæde sig over, at man på én gang har fået sin samlertrang tilfredsstillet og er sluppet for at nedsvælge stadset.

Er man masochist eller får svigermor på besøg, stiller sagen sig naturligvis anderledes. Så kan man roligt hælde svampeblandingen over bøfferne.

Landsdelsrapporter

Region Nordjylland

Vi startede forårssæsonen på traditionel måde med et møde i Huset i Hasserisgade. Mødet var hurtigt overstået, da der kun var mødt to personer, og vi blev enige om at gå over i cafeen for at drikke kaffe og te.

Forårssæsonen begyndte med vores morkeltur den 23. april, hvor vi først gennemsøgte Skanseområdet i Nørresundby og fandt en enkelt morkel samt nogle vårmusseroner. Næste område vi besøgte, gav en del Klorbægermorkler – smager fortræffeligt – og i det sidste område fandt vi endelig en del gode morkler.

Den næste tur var planlagt til Rold Skov i området, hvor Frueskoen vokser. Vores guide fra Rold Skov måtte desværre melde fra til turen. Vi gik en tur ind i skoven, hvor vi så nogle få blomster på Frueskoen, ganske vist var de næsten afblomstret. Derefter fortsatte vi til „Lille Blåkilde“ – på trods af navnet den vandrigeste med 150 liter pr. sekund eller 13 millioner liter i døgnet! Kilden kommer direkte ud af jorden ved foden af en skrænt og er derfor en typisk strømkilde. Et underligt syn, da det umiddelbart ikke ser ud til at være en kilde i den størrelse. Det man ser, er nogle flade områder som vandet strømmer hen over, inden det løber videre ud i Lindensborg Å. En fin naturoplevelse, men fattig på svampe; der var nogle få friske samt nogle tørre poresvampe.

Efterårets ture startede med en tur til Plovmandshøj Plantage. De to deltagere havde en god tur i det tørre område, men vi fandt dog flere typer svampe. I Tranum klitplantage skulle der være kantareller, vi fandt da også en håndfuld kantareller og en del andre typer, heriblandt nogle „plettede slørhatte“. En rimelig tur.

Skovfogeden fortalte, at nogle af de tyske turister i området tegnede kort over de steder i skoven, hvor de havde fundet kantareller, for senere at sælge kortene til det næste hold turister, der kom til området.

Vi var igen i år på ture i Vildmoserne, hvor vi fandt mange typer svampe. På turen i Lille Vildmose var der mellem 40 og 50 deltagere. Ved middagstid blev nogle af formiddagens indsam-

lede svampe tilberedt, så deltagerne kunne få en smagsprøve på nogle svampe, som de ellers ikke ville prøve at tilberede til et måltid. Vi fortsatte om eftermiddagen i et andet skovområde, hvor vi fandt en del typiske skovsvampe. Vi havde en god dag med mange forskellige svampe.

Aalborg Kommunes Park- og Naturforvaltning havde sammen med vandforsyningen, Danmarks Naturfredningsforening og FSF Region Nordjylland lavet et arrangement ved Drastrup Vandforsyning, hvor svampesamlerne kunne komme og få deres svampe bedømt samt se og høre om andre svampe, som vi havde samlet om lørdagen. Et andet indslag på dagen var at folk kunne se og høre om vandforsyningens pumpesystem i dette område, som forsyner Aalborg med en stor del af det daglige vandforbrug. Vandet var dog ikke kun i undergrunden – indimellem kom der rigelige mængder fra oven, der sammen med blæsevejret gjorde dagen til en kold og klam affære.

Bedre vejr var der på turen til Åsted Ådal, hvor vi med Annegrete Eriksen som guide kom rundt på bakkerne, hvor vi fandt flere arter vokshatte, rødblade, Blomkålssvamp, rørhatte mm. Et meget fint område med overdrevssvampe og et meget lærerigt område at gæste for at studere den type svampe.

Den sidste tur vi havde, var i området ved Store Øksø i Rold Skov, hvor deltagerne kunne samle honningsvampe så at de næsten ikke kunne bære kurvene. Der blev også plads til andre typer svampe. En god afslutning på sæsonen!

Når man læser rapporter fra de andre regioner, synes der at være et gennemgående træk i deltagelsen på ekskursionerne. Trenden har en meget negativ retning, da man kan læse at de ekskursioner, der foregår om foråret og forsommeren, har så ringe interesse blandt svampesamlerne, at vi må overveje om vi skal droppe disse ekskursioner. Det kræver trods alt nogle timers arbejde med planlægning og med at møde op på det annoncerede sted, blot for at konstatere at arrangementet bliver til en énmandstur.

Henning Christensen

Poul Printz, Frugtparken 1, 2820 Gentofte

The „alternative“ edible fungi

Ella og Poul Erik Brandt med Satans Rørhat, pakkede dem i kasser og sendte dem til København. Foto Jens H. Petersen.

Østjysk lokalafdeling

År 2003 var et år med mange gode arrangementer men desværre få svampe. Det blev således til 20 ekskursioner, forårsmøde og generalforsamling, 10 mandagsaftener, begynderkursus, svampedag og julemøde.

Årets første arrangement var det østjyske forårsmøde med foredrag om sæksvampe af Jan Vesterholt og Jens H. Petersen samt foredrag om svampe på Grønland af Flemming Rune. Senere på dagen fulgte generalforsamlingen uden de store revolutioner, og sidst var der spisning på en restaurant i Århus. Alt i alt et vellykket forårsmøde.

Året fortsatte med de obligatoriske morkeljagter (på turen til Glatved blev der fx fundet én morkel og et par stenmorkler), og forårets sæksvampesæson sluttede med en 4 dages skive-svampeworkshop på et naturcenter ved Maribo – et strålende arrangement for de lidt mere øvede, men desværre med meget få deltagere.

Efterårets aktiviteter begyndte for alvor i starten af september med bl.a. mandagsaftener

og begynderkursus. Svampemæssigt var efteråret desværre under normalen. Det fremgik af fx den årlige svampedag på Naturcenter Ørnereden i Marselisborgskovene, hvor det var endnu svære end i katastrofeåret 2002 at stable en acceptabel udstilling på benene. At det lykkedes, skyldes kun den store entusiasme fra lokalafdelingens medlemmer, der kom med svampe fra nær og fjern. Og det var nok karakteristisk for året at netop de århusianske nærområder var hårdt ramt af tørken, mens det stod noget bedre til i oplandet.

Men svampeforeningsmedlemmer er heldigvis hårdføre, og på trods af de dårlige forhold bakkede ganske mange op om rækken af mandagsaftener i Aarhus Universitets lokaler. Året afsluttedes med julemødet, hvor der var billedvisninger, fotokonkurrence, gløgg og æbleskiver.

Det er vanskeligt at fremhæve specielt interessante fund fra en sæson uden spektakulære højdepunkter (de interesserede kan jo altid checke indrapporteringerne i Mykonyt (www.mycosoc.dk/Myconews/Myconews.htm). Men i hvert fald den varmeelskende Satans Rørhat (*Boletus sa-*

tanus) havde et usædvanligt godt år omkring Århus. Så godt at der blev indsamlet og sendt kasser med Satans Rørhat til Danmarks Farmaceutiske Universitet i København, hvor en studerende skulle i gang med at studere svampens indholdsstoffer.

Der blev i år 2003 kun registreret 177 rødlistede arter i Århus og Vejle amter. Dermed indtager året en absolut bundplacering sat i relief af 224 indrapporteringer i det dårlige år 2002 og 547 i rekord-året 2001. Nu kan det kun gå fremad!

Jens H. Petersen

Fyn – Pahati

Foråret begyndte med gode forhåbninger – en god del nedbør med efterfølgende sol og varme. Godt for morkler og musseroner, mente vi. Men en del af vore forhåbninger blev gjort til skamme, de gamle findesteder ved Valdemars Slot og Assistens Kirkegård i Odense gav intet ud over et par vårmusseroner. I stedet gik vi i gang med at finde døde eller døende elmetræer med gode resultater til følge. En række kirkegårde og gamle baneskråninger mellem Svendborg og Nyborg blev besøgt, og det gav pote. 12-13 nye fundsteder med en del morkler hvert sted. Der blev også fundet morkler på i alt 12 grave, og bemærkelsesværdigt nok stod der Rasmussen på de tre af dem, det må Bjørn Lomborg sikkert kunne få noget ud af. Et par keglemorkler på træflis og nogle hættmorkler blev det også til.

Den gode nedbør gav også ganske pænt med kantareller, ja endog tragtkantareller i slutningen af juni, men derefter slog sommeren igennem med fuld styrke og alt svampeliv visnede væk.

Først i slutningen af september lykkedes det at komme i gang med vore mandagsaftener, som i år blev holdt på Hollufgård nær Odense med ca. 10 deltagere og skiftende foredragsholdere og vejledere. Få svampe, men til gengæld blev de lært grundigt.

Et par gode tordenbyger i slutningen af måneden gav god vækst til rørhatte, fluesvampe og skørhatte i Svanninge bakker og ved Skjoldemose, men ellers var det den rene ynk på resten af Fyn. Tørke og udtørring gav tomme svampekurve til trods for ihærdig indsats fra Pahatis side.

Af de syv planlagte ture blev de fire aflyst, en gik til Enebærrode med ca. 30 forskellige arter

og en anden til Vestjylland hvor vi besøgte Marbæk plantage, som ser meget lovende ud, samt nogle klitplantager ved Blåbjerg, hvor vi blandt andet fandt Okkergul Fluesvamp, rørhatte og en masse hjælpsomme tyskere med kurve.

Det eneste rigtige lyspunkt i det tørre efterår blev vores svampedag på Trente Mølle d. 28.9. Der kom 250-300 interesserede, som så på de få på forhånd indsamlede eksemplarer – vi talte faktisk om „kantarellen“, men da vi bad forsamlingen om at tage ud på egen hånd, lykkedes det alligevel at finde et halvt hundrede arter, som så blev bestemt.

Som et kuriosum kan nævnes, at der blev fundet tragtkantarel, pigsvamp, fløjlsfod og østershat d. 28.12 i Knagelbjerg skov af Anders Lykke.

Anders Lykke

Sjælland

Året startede koldt. Foreningens tur til Grønneskov den 12.1. druknede desværre i sne. Kun turlederen mødte op. I foråret var der varierende svampeudbytte, da vejret i perioder var koldt og tørt, mens det i andre var mildt og fugtigt. I slutningen af maj var der dog allerede mange arter fremme, også rørhatte, skørhatte og champignon.

Den traditionelle kantareltur var flyttet fra Sankt Hans til midten af juli. Det var et heldigt valg, der resulterede i en god portion kantareltuvning til deltagerne på grillpladsen ved Grønnekilde. I slutningen af juli og starten af august kom det varme og tørre vejr, og der blev færre svampe på turene, men i slutningen af august fik vi i Nordsjælland nogle kraftige byger, som gav en del svampe i september.

I efteråret har vi haft mange ture både onsdag, lørdag og søndag, nogle søndage flere ture på samme dag. Turene har været spredt over det meste af lokalforeningens område såsom: Køge, Jagerspris, Lolland, Saltholm, Rørvig, Hornbæk, Tisvilde, Møn, Gribskov m.m.

Oktober var meget kold og tør, så svampefloret blev aldrig det helt store, men dog væsentligt bedre end i 2002. I november kom det milde og fugtige vejr tilbage, og på årets sidste ture var der mange svampe at finde.

Deltagerantallet på turene har varieret, men påvirket af en del presseomtale i september og oktober, f.eks. i Berlingske Tidende, Frederiksborg

Amts Avis, Politiken, TV og div. lokalradioer, kom der efterhånden mange nye medlemmer med på turene og til de øvrige arrangementer. Også hekseringsturene om onsdagen har haft fint fremmøde.

Som noget nyt er mange af turene beskrevet på internettet med deltaljerede oplysninger om, hvordan turen gik, og hvilke arter, der blev fundet. Adressen er www.mycosoc.dk, og derfra er der link til lokalforeningens side. Beskrivelserne findes under rubrikken Svampeåret.

I foråret og i sommerperioden blev der afholdt et åbent hus-arrangement om måneden, mens der har været åbent hus hver mandag aften i efteråret. Mange spændende svampe har været udstillet, og medlemmerne har været flittige til at medbringe svampefund, så der altid var noget at kikke på og diskutere. Til åbent hus har der også været lejlighed til at prøve programmet Mycokey.

Svampebestemmelseskurset for begyndere var fuldt besat i år, mens der på workshopen om bruskhatte med Steen Elborne godt kunne have været flere deltagere. Workshopformen kan ellers anbefales. Det er sjældent, at man får lejlighed til en så god og grundig gennemgang af en svampegruppe, som workshopformen lægger op til.

Tre af lokalforeningens medlemmer bestod diplomprøven i oktober, så vi ser frem til ture på nye, spændende lokaliteter i de kommende år.

Lokalforeningen deltog i Værkstedsdagene på Dansk Jagt- og Skovbrugsmuseum i Hørsholm den 6.-7. september. Da kun dele af Nordsjælland havde fået regn, måtte der ledes meget for at finde friske svampe. Flere arter af koralsvampe og stjernebolde blev dog udstillet. Af farlige giftsvampe blev der udstillet Snehvid Fluesvamp. Nogle af gæsterne kom med kurve med svampe, som de ønskede at få bestemt. De svampe, som gæsterne ikke ville have med hjem igen, blev brugt til at supplere udstillingen.

Foreningens traditionelle suppetur blev afholdt i Gribskov ved Hvidekilde den 14. september. Vejret var smukt og sensommeragtigt, og 71 personer skrev sig på listen over deltagere. Der blev samlet masser af spisesvampe på vej til Hvidekilde, så alle kunne blive mætte. Dagens spisesvampe var bl.a. Spiselig Rørhat og Parry-Blækhat.

I weekenden den 4.-5. oktober afholdt Lokalforeningen en svampeudstilling på Dansk

Jagt- og Skovbrugsmuseum i Hørsholm. Vejret var køligt, men fint, og bl.a. på grund af en god presseomtale i Berlingske Tidende kom der en del besøgende, især om søndagen. Lørdag eftermiddag var besøgstallet på ca. 75, mens der kom næsten 300 om søndagen. Der var mange svampearter på udstillingen. Den eneste, vi virkelig savnede, var Snehvid Fluesvamp. I det ene lokale var der udstillet både friske og tørrede svampe, der kan bruges til svampefarvning. Også de flotte resultater kunne beundres, både på uldgarn og på silke.

Lørdag den 15. november gik turen til Tvedemose Champignon i Snesere ved Præstø. 18 deltagere fik et fint indblik i produktionen af to sorter af Have-Champignon, den hvide og den brune sort. Der blev også „samlet“ svampe på turen. Det største frugtlegete vejede ca. 1/4 kg. Deltagerne fik hver to bakker champignon med hjem, og der var tydelig forskel i smagen på de friskplukkede champignon og på dem i de plastindpakkede bakker, som man kan købe i butikkerne. Frokostpausen blev holdt i gartneriets kantine, hvor gartneren gav øl. Dernæst gik turen til det nærliggende Enoki-gartneri, hvor man på savsmuld og risskallemel dyrker Enoki-svampe (Fløjlsfod). Det var en spændende og udbytterig tur en mørk novemberdag.

Året sluttede som sædvanlig med et hyggeligt julemøde første tirsdag i december. Der var et fint fremmøde på ca. 50 deltagere, som under mødet kunne forfriske sig med julegløgg, kaffe, te, småkager og klementiner. Mødet startede med, at Preben Graae Sørensen og Susanne Thorbek fortalte og viste fotografier fra farvesvampesymposiet i den sydvestlige del af Australien i juli 2003. Plantevæksten er meget forskellig fra den, vi ser i Europa, og de fleste svampe er også arter, som vi ikke kender fra vores del af verden. Mange arter er stadig ubeskrevet, så der er meget at forske i for mykologerne i fremtiden. Det næste indslag var konkurrencen om at navngive flest svampe efter Bjørn W. Pedersens flotte lysbilleder. Det var de færreste, der fik næsten alle rigtige. Bjørn havde nemlig været på fotosafari og fotograferet sjældne poresvampe på de gamle ege på Lolland. Til slut var der lotteri med mange gevinster, som medlemmerne havde medbragt.

Anne Storgaard

SVAMPE er medlemsblad for Foreningen til Svampekundskabens Fremme, hvis formål det er at udbrede kendskabet til svampe, både videnskabeligt og praktisk. Foreningen afholder hvert år en række ekskursioner, svampeudstillinger, foredrag og kurser.

Indmeldelse sker ved at indsende 110 kr. (ved bopæl i udlandet 150 kr.) samt tydeligt navn og adresse til:

Foreningen til Svampekundskabens Fremme
Søndermarken 75
3060 Espergærde
Giro (reg.nr. 1199) 9 02 02 25
www.mycosoc.dk, e-mail: svampe@e-box.dk

SVAMPE udkommer to gange årligt, næste gang til august.

SVAMPE is issued twice a year. Subscription can be obtained by sending Dkr. 150 to:

The Danish Mycological Society
Søndermarken 75
DK-3060 Espergærde, Denmark

Please give name and address clearly.

REDAKTIONEN

Jan Vesterholt & Pia Boisen Hansen

Langelinie 37 st.tv., 7100 Vejle

tlf.: 75 72 02 80

e-mail: myco@vip.cybercity.dk

Thomas Læssøe

Botanisk Institut, Ø. Farimagsgade 2D, 1353 København K.

tlf.: 35 32 23 07

e-mail: thomasl@bot.ku.dk

Mogens Holm

Primulavej 11, 5700 Svendborg

tlf.: 62 22 61 31

e-mail: mogens.holm@dadlnet.dk

Jens H. Petersen

Nøruplundvej 2, Tirstrup, 8400 Ebeltøft

tlf.: 86 36 37 10

e-mail: jens.h.petersen@biology.au.dk

SVAMPE 49 er korrekturlæst af Betty Klug-Andersen og Steen A. Elborne og trykt hos Narayana Press, Gylling.

Forfattervejledning

Manuskripter

Artikler til Svampe kan sendes vedhæftet til en e-mail eller afleveres på cd-rom eller 3,5" diskette fra PC eller Mac. Kommer teksterne fra PC, skal de være lagret som Word eller ren tekst.

Hvis du er i tvivl, så kontakt Jan Vesterholt.

Indlæg til bladet kan naturligvis også afleveres maskinskrevet.

Manuskripter sendes til Jan Vesterholt eller Mogens Holm, på Mac-formaterede disketter dog altid til Jan Vesterholt.

Illustrationer

Fotografier der ønskes bragt i farve, afleveres som film (dias eller negativer) eller som elektroniske billedfiler på cd-rom.

Fotografier til sort/hvid illustration afleveres som dias eller som papirkopi i formater op til A4. Stregtegninger afleveres i dobbelt størrelse, dog maksimalt i A4-format.

Udbredelseskort, diagrammer, tabeller og lignende kan afleveres som skitser der af redaktionen rentegnes på computer.

Ved spørgsmål angående illustrationer, kontakt Jan Vesterholt eller Pia Boisen Hansen.

Navnebrug

Ved dansk svampenavngivning følges navnelisten som er tilgængelig på foreningens hjemmeside: www.mycosoc.dk.

Afleveringsfrister

Stof til forårsnummeret af Svampe skal være redaktionen i hænde senest den 15. november; stof til efterårsnummeret senest den 1. maj.

Indholdsfortegnelse

1 Foreningen til Svampekundskabens
Fremmes historie (2) – 1925-1945: De
store svampeværkers epoke
Flemming Rune	History of the Danish Mycological Society (2)
– 1925-1945
16 (Knud) Morten Lange 24/11 1919 - 10/11
2003
Henning Knudsen	(Knud) Morten Lange 24/11 1919 - 10/11 2003
21 Et østrigsk svampemuseum
Flemming Rune	A fungus museum in Austria
23 Diplomtagere 2003	New diploma holders 2003
24 Grådige svampeædere
Pia Boisen Hansen	Greedy mushroom eaters
25 Østershatte i sensommervarmen
Erik Lyngsø-Petersen	Pleurotus ostreatus in late summer
26 Vidste du . . .
Flemming Rune	Did you know . . .
28 Kantareller finder man da når jordbærrene
modnes
Jens H. Petersen	Chantarelles are found when the strawberries
ripen
34 Sæsonens art: Ahorn-Rynkeplet
Jens H. Petersen	Profiles of fungi: Rhytisma acerinum
36 15 minutter med elm – eller var det tre
dage?
Thomas Læssøe	15 minutes with elm, or was it three days?
38 Usædvanlige danske svampefund	Notes on rare fungi collected in Denmark
45 På jagt efter urskovssvampe
Jacob Heilmann-Clausen &
Morten Christensen	Hunting for virgin forest fungi
53 Anmeldelser (MycKey 1.0, Politikens
svampebog, Paddestoelvriendelijk natuur-
beheer)	Book reviews
56 Mykonyt	Myco news
58 Dødt ved i Jægersborg Dyrehave – liv eller
undergang?
Fredningsudvalget	Dead wood in Jægersborg Deer Park – life or
decay
60 De „alternative“ spisesvampe
Poul Printz	The „alternative“ edible fungi
61 Landsdelsrapporter	Regional reports

Omslagsbillede: Kantareller og jordbær fra Læsø. Foto Jens H. Petersen.

ISSN 0106-7451

